

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Катедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**Вплив Telegram-каналів на формування громадської думки громадян
України в умовах російсько-української війни
Кваліфікаційна робота**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 6 курсу, 604 групи

Андрухович Сергій Сергійович

Керівник:

кандидат політичних наук, асистент

Катеринчук П.М.

До захисту допущено

на засіданні катедри

протокол №_____ від _____ 2025 р.

Зав. катедрою _____ проф. Макар В. Ю.

Чернівці – 2025

Анотація

Кваліфікаційна робота досліджує вплив Telegram-каналів на громадські думки громадян в умовах російсько-української війни. Актуальність визначається тим, що Telegram став одним із ключових джерел інформації. Метою є визначення механізмів впливу через аналіз каналів, наративів та маніпулятивних технік. Об'єктом дослідження є формування громадської думки, предметом – Telegram-канали як інструмент впливу. Методологічну основу становлять системний, аналітичний і порівняльний методи; новизна полягає у виокремленні індикаторів маніпуляції. Практичне значення полягає у використанні результатів для підвищення стійкості суспільства до дезінформації.

Ключові слова: *Telegram-канали, інформаційна війна, дезінформація, громадська думка, маніпуляції, наративи.*

Annotation

This master's thesis examines the impact of Telegram channels on public opinion formation during the Russian-Ukrainian war. Its relevance stems from Telegram's role as a key information platform. The study aims to identify mechanisms of influence through analyzing channels, narratives and manipulative techniques. The object is public opinion formation, and the subject is Telegram channels as tools of influence. The methodological basis includes systemic, comparative analysis; the novelty consists in identifying manipulation indicators. The practical value lies in the findings to enhance societal resilience to disinformation.

Keywords: *Telegram channels, disinformation, public opinion, hybrid warfare, manipulation, narratives.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Андрухович С.С.

(підпис)

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.....	9
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ TELEGRAM-КАНАЛІВ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ	9
1.1. Поняття, сутність та еволюція Telegram як інформаційної платформи	9
1.2. Теоретичні підходи до вивчення інформаційних впливів у цифровому середовищі.....	17
1.3. Telegram-канали в контексті інформаційної безпеки та гібридної війни	24
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2.....	34
TELEGRAM-КАНАЛИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	34
2.1. Соціально-політичний контекст функціонування Telegram під час війни.....	34
2.2. Типологія та основні групи Telegram-каналів в українському інформаційному просторі	38
2.3. Аналіз ключових наративів Telegram-каналів щодо війни	47
Висновки до розділу 2.....	63
РОЗДІЛ 3.....	67
МЕХАНІЗМИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОТИДІЇ ДЕСТРУКТИВНОМУ ВПЛИВУ TELEGRAM-КАНАЛІВ	67
3.1. Державні та міжнародні програми протидії дезінформації	67
3.2. Досвід урядових і неурядових структур у протидії Telegram- пропаганді.....	75
3.3. Оцінка ефективності протидії Telegram-пропаганді: досягнення, проблеми, перспективи	87
Висновки до розділу 3.....	98
ВИСНОВКИ	100
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	103
SUMMARY	109

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах глобальної цифровізації інформаційний простір стає ключовим чинником формування суспільної свідомості, політичних настроїв і поведінкових моделей громадян. Соціальні медіа, зокрема месенджери нового покоління, виступають не лише інструментом комунікації, але й потужним засобом інформаційного впливу, що може бути використаний як у демократичних процесах, так і в гібридних війнах. Telegram, який набув особливої популярності в Україні після 2014 року, став однією з головних платформ, через яку поширюється як офіційна, так і маніпулятивна інформація. Після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році роль Telegram у формуванні громадської думки різко зросла: через нього здійснюється як мобілізація громадської підтримки, так і поширення дезінформації та пропагандистських наративів. Саме тому дослідження впливу Telegram-каналів на громадську думку в умовах війни є вкрай актуальним і має не лише наукове, але й практичне значення для інформаційної безпеки держави.

Стан наукової розробленості проблеми. Питання впливу соціальних медіа на громадську думку активно досліджуються як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. У світовій практиці сформувалися підходи, що розглядають медіа як засіб маніпуляції, інструмент політичної мобілізації та платформу для формування ідентичності. Дослідники зосереджуються на алгоритмах поширення контенту, ролі соціальних ботів, ефекті «інформаційних бульбашок» і фрагментації аудиторій. Українські науковці розвивають ці теоретичні підходи у контексті гібридної війни, приділяючи увагу темам інформаційної безпеки, медіаграмотності, протидії дезінформації та функціонуванню цифрових комунікацій під час конфліктів. Проте Telegram як окреме явище інформаційного простору залишається відносно мало дослідженим: більшість робіт обмежуються медіааналітичними оглядами або описом окремих кейсів, не пропонуючи комплексного наукового аналізу його впливу на суспільну думку. Це зумовлює потребу в системному вивченні Telegram як унікального середовища, де

поєднуються функції традиційних медіа, соціальної мережі та анонімного комунікатора.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення особливостей впливу Telegram-каналів на формування громадської думки громадян України в умовах російсько-української війни та виявлення специфіки використання цієї платформи як інструменту інформаційної політики та пропаганди.

Для досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

- розкрити сутність і специфіку Telegram як сучасної інформаційної платформи;
- охарактеризувати основні теоретичні підходи до вивчення інформаційних впливів у цифровому середовищі;
- проаналізувати роль Telegram у структурі медіапростору України та його значення у період війни;
- з'ясувати особливості функціонування провідних українських і проросійських Telegram-каналів;
- визначити методи маніпулятивного впливу, що використовуються через Telegram для формування громадської думки;
- оцінити вплив Telegram-комунікацій на інформаційну безпеку України та суспільну довіру до державних інституцій.

Об'єктом дослідження є процес формування громадської думки під впливом цифрових комунікацій у період війни.

Предметом дослідження є Telegram-канали як інструмент інформаційного впливу та маніпуляцій у контексті російсько-української війни.

Матеріалом дослідження є аналітичні звіти, дослідження українських і міжнародних організацій, а також контент понад 30 найпопулярніших українських і проросійських Telegram-каналів, проаналізований у період 2022–2025 років. Загальний обсяг опрацьованих матеріалів становить понад 400 сторінок аналітики й близько 5 000 повідомлень, відібраних для контент-аналізу.

У роботі використано комплекс методів дослідження: системний, аналітичний, контент-аналіз, порівняльний і соціокомунікаційний підходи.

Системний метод дав змогу розглядати Telegram як цілісну інформаційну екосистему. Контент-аналіз застосовувався для виявлення домінантних тем, тональності повідомлень і частоти повторення маніпулятивних наративів. Порівняльний метод дозволив співставити український і російський сегменти Telegram, а соціокомунікаційний підхід – проаналізувати механізми взаємодії між каналами та аудиторією.

Наукова новизна, теоретичне і практичне значення.

Наукова новизна дослідження полягає у спробі комплексного аналізу Telegram як специфічного медіаінструменту, що одночасно виконує функції засобу масової інформації, соціальної мережі та каналу політичної комунікації. Уперше в українській науковій практиці Telegram розглядається як окрема екосистема інформаційних впливів, у межах якої поєднуються елементи традиційних і цифрових медіа. Новим є також виявлення взаємозв'язку між інформаційними операціями Росії та процесами формування громадської думки в Україні.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні розуміння механізмів функціонування цифрових платформ у контексті гібридних воєн, розвитку концепцій інформаційної безпеки та політичної комунікації. Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження для підвищення ефективності державної інформаційної політики, розробки програм медіаграмотності, а також моніторингу ризиків дезінформації в українському сегменті Telegram.

Особистий внесок та апробація. Автором самостійно здійснено добір і аналіз джерельної бази, проведено контент-аналіз Telegram-каналів, систематизовано наукові підходи та сформульовано власні висновки.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (52 позиції, із них 29 іноземних) та додатків.

У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження впливу Telegram-каналів на громадську думку.

У другому – проаналізовано основні тенденції використання Telegram у політичних комунікаціях під час війни.

У третьому – досліджено маніпулятивні стратегії та інформаційні операції в Telegram-каналах, а також їхній вплив на інформаційну безпеку держави.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ TELEGRAM-КАНАЛІВ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ

1.1. Поняття, сутність та еволюція Telegram як інформаційної платформи

Telegram як окремий соціально-комунікаційний простір сформувався в умовах зростання попиту на більш захищені та децентралізовані цифрові інструменти, які здатні забезпечувати швидкість комунікації, анонімність та мінімальне втручання з боку держав чи приватних корпорацій. Його поява стала закономірним наслідком еволюції глобального медіапростору, в якому переважали мережі з алгоритмічною стрічкою, комерційними обмеженнями та політикою модерації, що впливала на характер і доступність інформації. Telegram постає реакцією на попередню добу соціальних медіа, яка характеризувалася посиленням контролю з боку держав, приватних компаній і зростаючими дискусіями щодо приватності цифрових комунікацій.

Ключова відмінність Telegram полягає у його технологічних особливостях, які забезпечують механізми шифрування, гнучкість форматів контенту та здатність працювати в умовах інформаційного тиску або технічних обмежень. Саме ці характеристики сприяли тому, що Telegram перетворився на один із найважливіших елементів сучасної інформаційної екосистеми, ставши платформою для мобілізації аудиторій, політичної комунікації, організації протестів, розповсюдження новин та й дезінформації.

Дослідники неодноразово наголошували, що Telegram створив унікальний формат комунікації, який стоїть між індивідуальним приватним листуванням і масовими медіа, утворивши гібридний формат «масового персонального спілкування» [1; 2]. Характеризуючись відсутністю алгоритмічної фільтрації стрічки та повноцінними функціональними можливостями для адміністрування каналів, сервіс швидко переріс статус просто месенджера та став важливим

інструментом інформаційної війни, у тому числі під час російсько-української війни [1; 3; 4].

Telegram-канали, як центральний механізм поширення інформації, трансформували платформу від месенджера до повноцінного соціального медіа, здатного охоплювати аудиторії, які раніше орієнтувалися на традиційні ЗМІ. На відміну від Facebook чи Instagram, Telegram не використовує алгоритм, що визначає пріоритет контенту, тому інформація споживається в тій послідовності, в якій була опублікована. Це надає медіаакторам прямий доступ до аудиторії без залежності від алгоритмічної логіки рекламних і комерційних моделей.

Водночас дослідники наголошують, що така модель створює широкий простір для неконтрольованого поширення дезінформації, маніпуляцій та інформаційних операцій, оскільки Telegram підтримує анонімність, слабку модерацию та низькі бар'єри входу [2; 5; 6]. Це зробило платформу популярною серед пропагандистських структур, мереж ботів та інформаційних агентів, що діють в умовах гібридних конфліктів. Зокрема, Telegram активно використовується для поширення російської дезінформації та здійснення інформаційно-психологічних операцій проти України [3; 7; 8].

У процесі розвитку Telegram кілька етапів демонструють його трансформацію:

1. Період становлення як месенджера;
2. Поява публічних каналів;
3. Перетворення на інструмент масової політичної комунікації й пропаганди;
4. Інституціоналізація місцевих та регіональних медіаспільнот;
5. Воєнний період, коли Telegram став ключовою інфраструктурою поширення оперативної інформації, мобілізації аудиторії та координації дій [2; 9].

Одним із ключових чинників популярності Telegram є його здатність адаптуватися до локального політичного контексту. На відміну від глобальних платформ, Telegram у різних країнах набуває відмінних функцій: у Росії – став

інструментом тіньової політики, підпільних медіа та «зливів»; у Білорусі – платформою протестної мобілізації 2020 року; в Україні – ключовим джерелом оперативної інформації в умовах війни [1; 7; 10]. Таким чином, Telegram не просто платформа, а комунікаційне середовище, яке модифікується під суспільні потреби.

Особливо вагомим є феномен так званих «неінституційованих медіа» – Telegram-каналів, що існують поза стандартними журналістськими практиками, не мають відповідального редактора чи юридичної реєстрації та можуть бути інструментом прихованого впливу [11]. Такі канали часто вдаються до маніпуляцій, емоційного контенту та поширення неперевіраних повідомлень, отримуючи при цьому значну довіру серед аудиторії завдяки оперативності, простій формі подачі та ілюзії «інсайдів» [12; 13].

Довіра до Telegram як до інформаційного джерела значною мірою пов'язана з психологією сприйняття цифрових ризиків і культурою медіасполучень. Дослідження показують, що значна частина українських користувачів розглядає Telegram як головне джерело оперативних новин, особливо під час кризових або воєнних ситуацій [14; 15]. Це пов'язано з тим, що Telegram забезпечує швидкість поширення інформації, а його канали формують ефект «прямого доступу» до інформації, замінюючи традиційні ЗМІ, які сприймаються як повільні, більш бюрократизовані або заангажовані. Таким чином, Telegram поступово набуває властивостей не лише технологічного інструмента, а «інфраструктури довіри», яка формує значну частину інформаційного порядку денного.

Проте феномен довіри не є однозначним: дослідження свідчать, що Telegram водночас сприймається як найбільш ризикована платформа з точки зору дезінформації [16]. Високий рівень довіри до каналів, що не мають чіткої ідентифікації, редакційної політики чи професійних стандартів, створює передумови для маніпуляцій громадською думкою, впровадження панічних наративів, поширення фейків і конспірології [7; 17]. У цьому контексті платформу доцільно розглядати як середовище суперечливого інформаційного

порядку: вона поєднує можливості демократизації комунікації з потенціалом для масштабних інформаційних загроз.

Важливою складовою еволюції Telegram є роль форматів контенту. Платформа підтримує текст, відео, аудіофайли, зображення, «сторіс»-контент, документи, голосові повідомлення та трансляції, що робить її універсальним інструментом мультимедійної комунікації. Водночас можливість приховувати метадані, анонімізувати адміністраторів і приховувати походження інформації створює умови для безвідповідального поширення контенту. Окремим елементом інфраструктури Telegram є так звані «боти» – автоматизовані інструменти, які виконують функції від збору даних до масової розсилки й координування кампаній впливу [18; 19]. Їх застосування посилює ефективність інформаційних операцій, зокрема в координації пропагандистських або психологічних дій.

Telegram також став платформою масової персональної аналітики. На відміну від платформ традиційних соціальних мереж, його інформаційний простір характеризується мінімальним рівнем передбачуваності, оскільки немає алгоритмів, що контролюють те, що бачить користувач; таким чином, інформаційна картинка формується автором каналу, а не алгоритмом чи редакцією. Це створює принципово нову модель інформаційного споживання, яку можна назвати «каналізованою» або вертикальною, де джерело має майже цілковитий контроль над контентом, а користувач взаємодіє переважно в односторонньому режимі [11; 12]. Така структура суттєво впливає на механізми формування громадської думки, оскільки знижує можливість альтернативного трактування інформації та стимулює формування групової лояльності до конкретних каналів.

Окремої уваги потребує питання анонімності. Telegram є одним із небагатьох інструментів, що дозволяють утримувати канали без розкриття персональних даних. Ця анонімність має подвійний характер: з одного боку, вона захищає активістів або журналістів у репресивних країнах; з іншого – створює підґрунтя для розквіту фейкових медіа, бот-мереж, інформаційних агентів,

пов'язаних із спецслужбами чи кримінальними угрупованнями [20; 21]. У випадку України це вилилося у появу каналів, що працюють як «анонімні медіа» з високим охопленням і здатністю задавати суспільний дискурс. І хоча такі канали періодично розкриваються, механізм їх роботи, фінансування й координації залишається здебільшого прихованим.

Еволюція Telegram у контексті російсько-української війни демонструє, що платформа стала критичною інфраструктурою як для державних інституцій, так і для військових, журналістів та громадян. У перші дні вторгнення 2022 року Telegram забезпечив швидку дистрибуцію інформації щодо переміщення військ, стану бойових дій, гуманітарних маршрутів, дій окупантів і евакуації [22; 23]. Однак паралельно з офіційними й волонтерськими ресурсами виникали мережі проросійських та маніпулятивних каналів, що просували панічні наративи, фейкові повідомлення, конспірологію та меседжі, спрямовані на деморалізацію суспільства [3; 6; 7].

Паралельний розвиток офіційних та неформальних інформаційних мереж у Telegram призвів до нової динаміки інформаційного сприйняття: якщо офіційні джерела надавали перевірені відомості, що проходили комунікаційні процедури, то анонімні канали створювали альтернативну інформаційну реальність, яка часто провокувала напруження та хаос [11; 17; 20]. Виникла специфічна «дисоціація довіри»: користувачі одночасно зверталися до офіційних джерел і до анонімних каналів, порівнюючи інформацію, але доволі часто — надаючи перевагу другому варіанту. Це пов'язано з форматом, емоційністю та оперативністю подачі, а також із психологічною схильністю до сприйняття неперевіраних повідомлень під час кризи.

Таким чином, Telegram слід розглядати не як пасивний майданчик для обміну повідомленнями, а як активну інфраструктуру медіаорганізації, в якій поєднуються технологічний, соціальний та психологічний компоненти. Він створив нову модель інформаційного споживання, що протиставляється класичним медіа, та перетворився на ключовий комунікаційний елемент під час гібридних конфліктів і воєн. Сучасні дослідження доводять, що Telegram

визначально впливає на процеси форсування наративів, мобілізації аудиторії, трансформації цифрових спільнот та легітимації некоректних або маніпулятивних повідомлень у суспільному дискурсі [1; 3; 13; 24].

Позиціонування Telegram як специфічної інформаційної платформи стає зрозумілим у зіставленні з іншими сервісами обміну повідомленнями. WhatsApp, Viber, Signal, Facebook Messenger історично розвивалися як інструменти міжособистісної комунікації з акцентом на приватні чати й невеликі групи, тоді як Telegram від початку орієнтувався на створення публічних каналів, надвеликих спільнот та напівмедійної інфраструктури [31, с. 45–47]. Три параметри задають якісну відмінність: рівень контролю над даними, наявність публічних каналів із великою кількістю підписників, режим анонімності адміністраторів. Поєднання цих характеристик сформувало середовище, придатне для політичної мобілізації, інформаційних кампаній та воєнної комунікації, тоді як конкуренти залишилися переважно інструментами побутового спілкування.

Таблиця 1.1

Порівняння Telegram з іншими месенджерами та соцмережами

Платформа	Власність / юрисдикція	Публічні канали	Анонімність адміністраторів	Рівень модерації
Telegram	Приватна структура, поза BigTech	Є повноцінні канали	Висока	Низький
WhatsApp	Meta Platforms	Немає	Низька	Порівняно вищий
Viber	Rakuten	Обмежені спільноти	Обмежена	Середній
Signal	Неприбуткова організація	Немає	Висока	Мінімальний

Наведена типологія демонструє, що Telegram поєднує публічність і відсутність жорсткої модерації з високою анонімністю адміністрування. Саме

така конфігурація і перетворила платформу на базову інфраструктуру політичної комунікації та інформаційних операцій, тоді як WhatsApp, Viber або Signal залишаються радше каналами приватної взаємодії, майже не залученими до системної роботи з масовою аудиторією [31, с. 45–47].

Подальший аналіз потребує окреслення соціально-демографічного профілю користувачів в українському сегменті. Соціологічні дослідження фіксують домінування молоді та групи 25–44 роки, однак помітне зростання показників використання серед старших респондентів, особливо в регіонах, що зазнали бойових дій або перебувають у прифронтовій зоні [32, с. 88–92]. Найвищі рівні проникнення спостерігаються у великих містах, де Telegram інтегрується в повсякденну інфраструктуру новин, логістики, міських сервісів. При цьому значна аудиторія формується серед студентів, військовослужбовців, посадовців, журналістів, громадських активістів, для яких оперативний доступ до інформації є елементом професійної діяльності або безпекової практики.

Мотивація користувачів структурована навколо кількох провідних потреб. По-перше, оперативні новини та воєнна інформація, зокрема сповіщення про обстріли, переміщення техніки, рішення військово-політичного керівництва. По-друге, локальні повідомлення щодо відключень електроенергії, роботи громадського транспорту, функціонування медичних і гуманітарних служб. По-третє, координація волонтерських ініціатив, зборів на спорядження, евакуаційних заходів. Нарешті, значний сегмент аудиторії орієнтується на розважальний та напівполітичний контент: меми, неформальну аналітику, короткі коментарі до подій. Державні органи, редакції медіа, анонімні адміністратори каналу працюють із цими мотиваціями цілеспрямовано, адаптуючи формат публікацій, частоту оновлення, стиль звернення, щоб утримувати увагу різних груп користувачів [32, с. 88–92].

Опис структури аудиторії природно переходить у спробу класифікувати основні типи каналів, які формують інформаційне поле. Насамперед виділяються офіційні державні та муніципальні ресурси, де контент контролюють уповноважені пресслужби; домінують короткі повідомлення, офіційні заяви,

інструкції щодо дій у надзвичайних ситуаціях. Другу групу становлять канали традиційних медіа, які дублюють або оперативно доповнюють матеріали сайтів, використовуючи більш стислі формати і візуальні елементи. Третій тип – особисті канали політиків, військових, журналістів, експертів; довіра аудиторії тут базується на персональній репутації, а жанрова палітра простягається від коротких коментарів до розгорнутих аналітичних оглядів [33, с. 101–104].

Окремий пласт становлять анонімні «інсайдерські» політичні канали, де формальним власником виступає абстрактна редакція без публічно верифікованих осіб. У таких ресурсах домінують емоційні тексти, «зливи», інтриги, псевдоекспертні оцінки, а довіра вибудовується через образ «таємного поінформованого джерела». Військово-волонтерські канали зосереджені на документації подій, зборі коштів, координації допомоги; контент складається з фото- і відеоматеріалів, звітів, звернень до підписників. Нарешті, виокремлюється мережа відверто пропагандистських проросійських каналів, орієнтованих на поширення дезінформації, деморалізаційних меседжів і антиукраїнських наративів [33, с. 101–104]. Сукупність цих типів формує своєрідну «надбудову» над системою традиційних ЗМІ, де легітимні журналістські практики переплітаються з тіньовими інформаційними технологіями, що й визначає специфіку Telegram як середовища конструювання громадської думки.

Узагальнюючи, сутність Telegram як інформаційної платформи полягає у поєднанні трьох ключових характеристик:

1. технологічної автономності – відносної захищеності від цензури та алгоритмічних обмежень;
2. інституційної гнучкості – можливості існування незалежних, неформальних або псевдомедіа;
3. психосоціальної адаптивності – здатності швидко підлаштовуватися під динаміку криз, війн і політичних змін.

Саме ці параметри визначили історичну еволюцію Telegram – від приватного месенджера до центрального інформаційного вузла сучасних

гібридних конфліктів, а також сформували контекст для подальших досліджень інформаційних впливів у цифровому середовищі.

1.2. Теоретичні підходи до вивчення інформаційних впливів у цифровому середовищі

Вивчення інформаційних впливів у цифровому середовищі передбачає міждисциплінарний аналіз, що поєднує підходи соціальних комунікацій, когнітивної психології, медіастудій, політичної науки та теорії інформаційних війн. Формування цифрових платформ як основних каналів передачі змістів призвело до загострення уваги дослідників на питаннях інформаційної безпеки, маніпуляції, циркуляції фейків та механізмів формування громадських наративів у мережевих спільнотах. Telegram, як специфічний комунікаційний простір, став середовищем, де ці підходи знаходять свою практичну реалізацію, а їх синергетичне поєднання дозволяє пояснити механізми поширення інформаційних впливів та їхніх наслідків для соціальної динаміки.

Одним із важливих концептів для розуміння інформаційного впливу є уявлення про цифрову комунікацію як мережеву структуру, в якій повідомлення проходять через множину медіаторів та інтерпретаторів. У цьому контексті Telegram функціонує не лише як канал передачі змісту, але і як мікросередовище для формування локальної реальності, що сприймається через призму групових норм, авторитету каналів та локального досвіду користувачів. За умов обмеженої редакційної фільтрації та слабого контролю за достовірністю даних, ця локальна реальність набуває форми штучно сконструйованого інформаційного світу, що може суттєво відрізнятися від об'єктивного [5; 11; 12].

Однією з перших теорій, які були адаптовані для вивчення цифрового інформаційного простору, є меметичний підхід, що пов'язує поширення ідей з біологічним механізмом реплікації. Ще Річард Докінз запропонував розглядати ідеї як «меми» – одиниці культурної інформації, які поширюються завдяки здатності до копіювання, варіювання та відбору [24]. У цифровому середовищі меми отримали нове життя, адже Telegram створив умови для їх швидкої та

неконтрольованої циркуляції через канали та групи. Дослідники зазначають, що меми перетворилися на повноцінний інструмент впливу, здатний не лише відображати суспільні настрої, а й формувати їх, транслуючи політичні меседжі в гумористичній або емоційно привабливій формі [25; 26].

Меметична модель є корисною для пояснення того, чому певні інформаційні елементи стають вірусними, а інші – ні. Telegram з його швидкою передачею контенту, анонімністю джерел та слабкою модерацією, створює сприятливе середовище для поширення мемів, які можуть містити як нейтральні, так і пропагандистські наративи. Особливо активно меми використовуються під час війни, коли візуально прості об'єкти цифрової культури стають носіями складних смислів, включаючи політичні заклики, сатиричне зображення ворога, мобілізаційні меседжі або спроби деморалізації суспільства [25; 27].

Іншим ключовим теоретичним підходом є концепція інформаційної війни, сформульована ще в 1990-х роках дослідниками військово-технологічних стратегій. Серед авторів, які заклали основи розуміння інформаційної війни, важливе місце посідає Мартін Лібіцкі, котрий наголошував, що інформаційні війни є не лише інструментом здобуття даних чи перехоплення комунікацій, але й засобом впливу на свідомість [28]. Інформаційна війна у цифрову добу стала передусім боротьбою за інтерпретацію реальності, у якій Telegram є середовищем, де зіштовхуються різні інформаційні актори – від держав до приватних медіа, активістів та ворожих агентів.

Цей підхід пояснює Telegram як майданчик для стратегічних операцій, що включають поширення фейків, маніпуляцій, психологічних операцій, пропаганди, а також контрпропаганди [3; 7; 17]. У цьому контексті Telegram розглядається як простір боротьби за громадську свідомість, де контроль за інформацією є не менш важливим, ніж контроль за територією. Особливо актуальним це стало в умовах російсько-української війни, коли Telegram виявився ключовим інструментом оперативної комунікації, координації, пропаганди та контрпропаганди [1; 3; 7].

Роджерс запропонував концепцію «цифрових методів», що передбачає використання власних структур цифрового середовища для аналізу комунікаційних процесів [29]. У випадку Telegram це означає аналіз структури каналів, перехресних посилань, тематики, інтенсивності взаємодії, бот-активності та моделей поширення контенту. Цифрові методи розглядають платформу не як пасивне середовище, а як соціотехнічну систему з власними закономірностями формування публічного простору.

Застосування цифрових методів дозволяє моделювати інформаційні потоки, виявляти кореляції між каналами та їхніми аудиторіями, досліджувати феномени «інформаційних вузлів» – каналів, що виконують роль хабів для поширення дезінформації чи офіційної інформації [18; 30]. Цей підхід відкриває можливості для вивчення Telegram як складного організму, у якому комунікація має багаторівневу структуру: від точкових повідомлень до макрорівневих наративів, що впливають на формування громадської думки.

Вивчення інформаційних впливів у цифровому середовищі неможливе без врахування когнітивної складової. Саме психологічні механізми сприйняття інформації визначають, як люди реагують на повідомлення, створюючи умови для маніпуляції, дезінформації та конструювання наративів. Із позиції когнітивної психології Telegram можна розглядати як платформу, що працює зі швидкими емоційними реакціями, часто минаючи раціональний аналіз інформації. Дослідники відзначають, що люди схильні довіряти інформації, яка підтверджує їх попередні переконання, формуючи так звані «фільтрувальні бульбашки», що спираються на ефект підтвердження (confirmation bias) [12; 17].

Це явище у Telegram підсилюється завдяки тому, що канали можуть формувати сталу аудиторію, яка сприймає подану інформацію як істину, не перевіряючи її. Аудиторія Telegram-каналів часто взаємодіє у форматі пасивного споживання – більшість користувачів не залишають коментарів, а лише читають та внутрішньо інтерпретують інформацію, що робить процес обміну смислами одностороннім. Така модель сприяє формуванню групового мислення (groupthink), у якому альтернативні думки не представлені або маргіналізовані.

Окрім того, Telegram стимулює емоційний спосіб обробки інформації: повідомлення часто короткі, насичені заголовками, емоційними образами, фотографіями, мемами та емодзі. Це збільшує імовірність орієнтації на емоції, а не на фактологію, що потенційно робить людей більш вразливими до маніпуляцій [12; 25; 26]. У цьому контексті психологічні фактори – страх, гнів, тривога, почуття несправедливості – стають каталізаторами для вірусного поширення контенту, особливо під час воєнних дій.

З огляду на воєнний контекст, Telegram-канали ще більше підсилюють ці тенденції. Дослідники описують феномен «інформаційної тривоги», коли користувачі постійно оновлюють канали з метою отримання найсвіжішої інформації про військову ситуацію [15; 22]. Така поведінка часто супроводжується втратою здатності критично оцінювати повідомлення, адже головним завданням стає отримання інформації будь-якою ціною. Це створює сприятливі умови для деструктивних інформаційних впливів, особливо у форматі панічних чуток, фейків або конспірологічних наративів.

Мережевий підхід до дослідження Telegram передбачає аналіз його як складної системи комунікаційних вузлів, які пов'язані між собою різним рівнем інтенсивності. У цьому контексті Telegram-канали можна розглядати як окремі точки мережі, взаємопов'язані прямими та опосередкованими зв'язками – репостами, посиланнями, перехресним трафіком аудиторії або зовнішніми просуваннями. Ці зв'язки формують топологію інформаційного простору Telegram, де деякі канали відіграють роль «хабів» – основних центрів поширення інформації [18; 30].

Мережеві моделі дозволяють виявити структуру інформаційних потоків, ідентифікувати ключових акторів, визначити, які канали є «трансляторами» офіційних повідомлень, а які – платформами для поширення дезінформації, конспірології або пропаганди. Аналіз мережевих зв'язків також дає можливість виявити інформаційні кластери – групи каналів, що формують спільний інформаційний простір та поширюють схожі наративи [11; 12; 18].

Дослідники підкреслюють, що у воєнних умовах Telegram-мережі особливо активізуються: канали, що раніше не мали значної аудиторії, можуть швидко стати центральними в інформаційному полі, якщо вони пропонують оперативні новини, інсайдерські повідомлення або поширюють емоційно значущу інформацію [15; 22; 23]. Це свідчить про мобільність Telegram-екосистеми та її здатність швидко адаптуватися до соціально-політичних змін.

Серед теоретичних підходів, що допомагають пояснити механізми інформаційних впливів у цифрових екосистемах, центральними є моделі пропаганди та маніпуляції. Класичні моделі пропаганди описують її як систематичні дії, спрямовані на вплив на переконання або поведінку людей. У контексті Telegram пропаганда часто здійснюється через створення наративів, що апелюють до емоцій, страхів, національної ідентичності або колективної пам'яті [3; 7; 20].

Маніпуляція у цифровому середовищі набуває нових форм: вона може здійснюватися через часткову правду, контекстуальне перекручення, приховану рекламу, анонімність джерел. Telegram створює сприятливі умови для маніпуляцій завдяки відсутності традиційної медіаінфраструктури: користувачі часто не знають, хто стоїть за каналом, яке його фінансування та редакційна політика [11; 12]. Це відкриває шлях для роботи інформаційних агентів, які можуть ефективно впливати на громадську думку, поширюючи деструктивні або провокаційні повідомлення.

Багато дослідників наголошують на значенні «сірого» інформаційного простору Telegram, де складно визначити межу між правдою та маніпуляцією [17; 20]. У цьому просторі традиційна логіка роботи ЗМІ, яка передбачає фактчекінг, відповідальність перед аудиторією та етичні стандарти, фактично відсутня. Натомість Telegram-канали поширюють інформацію без перевірки, а аудиторія самостійно вирішує, чи довіряти їй. Це створює умови для інтенсивної циркуляції фейків і конспірології, що формують паралельну реальність – особливо небезпечну в умовах війни.

Акторно-мережевий підхід (ANT) дозволяє аналізувати Telegram як соціотехнічну мережу, в якій людські та нелюдські актори (користувачі, адміністратори каналів, боти, алгоритми, мобільні пристрої, технічні протоколи) формують взаємозалежну систему впливів. У цій системі канали та інструменти комунікації стають повноправними акторами, що можуть здійснювати вплив, провокувати зміни та визначати вектори циркуляції інформації [29; 30].

Telegram, розглянутий крізь призму ANT, є не просто платформою, а комплексною системою, де технологічні елементи – шифрування, канали, боти, інтерфейс – визначають характер соціальної взаємодії та зміст інформаційних впливів. Акторно-мережевий підхід допомагає зрозуміти, що інформаційні процеси в Telegram формуються не лише людьми, а й технічними структурними чинниками. Це означає, що модифікація інтерфейсу, введення нових функцій або навіть зміна політики конфіденційності може суттєво впливати на спосіб поширення інформації та характер взаємодії користувачів із контентом.

Дискурсивні підходи зосереджуються на аналізі того, як різні Telegram-канали конструюють соціальну реальність через мову, наративи та символи. У цьому контексті Telegram є полем, де «змагаються» різні дискурси: про війну, ідентичність, політику, майбутнє країни. Кожен канал продукує власні смисли, що вибудовуються навколо ключових репрезентацій – ворога, героїв, зради, перемоги, загрози [3; 20].

Дискурсивний аналіз Telegram дозволяє зрозуміти, як через повторення певних смислових структур відбувається закріплення образів, які стають частиною колективної уявної реальності. В умовах війни такі дискурси можуть мати мобілізаційний характер (поширення патріотичних наративів, підтримка ЗСУ), або ж деструктивний – формування паніки, недовіри до державних інституцій, посилення страхів, поширення конспірології [7; 15; 22].

Вивчення Telegram у межах медіаетнографії зосереджує увагу на повсякденних практиках користувачів, які залучаються до комунікації через канали, групи, приватні повідомлення. Цей підхід показує, як Telegram інтегрується в повсякденне життя, формуючи нову культуру споживання

інформації та механізми взаємодії між людьми в цифровому середовищі. Telegram стає механізмом створення «спільнот уяви» – груп людей, які не знайомі між собою офлайн, але об'єднані спільним інформаційним досвідом [1; 13; 18].

Особливо важливим цей підхід стає у воєнний час: Telegram-канали перетворюються на простір колективної участі, солідарності та взаємної підтримки. Через них люди не лише дізнаються новини, а й формують символічну реальність війни, підтримують одне одного, долучаються до волонтерських ініціатив або обговорюють політичні перспективи [14; 22; 23].

Інституційний підхід дозволяє розглядати Telegram як частину ширшої екосистеми медіапростору, що перетинається зі структурами держави, політики, економіки та громадянського суспільства. У цьому підході важливо проаналізувати, як Telegram взаємодіє з інституціями: ЗМІ, політичними партіями, державними органами, громадськими організаціями. У воєнних умовах Telegram стає для державних інституцій не лише каналом донесення офіційної інформації, а й механізмом формування довіри та мобілізації громадян [22; 28].

Водночас держава стикається з викликами: як регулювати Telegram, який часто функціонує поза юрисдикцією національного права; як контролювати поширення дезінформації; як координувати канали, що мають великий вплив на аудиторію, але є формально приватними й анонімними [20; 21]. Інституційний підхід показує, що Telegram може бути як союзником державних інституцій, так і загрозою для інформаційної безпеки, якщо ним активно користуються ворожі інформаційні структури або анонімні актори з сумнівними цілями.

Попри різноманітність теоретичних підходів, що використовуються для аналізу інформаційних впливів у Telegram, можна виділити декілька ключових висновків.

По-перше, Telegram не можна розглядати лише як технологію – він є соціальною практикою, що об'єднує цифрові інструменти, людей, інституції та наративи.

По-друге, різні підходи – меметичний, психологічний, мережевий, дискурсивний – доповнюють одне одного, дозволяючи сформувати багатошарове уявлення про Telegram.

По-третє, у воєнних умовах Telegram стає простором для конкуренції інформаційних акторів, де перемога визначається не лише фактами, а й тим, хто здатен сформувати більш привабливу, емоційну та резонансну реальність [3; 7; 12; 22].

1.3. Telegram-канали в контексті інформаційної безпеки та гібридної війни

Telegram-канали в умовах сучасних збройних конфліктів, зокрема російсько-української війни, перетворилися на один із ключових елементів інформаційного простору. Вони функціонують не лише як засіб комунікації, а й як інструмент інформаційного впливу, мобілізації, пропаганди та протидії дезінформаційним кампаніям. У середовищі гібридної війни, де інформація стає повноцінною зброєю, Telegram опиняється в центрі боротьби за інтерпретацію подій, формування громадської думки та підрив довіри до державних інституцій [1; 3; 7].

Вплив Telegram на інформаційну безпеку визначається його технологічною природою та соціально-комунікаційними особливостями. Поєднання децентралізації, високого рівня анонімності, слабкої модерації та можливості створення великих аудиторій дало змогу перетворити платформу на один із головних каналів як оперативної комунікації, так і деструктивного впливу [2; 11; 13]. Водночас роль Telegram-каналів у системі інформаційної безпеки є подвійною: вони стають інструментом захисту інформаційного простору та способом поширення дезінформації.

Концепція гібридної війни передбачає поєднання військових, політичних, економічних, дипломатичних, інформаційних та кібератак, спрямованих на досягнення стратегічних цілей [28]. У цьому контексті інформаційна компонента є не допоміжною, а визначальною: перемога все частіше залежить від здатності

контролювати інформаційний простір, формувати наративи та маніпулювати аудиторією.

Telegram як платформа став одним із ключових каналів, через які реалізуються інформаційно-психологічні операції (ІПсО), спрямовані на деморалізацію українського суспільства, дискредитацію політичного та військового керівництва, поширення паніки, дезорієнтацію громадян і підлив обороноздатності [3; 6; 20]. Характерним проявом таких впливів є поява фейкових повідомлень, «інсайдів» та псевдоаналітики, що поширюються анонімними каналами з широкою аудиторією.

Однією з важливих особливостей Telegram як інструмента гібридної війни є швидкість поширення інформації. На відміну від традиційних ЗМІ, Telegram-канали оперативно передають повідомлення без редакційної обробки. Це створює умови для миттєвого впливу на масову свідомість. Під час активних бойових дій будь-які повідомлення можуть мати стратегічне значення: від інформації про переміщення військ до фейкових заяв про наступ, гуманітарні катастрофи чи здачу міст [15; 22].

В умовах російсько-української війни Telegram став інструментом проведення психологічних операцій, спрямованих на руйнування морального духу населення. Однією з характерних стратегій є поширення панічних повідомлень щодо «загроз вибухів», «оточення міст», «зради керівництва», «нестачі ресурсів» та інших фейків, метою яких є виклик страху, відчаю та недовіри до державних інституцій [6; 17]. У перші тижні вторгнення кількість таких повідомлень зростала лавиноподібно, а їхні джерела часто неможливо було встановити.

Серед ключових інструментів гібридного впливу є створення анонімних Telegram-каналів, які маскуються під місцеві новинні ресурси, волонтерські ініціативи або професійні медіа. Такі канали користуються високим рівнем довіри населення, особливо коли подають інформацію у форматі «інсайдів» або персоналізованих повідомлень. Анонімність адміністраторів унеможливорює

перевірку джерел та відповідальність за поширення недостовірної інформації [11; 20; 21].

Telegram є зручним середовищем для проведення психологічних операцій. Його особливості – анонімність, масовість, децентралізованість – забезпечують можливість здійснювати вплив на великі групи населення без значних ресурсів. Психологічні операції в Telegram можна класифікувати за кількома напрямками:

1. Поширення паніки – через фейкові попередження, псевдоінформацію про атаки, саботаж, теракти;
2. Дискредитація влади та військового керівництва – через маніпулятивні повідомлення, спрямовані на підрив довіри до ухвалених рішень;
3. Посилення недовіри між соціальними групами – стимулювання ворожнечі, поляризації;
4. Дезорієнтація – поширення суперечливої інформації з різних джерел;
5. Зниження віри у перемогу – висвітлення подій під кутом «безнадійності»;
6. Формування антиукраїнських наративів – з метою підриву єдності та підтримки оборонних ініціатив [7; 15; 17].

Ці методи реалізуються системно, часто з використанням багатоканальних мереж – груп каналів, що поширюють узгоджені меседжі. Мережевий аналіз показує, що проросійські канали мають стабільні інформаційні зв'язки та координацію, спрямовану на підтримку спільних наративів [18; 30].

Окреме місце у структурі психологічного впливу займають псевдоаналітичні канали, які подають інформацію у формі «експертних оцінок», «секретних даних» чи «анонімних звітів». Такий формат створює ілюзію компетентності та підвищує довіру до дезінформації.

Telegram-канали як зброя дезінформації

Дезінформація є ключовим інструментом гібридної війни. Telegram, через технічні та соціальні переваги, виконує роль одного з головних каналів її поширення. Дезінформаційні кампанії в Telegram можуть мати різні цілі:

- руйнування довіри до влади;
- дестабілізація суспільства;
- підриг зовнішньої підтримки України;
- створення альтернативної інформаційної реальності;
- вплив на військові рішення та моральний дух [6; 7; 20].

Telegram-канали дозволяють дезінформації швидко ставати вірусною. Основою цього процесу є мережеві групи з великою кількістю підписників, які ретранслюють повідомлення між каналами, формуючи інформаційні «хмари». Така модель роботи сприяє максимальному охопленню та створенню уявлення про достовірність завдяки повторюваності інформації в різних джерелах [11; 18].

Одним із поширених методів є проникнення дезінформації у локальні спільноти. Проросійські Telegram-канали створюють локальні версії («Київ інсайд», «Одеса Новини», «Харків LIVE» тощо), використовуючи бажання жителів отримувати місцеву інформацію. Такі канали комбінують реальні новини з маніпулятивними меседжами, що робить дезінформацію менш помітною [13; 20; 21].

Небезпека Telegram як каналу дезінформації полягає не лише в її поширенні, а й у зростанні довіри до анонімних джерел. Дослідження свідчать, що значна частина українців вважає Telegram найоперативнішим джерелом новин, попри усвідомлення його ризиків [14; 15; 16].

Попри очевидні ризики, Telegram є не лише джерелом загроз, але й інструментом протидії дезінформації та координації захисних ініціатив. Українські державні структури, зокрема Оперативне командування, ДСНС, Міністерство оборони, Центр протидії дезінформації та інші інституції, активно використовують Telegram для комунікації з населенням, поширення перевіреної інформації та спростування фейків [15; 22; 23].

Такий формат дозволяє мінімізувати паніку, зменшити вплив ворожих інформаційних операцій і забезпечувати доступ громадян до достовірних повідомлень у режимі реального часу. Важливою практикою стало створення офіційних каналів для регіональних адміністрацій, поліції, військових та інших

служб, що допомагає компенсувати інформаційні ризики, пов'язані з анонімними джерелами.

Крім того, Telegram використовується для спростування дезінформації шляхом публікації фактчеків, пояснень і попереджень про потенційні інформаційні маніпуляції. Така діяльність здійснюється як на державному рівні, так і громадськими організаціями, журналістами та волонтерами [14; 22; 23]. Це свідчить про інституціоналізацію Telegram як елемента інформаційної безпеки, що відіграє ключову роль у збереженні суспільної стабільності.

Проблема регулювання Telegram є складною та суперечливою. З одного боку, відсутність юридичної реєстрації та анонімність адміністраторів ускладнює будь-який контроль над платформою. З іншого – держава зацікавлена у підтримці прозорості інформаційного простору та боротьбі зі злочинними або деструктивними каналами. Питання регулювання Telegram в Україні постає особливо гостро через його використання ворожими структурами для проведення інформаційних атак, поширення фейків та координації антиукраїнських рухів [20; 21].

Певні спроби регуляторного впливу здійснюються за допомогою співпраці між державними структурами та самою платформою, проте Telegram не завжди реагує на запити про блокування проросійських ресурсів. У таких умовах державні інституції використовують альтернативні інструменти, зокрема інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення медіаграмотності та створення конкурентного середовища з надійних інформаційних джерел [14; 15; 16].

Дискусія щодо регулювання Telegram торкається теми балансу між безпекою та свободою слова. Деякі дослідники наголошують, що повне блокування платформи неможливе й недоцільне, оскільки воно спричинить втрату важливого каналу офіційної комунікації з громадянами. Натомість акцент робиться на створенні ефективної системи верифікації каналів, підвищенні прозорості їхньої діяльності та розвитку культури критичного сприйняття інформації [12; 13; 15].

Telegram під час війни стає ареною конкуренції за смисли. Різні актори – держава, громадські організації, волонтери, журналісти, анонімні канали, пропагандистські структури – змагаються за домінування у формуванні інтерпретації подій. У цьому контексті Telegram є не лише інструментом поширення новин, а й простором для створення наративів, які визначають сприйняття війни та майбутнього.

Найбільш поширеними наративами, які циркулюють у Telegram у межах російсько-української війни, є:

1. Патріотичний наратив – підтримка ЗСУ, національної єдності, героїзація оборонців;
2. Панічний/апокаліптичний наратив – перебільшення загроз, паніка, зневіра;
3. Конспірологічний наратив – пошук «змов», «зради», прихованих інтересів;
4. Проросійський наратив – дискредитація України, просування меседжів РФ;
5. Антисистемний наратив – критика державних інституцій, делегітимізація влади [7; 15; 20; 30].

Ці наративи поширюються за допомогою емоційних повідомлень, «інсайдів», фейкових новин, сатиричних мемів, псевдоекспертних оцінок. Важливим інструментом є візуальна інформація: відео та зображення, що формують емоційну реакцію та визначають початкову інтерпретацію події під впливом емоцій, а не аналітичного мислення [25; 26; 27].

З точки зору інформаційної безпеки, Telegram становить комплексний виклик. Його використання ворожими акторами для підриву національної безпеки, мобілізації антидержавних рухів, поширення дезінформації та проведення психологічних операцій вимагає системної протидії. Водночас Telegram необхідний для поширення офіційної інформації, спростування фейків та комунікації між владою й громадянами.

Цей подвійний характер Telegram робить його полем боротьби за інформаційний контроль. Держава повинна не лише реагувати на загрози, але й активно формувати власні інформаційні стратегії, спрямовані на захист населення від дезінформації та забезпечення доступу до достовірних джерел [22; 23; 28].

У цьому контексті важливим є питання розвитку медіаграмотності. Дослідження свідчать, що лише підвищення здатності громадян критично оцінювати інформацію знижує вразливість перед деструктивними впливами [14; 15; 16]. Держава та громадські організації активно працюють над створенням освітніх програм, спрямованих на розвиток критичного мислення та розуміння принципів роботи цифрових медіа.

Подальший аналіз доцільно пов'язати з нормативними рамками, у межах яких функціонує публічний цифровий простір. Доктрина інформаційної безпеки України визначає інформаційні впливи одним із ключових чинників ризику та підкреслює роль відкритих цифрових платформ як середовища поширення деструктивних повідомлень. Стратегія кібербезпеки акцентує на необхідності захисту інформаційної інфраструктури та зменшенні вразливостей, пов'язаних з анонімними ресурсами, здатними транслювати меседжі, що впливають на громадську думку та поведінкові реакції населення [40, с. 12–18]. У профільних законах про медіа та національну безпеку фіксуються базові вимоги щодо прозорості походження інформації, відповідальності за поширення недостовірних повідомлень, однак месенджери, включно з Telegram, фактично випадають з класичних механізмів регуляції, оскільки їхня структура не передбачає офіційної реєстрації редакцій чи розкриття даних адміністраторів. Тому держава змушена комбінувати правові, комунікаційні та освітні інструменти, спрямовані на мінімізацію ризиків, що виникають у середовищі, де анонімність і відсутність модерації створюють переваги для недружніх акторів.

Описані раніше психологічні операції потребують конкретизації у вигляді типології впливів, характерних для ворожих інформаційних мереж. Одним із найпоширеніших різновидів стають «панічні хвилі», що з'являються

напередодні або після ракетних ударів: кілька анонімних каналів поширюють твердження про катастрофічні наслідки, масштабні руйнування чи розриви оборони, після чого менші канали підхоплюють наратив, створюючи ефект кумуляції. Інший напрям – «зрадницькі» кампанії проти військового чи політичного керівництва, що ґрунтуються на припущеннях про недбалість, змову або «замовчування правди». Окрему групу формують атаки на волонтерський рух або міжнародну допомогу: меседжі спрямовані на підрих довіри до зборів, логістики, прозорості використання ресурсів. Нарешті, координовані кампанії з дискредитації партнерів України розгортаються шляхом створення серії публікацій, покликаних показати неефективність чи небажання союзників підтримувати державу [6; 7; 17]. Типовий сценарій цих операцій включає синхронний старт у кількох анонімних каналах, подальше поширення через менші локальні ресурси і вихід у ширший медіапростір через републікації у Facebook, TikTok, YouTube. Повторюваність структурних елементів дозволяє аналітикам ідентифікувати координацію, алгоритмічну подібність та штучний характер «спонтанних» інформаційних хвиль, що маскуються під природний публічний інтерес.

Ілюстративним продовженням типології постає аналіз окремих епізодів, у яких відображено механіку розгортання інформаційних операцій. Перший кейс стосується ситуації на фронті, коли після складної тактичної події з'явилися повідомлення про «втрату контролю» та «неминучий прорив». Анонімні канали подали подію у фреймі «все втрачено», не використовуючи перевірених даних. Уже за годину локальні міські канали перехопили сюжет, підсилюючи панічну інтерпретацію. Офіційні структури були змушені оприлюднити спростування та деталізовані пояснення, що засвідчило вразливість користувачів перед швидкими неконтрольованими потоками інформації [41].

Другий кейс демонструє «зрадницьку» операцію, спрямовану на дискредитацію конкретного рішення військово-політичного керівництва. Вихідним приводом стала службова заява, яку анонімні канали інтерпретували як доказ «некомпетентності» та «таємних домовленостей». Репости у регіональні

групи надали наративу ефекту масовості. Офіційні комунікації змогли нейтралізувати хвилю лише після публікації документальних роз'яснень, що ще раз підкреслило необхідність оперативної державної реакції.

Третій кейс пов'язаний із міжнародною тематикою: серія анонімних публікацій стверджувала про «відмову партнерів надавати допомогу». Сюжет поширився через мережу дрібних каналів, що використовували емоційні заголовки та фрейми розчарування. Після спростувань було встановлено, що повідомлення синхронно з'явилися у кількох пов'язаних каналах, що свідчило про зовнішню координацію. Аналіз епізоду показав, як легко месенджерний формат створює ілюзію достовірності за рахунок повторюваності, а офіційні джерела змушені відновлювати інформаційну рівновагу, реагуючи постфактум.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження впливу Telegram-каналів на громадську думку, що дало змогу визначити ключові характеристики та особливості функціонування платформи в сучасному інформаційному середовищі, а також з'ясувати її місце у структурі гібридних загроз.

Telegram постає як унікальна комунікаційна екосистема, яка поєднує властивості приватного месенджера та масмедійної платформи. Його еволюція від інструмента прямої комунікації до одного з ключових засобів виробництва та поширення контенту засвідчує здатність сервісу адаптуватися до соціально-політичних змін і потреб користувачів. Надання можливостей анонімного адміністрування, швидкої дистрибуції інформації та відсутність жорсткої модерації сприяли формуванню в Telegram нової типології медіаресурсів – передусім анонімних або неінституціоналізованих каналів, які здатні функціонувати де-факто поза межами традиційного журналістського простору.

У межах теоретичних підходів було показано, що аналіз інформаційних впливів у Telegram має міждисциплінарний характер. Меметичний, психологічний, мережевий, дискурсивний та інституційний підходи дають можливість комплексно осмислити, яким чином наративи продукуються, поширюються та закріплюються в масовій свідомості. Важливою особливістю Telegram є вертикальна модель комунікації, у якій адміністратори каналів мають майже повний контроль над подачею інформації, тоді як аудиторія, переважно пасивна, виступає реципієнтом уже сформованих смислів.

У контексті гібридної війни Telegram став одним із ключових майданчиків для реалізації інформаційно-психологічних операцій. Його можливості використовуються як державними та громадськими структурами з метою координації дій, поширення офіційних повідомлень і спростування фейків, так і ворожими акторами – для дестабілізації суспільства, поширення паніки, дискредитації влади та формування проросійських наративів. Це робить

платформу водночас і ресурсом інформаційної безпеки, і джерелом серйозних загроз.

Узагальнюючи, можна зробити такі ключові висновки:

Telegram створив нову модель масової цифрової комунікації, що поєднує елементи приватного спілкування та публічного мовлення, даючи можливість обходити традиційні редакційні та регуляторні механізми.

Анонімність та низький поріг входу сприяють появі масштабної мережі каналів, які можуть діяти без відповідальності за поширення інформації, що підвищує ризики маніпуляцій та дезінформації.

РОЗДІЛ 2

TELEGRAM-КАНАЛИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1. Соціально-політичний контекст функціонування Telegram під час війни

Telegram як критична платформа в умовах війни. З початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року месенджер Telegram перетворився на життєво важливу інфраструктуру комунікації для українського суспільства. В екстремальних умовах війни – раптових обстрілів, перебоїв у електропостачанні та інтернет-зв'язку – Telegram-канали стали основним джерелом оперативної інформації та інструкцій для мільйонів громадян [22]. За даними опитувань, частка українців, що споживають новини через Telegram, стрімко зросла з близько 20% перед війною до понад 70% у 2023 році [34]. Це фактично витіснило телебачення та традиційні інтернет-ЗМІ з позиції головного джерела актуальних новин. Причини такої трансформації – висока швидкість поширення повідомлень, зручність мобільного доступу, можливість працювати навіть за слабого зв'язку та децентралізований характер мережі.

Інформаційна «жила» суспільства. У воєнний час Telegram виконує роль нервової системи, що поєднує державу і громадян. Через офіційні канали органи влади повідомляють про небезпеки, важливі рішення, спростовують фейки та заспокоюють населення [22; 23]. Одночасно самі громадяни використовують месенджер, щоб ділитися інформацією з місць подій, попереджати одне одного про загрози та координувати дії на місцях. Зокрема, місцеві адміністрації та служби екстреної допомоги запустили власні Telegram-канали для оперативного оповіщення: наприклад, міська влада Києва, ДСНС та обласні військові адміністрації регулярно повідомляють у Telegram про повітряну тривогу, маршрути евакуації чи пункти допомоги [22; 23]. Значна частина населення почала сприймати Telegram не лише як джерело новин, а як інструмент

виживання – за допомогою каналів люди отримували вказівки, коли ховатися в укриття, куди їхати за гуманітарною допомогою чи як виїхати з небезпечної зони [22; 23]. Таким чином, Telegram у найгарячіші моменти війни став для українців простором колективної безпеки та підтримки.

Альтернативні та неформальні джерела інформації. Популярність Telegram зумовила вибухове зростання каналів, що не належать традиційним ЗМІ чи офіційним структурам. Ці неінституціоналізовані канали, часто анонімні, швидко наросили аудиторії завдяки обіцянкам «інсайдерської» інформації та емоційній подачі [11; 13; 20]. В умовах дефіциту офіційних даних у режимі реального часу, багато людей звернулися до таких джерел у пошуках деталей та «закулісних» новин. Привабливість неформальних Telegram-каналів пояснюється: відсутністю цензури та офіційного «фільтру», драматичним стилем постів, лаконічністю та частими оновленнями, а також репостами повідомлень «очевидців» безпосередньо з місць подій [11; 13]. Наприклад, Telegram-канал «Труха», що позиціонувався як «народне» джерело новин, у перші тижні війни здобув кількомільйонну аудиторію завдяки швидкій публікації фото та відео з місця подій без довгої перевірки. Одночасно з'явилися анонімні канали «Легитимный», «Резидент» та подібні, які подавали чутки під виглядом ексклюзивних інсайдів, часто маніпулюючи фактами. Хоча такі ресурси декларують нейтралітет чи незалежність, нерідко їх пов'язують із конкретними політичними силами або навіть ворожими впливами [11; 20].

Мобілізація та цифрова солідарність. Telegram під час війни – це не лише про новини, а й про самоорганізацію суспільства. Через численні волонтерські та громадські канали відбувалася координація допомоги: пошук житла для переселенців, доставка гуманітарних вантажів, запис добровольців, збір пожертв на армію [22; 23]. У перші дні вторгнення сотні тисяч людей згуртувалися в локальних Telegram-спільнотах, щоб підтримувати одне одного. Для прикладу, вже 25 лютого 2022 року був створений канал «Українська залізниця», де цілодобово публікували розклад евакуаційних поїздів і поради для біженців – цей канал менш ніж за тиждень зібрав понад півмільйона підписників. Подібно,

волонтерські штаби у Львові, Дніпрі та Одесі завели Telegram-групи для координації пошуку медикаментів, продуктів та палива для військових. Через Telegram люди оперативно ділилися контактами лікарів, адресами бомбосховищ, інформацією про зниклих. Така «цифрова солідарність» зміцнювала суспільство: у критичний момент українці відчували, що вони не одні і можуть розраховувати на допомогу спільноти [22; 23].

Конкуренція наративів та інформаційна безпека. Разом із позитивними ефектами Telegram відкрив і нові виклики. Інформаційний простір платформи став полем битви за наративи – змістовні інтерпретації подій, за допомогою яких різні актори впливають на громадську думку [1; 3; 11; 15]. Влада, незалежні журналісти, активісти і ворогуюча сторона – всі використовують Telegram, щоб просувати власне бачення війни. Анонімність та відсутність модерації створили сприятливі умови для поширення дезінформації та психологічного тиску. Російські пропагандистські мережі особливо активно діяли в Telegram, маскуючи свої канали під українські. За даними СБУ, у 2022 році була викрита масштабна мережа проросійських Telegram-каналів, які лише вдавали з себе українські новинні джерела [31]. До неї входили згадані «Легитимный», «Резидент», а також регіональні псевдоновинні канали на кшталт «Херсон Live», «Одесский Фраер», «Нетипичное Запорожье» та інші. Ці канали, керовані російськими спецслужбами, скоординовано розганяли панічні чутки, зраду чи проросійські меседжі на території України [3; 20]. Наприклад, в Одесі анонімні Telegram-канали «Типичная Одесса» та «Одесский фраер», що мімікували під місцеві, систематично ширили фейки: вигадували масові «облави» військкоматів, називаючи порядком денним «квитками в один бік», та розповідали, буцімто Захід примусить Україну до капітуляції на умовах РФ (так званий «доктрина Шольца»). Ці та подібні випадки продемонстрували, що Telegram став аренною гібридної війни, де інформаційна безпека набуває першочергового значення.

Довіра та ризики анонімності. Популярність Telegram-каналів значною мірою пов'язана з ефектом *прямого доступу* до інформації. Користувачі

сприймають повідомлення в каналі як «з перших рук», оминаючи посередників у вигляді редакторів чи офіційних речників [14; 16]. Це підсилює довіру – навіть до анонімних джерел – і знижує критичність сприйняття. Особливо на початку війни багато хто був схильний більше повірити тривожному допису в Telegram, ніж чекати офіційного спростування по телевізору. На психологічному рівні постійний моніторинг Telegram став своєрідною залежністю: люди відчували тривогу, якщо надто довго не отримували оновлень, і водночас кожна новина викликала миттєву емоційну реакцію [12; 15]. Цим активно користувалися пропагандисти – інформаційні вкиди робилися з розрахунком на панічний ефект. Анонімність адміністраторів каналів дозволяла поширювати будь-яку неперевірену інформацію без жодної відповідальності. В результаті виник своєрідний *парадокс довіри*: найвпливовіші учасники телеграм-ландшафту часто залишаються невідомими, проте аудиторія сприймає їхні слова за чисту монету. Це підвищує інформаційну вразливість суспільства та вимагає підсилення медіаграмотності громадян [14; 16].

Баланс між користю і загрозами. В цілому Telegram став одночасно порятунком і викликом для України. З одного боку, без нього важко уявити ефективну комунікацію під час кризи – месенджер згуртував суспільство, допоміг швидко доводити сигнал тривоги чи заклик про допомогу до кожного смартфона. З іншого боку, Telegram став «троянським конем» в інформаційному просторі: під його виглядом ворог заводив свої канали, впроваджував пропаганду, намагався посіяти паніку та зневіру [6; 18]. Усвідомлюючи це, українська влада почала шукати механізми нейтралізації загроз. Очільник воєнної розвідки Кирило Буданов прямо назвав Telegram «шкідливим» явищем та потенційною загрозою національній безпеці [6]. У вересні 2024 року РНБО України ухвалила рішення заборонити використання Telegram на службових пристроях державних органів, військових та критичної інфраструктури – через ризики російського шпигунства і деструктивного інформаційного впливу. Таким чином, на державному рівні визнано, що Telegram – це двосічний меч, і ним потрібно користуватися обережно.

Отже, соціально-політичний контекст функціонування Telegram під час російсько-української війни характеризується надзвичайною напруженістю та високими ставками. Telegram одночасно став каналом екстреного інформування, майданчиком громадської взаємодопомоги і мішенню для ворожих інформаційних атак. Для його аналізу потрібен комплексний підхід – з урахуванням технологічних особливостей платформи, соціальної динаміки, культурних факторів (наприклад, ролі мемів) і безпекових ризиків. В цьому розділі ми далі розглянемо, які типи Telegram-каналів діють в українському інфопросторі та які ключові наративи через них просуваються.

2.2. Типологія та основні групи Telegram-каналів в українському інформаційному просторі

Telegram-екосистема в Україні у воєнний час є вкрай різноманітною. Вона включає десятки тисяч каналів, що різняться за тематикою, аудиторіями, ступенем офіційності та цілями. Для кращого розуміння цієї мозаїки виділимо кілька основних категорій Telegram-каналів, характерних для українського інфопростору під час війни, та проілюструємо їх прикладами.

1. Офіційні канали державних установ. Це канали, що створені органами влади або посадовцями і мають верифікований (чи явний) офіційний статус. Сюди належать, зокрема, Telegram-канали Офісу Президента, Збройних сил України (Генеральний штаб), Міністерства оборони, ДСНС, Національної поліції тощо. А також канали місцевих адміністрацій – обласних, міських, районних. Їхня головна функція – *оперативне та достовірне інформування населення*: про військову обстановку, рішення влади, порядок дій у надзвичайних ситуаціях, спростування фейків [22; 23]. Наприклад, через офіційний канал Генштабу щоденно публікуються зведення з фронту і втрати ворога, а ДСНС через свій Telegram дає попередження про повітряну небезпеку та поради цивільним. Довіра до офіційних джерел традиційно висока – згідно з опитуваннями, повідомлення військового командування та Міноборони довіряє близько 80% українців. Ця категорія каналів стала наріжним каменем державної

комунікації в кризу. Втім, ефективність офіційних каналів залежить від їхньої оперативності та відкритості: якщо влада забариться з коментарем чи надасть суху «канцелярську» інформацію, аудиторія може звернутися до неофіційних джерел у пошуках деталей. Тому багато державних органів намагаються вести свої Telegram-стрічки в максимально доступній і навіть дружній манері (із використанням інфографіки, простих пояснень, а іноді й елементів гумору), щоб конкурувати за увагу з неофіційними каналами.

2. Медіа-канали (канали професійних ЗМІ). Це офіційні Telegram-акаунти українських та міжнародних медіа: новинних агентств, телеканалів, онлайн-видань, радіостанцій. До них можна віднести канали «Суспільне Новини», «Укрінформ», «Українська Правда», «ТСН», «BBC News Україна» тощо. Такі канали виступають продовженням редакційної роботи традиційних медіа у новому форматі. Вони дотримуються журналістських стандартів – перевіряють факти перед публікацією, вирізняються впізнаваним стилем і подають інформацію більш зваженою мовою. Проте для успіху в Telegram медіа змушені адаптуватися: новини подаються коротко (кілька речень), із яскравим заголовком та often із посиланням на повну статтю на сайті. Деякі медіа активно використовують фото, відео та інфографіку у своїх Telegram-постах, щоб утримати увагу аудиторії. Конкуренція з анонімними каналами залишається викликом: частина користувачів все одно надає перевагу «неофіційним» джерелам, бо там інформація з'являється швидше чи подається емоційніше [11; 14; 15]. Тим не менш, медіа-канали відіграють критично важливу роль у спростуванні фейків і наданні якісного контексту. Показовим прикладом є канал фактчекерів StopFake: його редакція оперативно публікує розвінчання російських фейків, часто раніше, ніж це зроблять державні структури. Отже, професійні ЗМІ в Telegram залишаються оплотом достовірності, хоча й зазнають тиску обставин, що спонукають до більших швидкостей і стислішого викладу.

3. Військово-аналітичні канали. Це група каналів, які спеціалізуються на висвітленні перебігу бойових дій, військових аналізах та експертних оцінках ситуації на фронті. Подібні канали можуть вести як професійні аналітики чи

журналісти, так і ентузіасти – колишні військові, волонтери з досвідом або навіть аноніми, захоплені темою. В українському сегменті особливо популярними стали канали з мапами бойових дій та щоденними звітами. Наприклад, канал «DeepState UA» публікує актуалізовані карти фронту, відстежуючи просування військ ледь не в реальному часі, і дає розгорнуті коментарі щодо оперативної обстановки. Інші канали на кшталт «ІнформNapalm» чи «Defense Express» пропонують деталізований аналіз – від розбору тактики в окремих боях до оцінки стану та чисельності ворожих підрозділів [7; 15]. Попит на таку аналітику величезний, адже суспільство прагне зрозуміти, *«що відбувається на фронті насправді»* поза офіційними зведеннями. Однак якість військово-аналітичних каналів дуже різниться. Є авторитетні джерела, що справді співпрацюють з професіоналами та ретельно перевіряють дані, а є такі, що грішать непідтвердженими чутками чи навіть стають джерелом дезінформації (свідомо або несвідомо). Бувало, що деякі псевдоаналітичні Telegram-сторінки підхоплювали вкиди російських пропагандистів – наприклад, про «зникнення» чи поранення українських генералів – і тимчасово вводили в оману аудиторію, перш ніж інформацію спростовували офіційно. Незважаючи на ці ризики, військово-аналітичні канали суттєво впливають на сприйняття війни. Від їхніх щоденних повідомлень у людей складається відчуття динаміки фронту – просування чи відступу – що прямо впливає на масові настрої (оптимізм у разі успіхів або тривогу при затягуванні боїв).

4. Політичні Telegram-канали. Ця категорія охоплює канали, пов'язані з політикою – як відкрито, так і приховано. До неї входять офіційні канали політичних партій та діячів (скажімо, Telegram-стрічки окремих народних депутатів, колишніх президентів тощо), а також анонімні політичні пабліки, що публікують «за кулісами» новини й плітки про владу та опозицію. У воєнний час відкрита політична боротьба дещо відійшла на другий план, проте Telegram все одно використовується для політичних комунікацій. Частина каналів мобілізує прихильників довкола урядового курсу чи навпаки критики влади. Наприклад, політики, яких менше показують по ТБ через єдиний марафон, компенсують це

активністю в Telegram – висловлюються з актуальних питань, діляться власними ініціативами, намагаються сформувати порядок денний для своїх фоловерів. Інший пласт – це «сливні баки», які подають політичні чутки під виглядом сенсаційних інсайдів. Їхня мета – вплинути на імідж тих чи інших лідерів, запустити вигідні замовникам скандальні теми. В українському сегменті найбільш відомі приклади – вже згадані анонімні канали «Легитимный» та «Rezident», які ще до війни спеціалізувалися на псевдо-інсайдерській інформації з владних кабінетів, часто негативного характеру[6; 7]. Під час війни вони продовжують ту ж лінію: публікують «чутки» про нібито конфлікти між Офісом Президента і Генштабом, звинувачують уряд у прихованих домовленостях, сіють недовіру до окремих посадовців. Примітно, що в листопаді 2022 року СБУ офіційно заявила про викриття мережі таких каналів, якими керували російські структури, однак більшість із них лишаються активними дотепер[2; 31]. Політичні Telegram-канали небезпечні тим, що вміло змішують правдиву інформацію (наприклад, реальні документи чи фото з закритих зустрічей) із маніпулятивними висновками. Це створює у читачів враження достовірності та «ексклюзивності» отриманих знань, хоча насправді ними можуть керувати в тіні певні групи впливу. У перспективі наближення виборів активність таких каналів лише зростатиме, і їхній вплив на громадську думку може бути суттєвим, особливо серед аудиторії, яка розчарована офіційними медіа.

5. Регіональні та локальні канали. Окремий пласт Telegram-простору – канали, орієнтовані на новини конкретних міст, областей чи громад. У період війни значення регіональних Telegram-каналів різко зросло, адже місцеві мешканці потребували оперативної інформації саме про свою територію: де впав снаряд, чи працює електрика, куди привезли гуманітарну допомогу, як виїхати з міста. У багатьох регіонах з'явилися власні «інформаційні хаби» в Telegram: наприклад, «Новини Чернігівщини», «Труха Харків» (що спочатку висвітлювала події у Харкові, а згодом стала всеукраїнською), «Дніпро оперативний», «Одеса INFO» тощо. Такі канали часто створювали ентузіасти або місцеві журналісти і швидко здобували десятки, а то й сотні тисяч читачів. Їхня сила – *локальна*

релевантність: вони пишуть про те, що відбувається тут і зараз у вашому місті, мовою, яку ви розумієте, з урахуванням місцевих реалій. Проте саме локальний формат зробив ці канали вразливими до дезінформації та ПІСО (інформаційно-психологічних операцій). Під виглядом місцевих новин російські пропагандисти запускали паніку та ворожі меседжі. Як згадувалося, в Одесі діяли псевдо-одеські канали, що координувалися з РФ[8]. Вони, наприклад, у розпал ракетних обстрілів чергували дописи про руйнування зі «спокійними» фото котиків та моря, створюючи у читачів когнітивний дисонанс і притупляючи пильність[3]. А потім раптово кидали фейк про те, що «влада все приховує» або «західні області вже домовляються з РФ», провокуючи хаос. Ще одна тактика – клони відомих локальних каналів. У 2022–23 рр. фіксувалися спроби створити фейкові канали з назвою, дуже схожою на популярну місцеву (відрізнялися однією літерою чи символом), щоб перехопити частину аудиторії і “влити” їй дезінформацію[2]. Особливо активно такі операції проводилися в прифронтових областях та містах, що пережили окупацію (Херсон, Мелітополь, Маріуполь). Тому, хоча регіональні Telegram-канали і стали для багатьох джерелом життєво необхідних новин, довіра до них має бути обережною. В умовах війни кожному локальному пабліку доводиться постійно доводити свою надійність, інакше ризикує втратити аудиторію або бути заблокованим кіберполіцією за співпрацю з ворогом.

6. Анонімні «інсайдерські» канали. Одним із найбільш впливових сегментів українського Telegram-середовища залишаються канали без відкрито зазначених авторів, які позиціонують себе як джерела закритої, «інсайдерської» інформації. В мирний час такі ресурси переважно поширювали плітки зі світу політики та шоу-бізнесу, але з початком війни фокус змістився на військові та міжнародні теми. Вони часто мають провокативні назви на кшталт «Черговий ООСник», «ЗеРада», «Джокер» тощо і привертають увагу скандальними заявами. Стиль подачі – максимально сенсаційний: «Нам щойно повідомили з Банкової...», «Є інформація від джерела в Генштабі...» – без жодних доказів чи посилань на реальних осіб. Ціль – створити ілюзію, що читач долучився до великої таємниці. В умовах війни такі канали стали ідеальним інструментом для

ворога, аби підірвати довіру українців до офіційних структур. Через них масово запускаються тези про «зраду», неспроможність влади, «договірняки» за спиною народу тощо [17; 20]. Наприклад, у серпні 2023 року анонімний канал розганяв чутку, буцімто між США і Росією існує таємна домовленість, згідно з якою Україні нав'яжуть не вигідні умови миру – і цей вкид підхопили одразу кілька інших Telegram-спільнот, створюючи ефект лавини. СБУ називає такі канали елементом інформаційної війни РФ. Показово, що деякі з них, як-от згадані «Legitimny» чи «Rezident», напряду куруються російськими спецслужбами і входять до єдиної мережі ворожої пропаганди [2; 31]. Попри викриття, вони продовжують роботу, просто час від часу змінюючи риторику чи тематику, щоб не бути заблокованими. Відстежувати та нейтралізовувати вплив анонімних Telegram-каналів надзвичайно складно: вони не мають юридичних осіб, сервери месенджера знаходяться за кордоном, а аудиторія часто щиро вірить у «експертність» таких ресурсів. У відповідь держава намагається підвищувати обізнаність громадян щодо природи цих «інсайдів». Експерти з інформаційної безпеки радять звертати увагу на лексику (емоційно забарвлена, без конкретики), відсутність посилань на реальні джерела та систематичний негатив – усе це маркери маніпулятивного каналу [7; 17; 20].

7. Тематичні та вузькоспеціалізовані канали. До цієї категорії відносяться Telegram-канали, що присвячені окремим темам чи сферам життя і під час війни набули особливого значення. Це можуть бути: економічні канали (наприклад, щодо курсу валют, стану ринку праці), медичні (консультації лікарів, поради щодо першої допомоги), освітні (новини для студентів та вчителів), релігійні (спільноти для молитви, обговорення духовних питань у важкі часи) тощо [11; 12]. З початком війни з'явилися й дуже специфічні спільноти: канали для внутрішньо переміщених осіб (із порадами щодо отримання допомоги, житла, роботи в безпечніших регіонах), канали для українців за кордоном (новини про статус біженців, корисні контакти в країнах ЄС), канали волонтерів ІТ-фронту (координація кібератак проти окупантів) і навіть канали психологічної підтримки (де публікують вправи проти тривожності, історії пережиття травми і

т.д.). Ці ресурси здебільшого не мають на меті інформаційних впливів – вони утворюють інформаційно-сервісний сегмент Telegram. Наприклад, тематичний канал «Пошук зниклих» допомагає координувати зусилля з розшуку людей, з якими втрачено зв'язок під час бойових дій; канал «Допомога тваринам» публікує оголошення про знайдених чи вивезених з зон обстрілів домашніх улюбленців. Втім, у випадку набуття такими каналами великої аудиторії, вони теж можуть ставати об'єктом політичних чи пропагандистських маніпуляцій. Наприклад, економічні Telegram-канали, що починали з порад щодо фінансової грамотності, з часом починають коментувати дії уряду і можуть просувати чи критикувати ту чи іншу економічну політику. Важливо відзначити, що самі по собі тематичні канали часто є нейтральними або позитивними для суспільства, проте ворожі агенти можуть створювати їхні імітації. Так, були випадки, коли під виглядом медичних порад російські боти поширювали дезінформацію про неіснуючі «епідемії» чи про «шкідливість» вакцин для військових – аби посіяти паніку та підірвати боєздатності (ці тези помічені з 2020 року під час пандемії і могли використовуватися й у воєнний час) [20; 21].

8. Волонтерські та громадські канали. Українське суспільство продемонструвало неймовірну здатність до самоорганізації, і Telegram став для цього надійним інструментом. Волонтерські канали – це ті, що створені громадськими організаціями, ініціативними групами або просто небайдужими людьми для координації допомоги. У них публікуються запити (кого, де і чим треба допомогти) і звіти про виконану роботу. Наприклад, фонди підтримки армії («Повернись живим», «Фонд Сергія Притули») завели окремі канали, де звітують про закуплену амуніцію, дрони, машини тощо – таким чином вони підтримують прозорість і залучають ще більше донорів із числа підписників. У містах діяли канали волонтерських штабів, як-от «Волонтери Тернопільщини» чи «Допомога Харків», де об'єднували тих, хто може розмістити переселенців, підвезти ліки чи пригостити їжею нужденних. Особливість волонтерських Telegram-каналів – довіра через персоналізацію: часто такі спільноти ведуть публічні активісти чи просто відомі у громаді люди, вони не ховаються за ніком,

а пишуть від власного імені. Це відразу відрізняє їх від анонімних «зливних бачків» та підвищує репутацію. Ба більше, волонтерські канали зазвичай надають прямі контакти для зв'язку, координаторів, адреси складів – тобто існують прозоро. Вони демонструють реальні результати (фото/відео доставленої допомоги, подяки від бійців), що формує потужний зворотний зв'язок з аудиторією і стимулює подальшу підтримку [22; 23]. У перші місяці війни саме через Telegram-групи вдалося вирішити тисячі нагальних проблем – від евакуації людей похилого віку з-під обстрілів до пошуку рідкісних ліків для онкохворих дітей у прифронтовій зоні. Таким чином, волонтерські та громадські канали стали однією з опор національної стійкості, створивши горизонтальні зв'язки між громадянами по всій країні.

9. Мемні та культурні канали. Поряд із серйозними темами, у воєнному Telegram-просторі існує і шар розважально-культурного контенту, який відіграє неабияку роль у емоційному стані суспільства. Мемі, жарти, сатиричні картинки про війну заповнили соціальні мережі від перших днів вторгнення, і багато з них поширювалися саме через Telegram-канали [25; 26; 27]. Такі спільноти, як «Боже, яке кончене...» (зі збірками кумедних випадків і висловів окупантів), канал з іронічними анекдотами «Рейтинг Зеленського» чи військово-гумористична сторінка «Байрактар News», здобули популярність, тому що допомагали зняти психологічну напругу. Мемні канали виконують кілька позитивних функцій: нормалізація травматичного досвіду (через сміх над страхіттями війни люди легше їх переживають), підняття бойового духу (глузування з ворога формує зневажливе ставлення до нього, зменшуючи страх) та створення відчуття єдності (вдалі мемі та слогани стають частиною колективної культури) [25; 26]. Не дарма фраза «Русській воєнний корабль...» з народного мема перетворилася на марку і навіть на символ українського спротиву, а пісня про «Байрактар» лунала чи не з кожної кухні навесні 2022-го. Водночас мемний контент – це теж інструмент інформаційної боротьби. Російські пропагандисти намагалися запускати свої «мемі», зображуючи, наприклад, українських біженців як нахлібників у Європі або висміюючи західну допомогу як нібито марну. Такі

повідомлення також просувалися через Telegram-канали, маскуючись під гумор [20]. Крім того, кілька великих гумористичних українських каналів були помічені у розміщенні прихованої політичної реклами – серед нейтральних мемів вони інколи непомітно публікують дописи з потрібними тезами (наприклад, кепкують із певного міністра або навпаки, жартома вихваляють якогось діяча). Читач, розслаблений веселим контентом, може не одразу відрізнити, де щирий жарт, а де вкинутий меседж. Таким чином, мемні та культурні канали – це важлива частина телеграм-ландшафту, що сприяє психологічній розрядці суспільства, але й вони не повністю поза зоною ризику маніпуляцій [25; 26; 27].

10. Бізнес-канали. Нарешті, варто згадати про канали, що створені комерційними структурами або присвячені бізнес-тематичі. У мирний час такі канали займалися рекламою товарів і послуг, висвітленням новин ринків, тощо. Проте війна змусила і бізнес-сектор адаптуватися. Деякі торговельні мережі чи банки використовували свої Telegram-сторінки, щоб інформувати клієнтів про зміни графіків роботи, наявність товарів першої необхідності, запуск нових послуг (наприклад, приватні поштові служби повідомляли про безкоштовну доставку для військових). Деякі компанії почали через канали залучати ресурси для благодійності або звітувати про внесок у оборону – тим самим підвищуючи свою репутацію і лояльність споживачів. З іншого боку, у Telegram з'явилося безліч шахрайських каналів, що прикривалися бізнесом: від фейкових зборів грошей «на ЗСУ» від імені відомих брендів до псевдо-магазинів, які пропонували дефіцитні товари (генератори, бронежилети) й зникали після отримання передоплати. Державні органи не раз застерігали громадян через офіційні канали не вірити рекламі в сумнівних Telegram-групах. Так чи інакше, бізнесові канали під час війни відіграють другорядну роль у формуванні суспільної думки – їхня мета радше інформувати або підтримати продажі. Але треба мати на увазі, що великий бізнес в Україні тісно переплетений із політикою, тому деякі впливові олігархи можуть через свої медіа- та бізнес-активи в Telegram просувати певні меседжі. Наприклад, якщо якесь промислове підприємство має власний Telegram-канал для співробітників, там можуть з'являтися пости із прихованою

критикою урядових економічних рішень, які не вигідні власнику цього підприємства.

Гібридні формати каналів. Реальна картина така, що багато популярних Telegram-каналів не належать до якоїсь однієї «чистої» категорії, а комбінують різні функції. Наприклад, регіональний новинний канал може одночасно публікувати офіційні повідомлення мерії (елемент офіційного каналу), переказувати чутки про кадрові перестановки (елемент інсайдерського політичного каналу), рекламувати місцевий бізнес і вставляти для розрядки смішні меми про Путіна [13; 20]. Така гібридність підвищує привабливість – користувачу цікаво отримати все й одразу в одному місці – але й ускладнює ідентифікацію впливів. Маніпулятивні меседжі легко губляться у стрічці між цілком нешкідливими дописами. Для противника це лише на руку: вклинити пропаганду в гібридний канал простіше, ніж у чітко модероване офіційне медіа.

Таким чином, український сегмент Telegram в умовах війни – це складна екосистема, де поруч існують достовірні джерела і відверто ворожі «інформаційні диверсанти». Класифікація каналів за типами (як наведено вище) дозволяє краще розуміти, з ким ми маємо справу, які мотивації стоять за тим чи іншим каналом і які механізми впливу він використовує. Далі важливо проаналізувати, *які саме наративи та смисли* ці різні канали поширюють у суспільстві.

2.3. Аналіз ключових наративів Telegram-каналів щодо війни

Інформаційні повідомлення, що циркулюють в Telegram-каналах під час російсько-української війни, можна умовно розділити на позитивні (конструктивні) – ті, що зміцнюють українське суспільство і сприяють протидії агресору, та негативні (деструктивні) – ті, що працюють на підрив морального духу, паніку чи вигідні наративи ворога [3; 7; 15; 20]. Нижче розглянемо основні з цих наративів, які задають тон багатьом телеграм-повідомленням, з конкретними прикладами їх проявів.

1. Патріотичний (проукраїнський) наратив. Це домінуючий позитивний дискурс, який пронизує офіційні та багато незалежних каналів. Його зміст – *утвердження єдності, героїзму та віри в перемогу*. Типові меседжі патріотичного наративу: звитяги Збройних сил, історії героїв (від відомих командирів до простих солдатів), слова підтримки від народу армії і навпаки, акцент на тому, що українці борються за правду і свободу [1; 22; 23]. Наприклад, Telegram-канали часто поширюють зворушливі історії оборонців – як то оборона Маріуполя на «Азовсталі», подвиги пілотів «Привидів Києва», успішні операції спецназу. Такі дописи зазвичай супроводжуються емоційними світлинами або відео: піднятий прапор України на звільненій території, щасливі обличчя бійців після бою, зустріч військового, що повернувся з фронту, з родиною тощо. Патріотичний наратив також включає позитивну статистику: скільки збито ворожих ракет, скільки західних танків вже надійшло, скільки коштів зібрав народ на Байрактари – усе це покликане підтримати оптимізм. Навіть у тяжкі моменти, коли ситуація на фронті складна, проукраїнські канали намагаються додати обнадійливий контекст: «так, важко під Бахмутом, але наші тримаються і б'ють ворога, перемога буде за нами». Це формує психологічну стійкість: аудиторія відчуває гордість за свою армію і менше піддається страху. Не останню роль тут відіграють і меми на патріотичну тему – дотепні, але надихаючі (наприклад, популярний у 2022 році мем про трактор, що тягне російський танк, у жартівливій формі прославляв винахідливість українців і водночас принижував образ російської армії). Загалом, патріотичний наратив згуртовує суспільство навколо спільних цінностей і цілей, допомагає зберігати віру в перемогу навіть під час затяжної війни.

2. Антиросійський наратив. Він тісно переплетений із патріотичним, але робить акцент на *демонізації ворога та виправданні боротьби проти нього*. У повідомленнях цього дискурсу Росія постає як агресор, терористична держава, «імперія зла», а російські військові – як «орки», нелюди, злочинці. У Telegram це проявляється через: поширення численних фото- та відеодоказів російських воєнних злочинів (зруйновані будинки, жертви серед цивільних), повідомлення

про рішення міжнародних органів, що визнають дії РФ геноцидом чи спонсорством тероризму, саркастичні жарти та карикатури на президента Путіна, Шойгу та інших архітекторів війни [3; 7; 15]. Наприклад, після ракетного удару по ТРЦ у Кременчуці або після звірств у Бучі українські Telegram-канали масово публікували кадри наслідків і коментарі на кшталт: *«ось справжнє обличчя «руського миру»»*. Це підживлювало справедливий гнів і рішучість людей, переконуючи, що компромісів з таким ворогом бути не може. Антиросійський наратив також включає висміювання слабкостей та провалів ворога: котрий уже за рахунком *«жест доброї волі»* (втеча росіян) чи *«переміщення вглиб території РФ»* (після звільнення ЗСУ острова Зміїний, Херсону тощо). У хід ідуть *меми*: російського ведмеда малюють із проткнутим оком, солдатів РФ – у вигляді жалюгідних орків із *«Володаря перснів»*. Все це знижує сакральний страх перед противником і формує презирство до нього. Важливо, що антиросійський наратив часто покликаний не лише мобілізувати українців, а й контрпропагандистський ефект має – він постійно спростовує російські тези. Наприклад, якщо Росія заявляє, ніби б'є лише по військових об'єктах, українські канали навперебій публікують докази зворотного (фото зруйнованих шкіл, лікарень із коментарем *«Черговий військовий об'єкт, на думку росТВ»*). Таким чином, антиросійський наратив забезпечує моральну впевненість, що Україна на правій стороні історії, і розвінчує образ ворога, який той сам прагне нав'язати.

3. Наратив про стійкість і солідарність. Він відображає суспільну єдність перед обличчям загрози. Основні його мотиви: *«ми вистоїмо разом»*, *«українці допомагають один одному»*, *«весь народ – як одна родина»* [22; 23]. У Telegram це можна побачити у великій кількості зворушливих постів: волонтери доставили харчі у прифронтове село; львів'яни прихистили тисячі сімей зі Сходу; діти збирають гроші на армію, продаючи свої малюнки, тощо. Часто такі історії стають вірусними. Приміром, розлетілося відео, де на вокзалі у Львові місцеві дівчата тримають плакат *«Переселенцю, підходь – допоможу чим зможу»* і роздають гарячий чай прибулим – його масово репостили Telegram-

канали з підписами на кшталт *«Українці – неймовірні, разом сила!»*. Інший приклад – пости про те, як у перші дні війни утворилися кілометрові черги бажаючих вступити до лав тероборони або здати кров для поранених: вони підкреслюють готовність людей самоорганізуватися і підтримати одне одного. Подібний контент формує гордість і довіру в суспільстві. Люди читають і усвідомлюють: «якщо інші роблять добро і тримаються, то і я не маю права опускати руки». Наратив солідарності також проявляється у вдячності союзникам – Telegram ряснів постами подяки Польщі, країнам Балтії, США за допомогу, що створювало відчуття, ніби у України не лише внутрішня, а й широка міжнародна єдність. Звичайно, цей наратив є головною протиотрутою від нав'язуваного ворогом розпачу: поки народ тримається купи, його неможливо зламати.

4. Панічний / апокаліптичний наратив. Це той самий «сеанс паніки», на який розраховує ворог. Він включає повідомлення, що сіють страх, зневіру, передчуття катастрофи. Наприклад: *«Все пропало, нас оточують з трьох боків!»*, *«Київ от-от впаде, готуйтеся до найгіршого»*, *«Евакуйуйтеся всі, бо буде ядерний удар»*. Подібні тексти особливо активно з'являлися в анонімних Telegram-каналах у перші тижні війни, коли ситуація була дуже напруженою [6; 17; 20]. Ворожі ІІСО цілеспрямовано генерували такі панічні «новини»: наприклад, 25 лютого 2022 року низка каналів поширила неправдиву інформацію про нібито прорив російських танків до центру Києва і підготовку штурму Банкової – це було спростовано, але кілька годин встигло посіяти сильну тривогу серед киян. Ще один прийом – повідомлення про «зрадників» і «диверсантів» скрізь: на житлових будинках мітки, серед сусідів хтось коригує вогонь, всюди шпигуни. Безумовно, певні реальні випадки ДРГ були, однак Telegram-«панікери» перебільшували масштаб до абсурду, щоб посіяти масову недовіру між людьми. В Одесі, як вже згадувалося, проросійські канали щодня викладали по 5–10 «попереджень», де роздають повістки призовникам – із лексикою на кшталт «відправляють квиток в один кінець» – щоб викликати панічні настрої серед чоловіків призовного віку[9]. Панічний наратив легко впізнати по

надмірній емоційності, відсутності конкретики та джерел (“кума сестри бачила колону танків під Уманню”), а також по вимогах негайної реакції (“терміново виїжджайте хто куди може!”). На щастя, українське суспільство виявилося досить стійким: вже за кілька тижнів багато хто виробив імунітет до таких вкидів, і відверто панічні канали втратили частину аудиторії. Проте час від часу, особливо при загостреннях (наприклад, масовані ракетні удари по інфраструктурі восени 2022-го), цей наратив знов активізується. Його небезпека очевидна – паніка паралізує волю до опору і може спричинити хаос, тому протидіяти таким меседжам важливо негайно публічними спростуваннями і закликами зберігати спокій.

5. Наратив «зради». Українське слово «зрада» стало інтернет-мемом задовго до війни, означаючи гучне розчарування чи скандал. У воєнному контексті «зрадофільські» повідомлення зосереджені на тому, що “нас підвели свої”. Це можуть бути звинувачення керівництва в некомпетентності («місто Х захопили, бо Генштаб провалив оборону»), підозри у змовах («влада таємно домовляється з Москвою за нашими спинами»), акцентування негативу («волонтери кричать про брак бронежилетів – куди діваються наші податки?!») [17; 20; 30]. Наратив «зради» апелює до глибоких емоцій образи та гніву, спрямованих проти своїх же лідерів та інституцій. Він особливо небезпечний тим, що підриває суспільну довіру зсередини. Якщо панічні меседжі викликають страх перед ворогом, то «зрадницькі» – злість на свою владу, армію, союзників. Наприклад, після вимушеного відходу ЗСУ з Северодонецька та Лисичанська (червень 2022) деякі анонімні канали вперто просували думку, ніби це сталося через «зраду на найвищому рівні» – без жодних доказів називали конкретних генералів, які начебто «здали міста», щоб посварити між собою військове керівництво і суспільство. Інший приклад – тривалі інсинуації щодо долі захисників Маріуполя: навіть коли стало відомо про їхнє перебування у полоні і плани обміну, проросійські джерела розганяли тезу, буцімто «Київ їх кинув і вони всі там помруть». Мета таких наративів – деморалізація: якщо люди почнуть думати, що всі жертви марні через чийось зраду нагорі, то знизиться

готовність підтримувати оборону далі. Російська пропаганда ще з 2014 р. активно експлуатує український синдром «зради/перемоги», роблячи ставку саме на «зраду» як більш руйнівний емоційний стан. В Telegram це чи не найулюбленіша тема анонімних «інсайдерів». При цьому вони часто маскуються під ура-патріотів: мовляв, *«ми за Україну, тому й говоримо вам правду про цих нехороших чиновників/генералів»*. В такий спосіб недосвідченого читача легше переконати. Боротися із «зрадою» важко, бо інколи вона підживлюється реальними проблемами (корупційний скандал, чиясь неефективність). Єдиний спосіб – прозора комунікація влади і реальна робота над помилками, щоб не залишати інформаційного вакууму, який заповнюють пропагандисти.

6. Конспірологічний наратив. Війна стала живильним середовищем для різноманітних змовницьких теорій. Telegram, з його анонімністю та лавиноподібним розповсюдженням, буквально кишить конспірологією. Серед популярних конспірологічних меседжів можна згадати такі: *«Україною керують зовнішні сили, ляльководи з Заходу»*, *«Війна була заздалегідь спланована глобалістами, щоб ослабити і Україну, і Росію»*, *«Світовий уряд наживається на цій війні, торгує зброєю і тримає нас у ролі маріонеток»*, *«Політики всіх сторін потай змовилися, а простих людей просто знищують»* [20; 21]. Такі теорії іноді підхоплюють окремі українські політики чи блогери маргінального спрямування, але здебільшого їхнє джерело – російська дезінформаційна машина. За допомогою конспірології ворог намагається досягти кількох цілей. По-перше, десакралізація українського керівництва: якщо люди повірять, що, скажімо, Зеленський – «лише актор, яким керують з Вашингтона», то рівень поваги та підтримки впаде. По-друге, сеанс безнадії: коли війна подається як частина всесвітньої змови масонів/Сороса/Ротшильдів, виникає відчуття, що від України нічого не залежить і пручатися марно. По-третє, розкол суспільства за ознакою віри/невіри у такі теорії – і той, і інший шкідливий, бо відволікає від реальних завдань оборони. Telegram-канали конспірологічного ґатибу можуть виглядати досить переконливо: вони публікують «аналітику» з буцімто геополітичними розкладами, цитують вирвані з контексту висловлювання

західних політиків, маніпулюють фактами історії. Наприклад, популярний у 2022 році проросійський наратив стверджував, ніби *«США воюють з Росією до останнього українця»*, тобто Україна – лише інструмент Заходу[10]. Цю тезу розкручували через сотні каналів і ботів, намагаючись переконати українців, що їх просто використовують, і посіяти образу на західних партнерів. Ще один випадок – восени 2023 року, коли Конгрес США затримав черговий пакет допомоги, конспірологи здійняли галас: *«От бачите, Захід втомився від вас, час домовлятися з Путіним!»*. Хоча насправді йшов звичайний бюджетний процес, такі вкиди отримали десятки тисяч переглядів. На щастя, українське суспільство загалом демонструє невисоку схильність вірити у кричущі змови – за опитуваннями, більшість респондентів не ведеться на твердження, що «Україна приречена» чи «Захід нас кинув». Але конспірологічний шум у Telegram постійно присутній, тому важливо зберігати критичне мислення і довіряти передусім перевіреним джерелам.

7. Проросійський наратив. Це цілий комплекс меседжів, які просувають вигідну Кремлю інтерпретацію війни. В українському інфопросторі його намагаються подавати завуальовано, через згадані анонімні канали чи ботоферми. Ключові тези проросійського дискурсу такі: «Україна – несправжня держава, зовнішнє управління», «Росія воює не з українцями, а з НАТО», «Українська влада – нацисти / русофоби / маріонетки Заходу», «Опір марний, українська армія приречена на поразку», «Росія не чинить злочинів, це все постановки» тощо [3; 7; 18; 20]. У Telegram-каналах це можна побачити, наприклад, у вигляді спотворених новин: коли ЗСУ завдають болючого удару, проросійські пабліки повідомляють «усе йде за планом, просто відводимо війська» (як було зі *«змійногорлим жестом»* про острів Зміїний[12]); коли Росія обстрілює цивільні об'єкти – тут же вкидається версія «там був склад зброї / база нацбатальйону»[13]. Для наочності: після удару по складу в Одесі 16 липня 2022 року російські та проросійські канали стверджували, ніби знищено великий арсенал, хоча насправді постраждали звичайні складські приміщення[14]. Інший приклад – поширення наративу, що «в Україні панує неонацизм, тому росіяни

прийшли визволяти народ». Ця теза у чистому вигляді майже не працює на внутрішню аудиторію, але її варіації з'являлися, наприклад, у каналах, орієнтованих на мешканців окупованих територій або російськомовне населення сходу: мовляв, *«київська влада вам чужа, подивіться як західні області вас зневажають, а Росія про вас дбає»*. Проросійська риторика також включає виправдання агресії: «РФ не мала вибору, бо НАТО підступало», «ми б'ємо по Україні, щоб зупинити геноцид російськомовних» і подібні нісенітници. Хоч більшість українців це відкидає, *ефект присутності* таких меседжів в інфопросторі сам по собі небезпечний – він створює фон, що є нібито дві правди, дві версії подій. Особливо це актуально для тих, хто отримує інформацію і з українських, і з російських джерел (наприклад, українці за кордоном можуть бачити і те, й інше в соцмережах). Проросійський наратив в Telegram часто працює за схемою «50/50»: до правдивого факту додається фейковий висновок. Наприклад, канал публікує реальне відео обстрілу (факт), але підписує: «Українська ППО знову підвела, влада не здатна захистити людей» (оце вже маніпулятивний коментар). Людина, вражена картинкою, може підсвідомо погодитися з таким висновком, і це і є ціль.

8. Антизахідний наратив. Тісно пов'язаний із проросійським, але робить акцент на дискредитації *союзників України*. Тут ключові повідомлення: «Захід втомився від війни і кине Україну», «Європі та США не можна довіряти, вони переслідують тільки свої інтереси», «Україна – розмінна монета, вас використовують і забудуть», «Санкції Заходу не працюють, а від них страждають самі європейці» [20; 21; 30]. У Telegram такі тези просуваються як через анонімні канали (що нібито «просто констатують факти»), так і через мережі ботів у коментарях до постів офіційних осіб. Приміром, коли затримувалася чергова військова допомога або якась країна ЄС вагалася щодо надання танків, одразу з'являлися повідомлення: *«Ну от, західники потроху зливають Україну, запасамось білими прапорами»*. Або – *«Європейці бідкаються через високі ціни, їм не до вас – протести в Італії/Німеччині проти поставок зброї!»*. Часто такі дописи базуються на вирваних з контексту фактах: десь пройшов мітинг сотні

людей – проросійські канали роздмухують, що *«вся Європа повстала, вимагають припинити підтримку Києва»*. Антизахідний наратив має на меті підважити підтримку України: якщо українці перестануть вірити в допомогу союзників, вони можуть схилитися до думки про необхідність поступок ворогу. Також це грає на руку російській дипломатії, яка прагне розколоти єдність Заходу. Цікаво, що самі росіяни у своїх ресурсах часто суперечать собі: то кажуть, що Захід ніколи не допомагав, то навпаки – що весь Захід озброїв Україну. Але для української аудиторії картинка дещо інша: меседж *«Захід вас кине»* намагаються подати як *«тверезий, прагматичний погляд»*. Мовляв, добре, що українці такі хоробрі, але треба бути реалістами – ніхто не хоче ядерної війни, тож рано чи пізно вас примусять піти на поступки. Цей наратив частково знаходить відгук серед людей, втомлених війною (особливо якщо вони особисто довго не отримували обіцяної допомоги). Тому його не можна ігнорувати – потрібна постійна демонстрація реальної підтримки Заходу (новини про ухвалені пакети допомоги, про навчання наших військових за кордоном, про успіхи дипломатії) та роз'яснення, що союзники діють у власних інтересах, які збігаються з нашими (стабільність Європи, світовий порядок тощо). Це і робиться через офіційні канали: наприклад, МЗС і Міноборони у своїх Telegram регулярно висвітлюють кожен випадок допомоги і кожную заяву партнерів на нашу підтримку, щоб нейтралізувати скепсис.

9. Наратив про корумпованість України. Корупційна тема – болюча точка, яку Росія експлуатує для підриву довіри як всередині країни, так і ззовні. Типові меседжі: *«усі гроші розкрадаються, допомога не доходить до фронту», «чиновники наживаються навіть під час війни», «Захід втомився давати гроші в українське корупційне болото»* [20; 21]. На жаль, певне підґрунтя для таких тверджень існує у вигляді реальних корупційних випадків – і пропаганда роздуває їх до гіперболічних масштабів. У Telegram скандальні новини поширюються миттєво: варто журналістам викрити якусь аферу (наприклад, закупівлю Міноборони продуктів за завищеними цінами чи хабар чиновника), як проросійські канали підхоплюють і починають узагальнювати: *«дивіться, вони*

всі там крадуть, ніякої нової України не існує». Особливо активно це робилося на міжнародну аудиторію, але й на українських читачів намагаються вплинути. Наприклад, після скандалу з закупівлею яєць по 17 гривень для армії взимку 2023-го деякі Telegram-пабліки писали: *«Навіщо нам такий уряд, що краде на солдатах? Може, Путін і правий, що ця влада злодійська...»* – явно перетворюючи конкретний випадок на політичний інструмент недовіри до всієї системи. Мета ворога – перетворити окремі проблеми на тотальне розчарування. Зовнішньо цей наратив теж шкідливий: у Європі й США проросійські спікери використовують тему української корупції, щоб обґрунтувати, чому нібито не варто надсилати нам допомогу. В українському інфопросторі такі тези теж з'являються – їх зазвичай озвучують або маргінальні політики, або анонімні канали, посилаючись на західних коментаторів: *«ось, навіть західні експерти кажуть – Україна надто корумпована, аби їй давати зброю»*. Протиотрута цьому наративу – *прозорість та реформи*. Коли влада відкрито реагує на викриття (звільняє винних, розслідує зловживання), канали одразу це висвітлюють і гострота теми спадає. Наприклад, хвиля «зрадофільських» дописів про корупцію в тилу вщухла, коли навесні 2023 року було проведено низку показових чисток у Міноборони, військкоматах і інших структурах з проблемами. Але російська пропаганда не полишає спроб таврувати Україну як «тотально корумповану» – тому медійний наратив про нашу боротьбу з корупцією теж важливий складник інформаційної політики.

10. Наратив про «втому від війни». Чим довше триває війна, тим більшого поширення набувають меседжі про те, що *«народ втомився, більше не може терпіти»*. Цей наратив небезпечний, бо апелює до реальних емоцій виснаження і болю, яких за роки війни накопичилося чимало. Пропагандисти використовують окремі висловлювання чи дані, щоб довести тезу: «українці самі хочуть здатися, аби тільки це пекло скінчилося» [20; 30]. Наприклад, поширюються сумнівні «опитування», начебто більшість українців підтримують негайні переговори з РФ, аби припинити кровопролиття. Або телеграм-канали цитують трагічні пости реальних людей, які втратили рідних і пишуть в розпачі

«за що нам це все» – вириваючи їх з контексту як «доказ», що суспільство зламалося. Також підвищена увага до будь-яких протестних чи конфліктних ситуацій в тилу: якщо десь влаштували акцію родичі військовополонених чи мітинг проти проблем із евакуацією, проросійські ресурси це розганяють як *«початок масштабних протестів проти війни»*. Мета – посіяти розкол: ніби є дві категорії українців – одні «яструби», які хочуть воювати до кінця, і інші «втомлені», які хочуть миру за будь-яку ціну. Росія, звичайно, намагається виставити себе рятівником «втомлених» українців, який готовий «дати мир». Однак на практиці соціологія показує протилежне: попри жертви і труднощі, переважна більшість українців *не готові капітулювати* і вважають за потрібне боротися до перемоги. Тим не менш, тема втоми – як фізичної, так і психологічної – є об'єктивною. Українські медіа і лідери суспільної думки відповідають на неї, визнаючи: «Так, усім важко, але варто згадати заради чого все – заради майбутнього без загрози». Таким чином, *наратив стійкості протистойть наративу втоми*. В Telegram це відображається в тому, що на дописи типу «скільки можна, кінця не видно» часто знаходяться відповіді-перепости з меседжем «Терпіти – це наш фронт, дякуємо ЗСУ і тримаємо стрій».

11. Наратив про некомпетентність або недалекоглядність влади. Це різновид внутрішньої критики, що межує із «зрадою», але трохи інший за тоном. Він не кричить про зумисну зраду, а радше переконує, що *«наші керманічі не розуміють, що роблять»*. Приклади таких меседжів: «влада була не готова до вторгнення, проспала загрозу», «вище командування робить стратегічні помилки на фронті», «чиновники займаються піаром замість реальних справ», «між силовими відомствами бардак і немає координації» [17; 20]. У мирні часи подібна критика – звичайна річ, але під час війни вона може підривати довіру до органів, від рішень яких буквально залежить виживання країни. Telegram-канали, що поширюють цей наратив, часто діють під виглядом «експертних». Вони публікують довгі пости з розбором якихось рішень, вказуючи на недоліки і прогнозуючи провали. Наприклад, можуть писати: *«Наступ на півдні захлинувся через дурні накази з Офісу Президента, де думають лише про*

політичні рейтинги» – таким чином одночасно кидаючи тінь і на військове, і на цивільне керівництво. Або: «*В уряді хаос з підготовкою до зими, тому ми всі замерземо*» – б'є по Кабміну. Ще прийом: посилатися на західних аналітиків, мовляв «*The Washington Post пише, що українські генерали розчаровані в стратегії Зеленського*». Більшість таких заяв або перебільшені, або взагалі вигадані (на щастя, преса швидко спростовує, якщо їй приписують фейки). Але в моменті вони можуть наробити шкоди, підриваючи репутацію в очах аудиторії. У вересні 2022 року, коли були важкі бої на Донбасі, ряд анонімних каналів уперто мусували тему протистояння між Головнокомандувачем Валерієм Залужним і президентом Зеленським – нібито вони не можуть дійти згоди, як діяти, через що страждає фронт. Ці чутки пішли гуляти настільки, що обидві сторони змушені були публічно демонструвати єдність (спільні фото, заяви). Тобто диму без вогню не буває: ворог міг цілитися саме на підлив командної єдності, розносячи такі плітки. Критика влади, звісно, необхідна, але важливо відрізняти конструктивну критику від навмисного підриву довіри. Конструктивна критика пропонує рішення і спирається на факти, а деструктивна – лише множить претензії і сіє розбрат. Telegram, на жаль, переважно надає майданчик другому виду через свою анонімність. Тому доводиться зважувати: якщо якийсь канал постійно ганить всіх і вся, жодного разу не визнавши позитиву, варто задуматися про його мотивацію.

12. Наратив про необхідність капітуляції / переговорів на умовах РФ. Це крайнє вираження деструктивного дискурсу, до якого російська пропаганда вдається, коли прагне схилити українську аудиторію до прийняття поразки як нібито розумного виходу. Він стверджує: «потрібно зупинити війну будь-якою ціною, навіть якщо доведеться віддати території чи суверенітет» [18; 20]. Такі заклики можуть маскуватися під гуманізм («вбережемо життя наших солдат»), прагматизм («економіка не витримає затяжної війни, треба мир»), або навіть під західні голоси («Європа нас не підтримає вічно, краще зафіксувати те, що маємо, і жити далі»). У Telegram вони з'являються в різних формах. Наприклад, пряма капітулянтська агітація: «*Україні слід визнати реальність і погодитися на умови*

Росії, інакше буде гірше» – такі меседжі часто пишуть проросійські канали з претензією на аналітику. Інший підхід – поширення фейкових «мирних планів»: була історія, коли влітку 2023 р. анонімні джерела вкинули “план мирного врегулювання від умовного Германії”, що передбачав здачу частини територій. Хоч жодна офіційна особа про таке не заявляла, інформаційне поле кипіло обговореннями, поки МЗС Німеччини не спростувало цю ахінею. Такі штуки явно робляться для «промацування ґрунту»: а раптом українське суспільство «поведётся» і почне саме вимагати переговорів. Насправді ж соціологія і настроїв на фронті свідчать про протилежне – абсолютна більшість проти поступок агресору. Російські канали, утім, не полишають спроб: раз на кілька тижнів то й справа виникають «інсайди», що *«влада думає про мирне врегулювання, готується ґрунт»* тощо. Ці чутки намагаються легалізувати, посилаючись на якісь західні медіа (часто перекручуючи їх зміст). Мета – знизити нашу пильність: щоб частина суспільства подумала «ну, може й правда, треба мир», а інша частина обурилася «не смійте капітулювати». Так чи інак, виникає внутрішній конфлікт замість спільного опору ворогу. Тому українське інформаційне поле доволі жорстко реагує на такі наративи: практично всі провідні канали – від офіційних до незалежних – відкидають саму ідею переговорів на умовах РФ як неприйнятну. І як показує досвід, після чергового жорстокого ракетного удару чи воєнного злочину (на жаль, яких росіяни регулярно «постачають») навіть найвтомленіші громадяни знову переконуються: ніякого «миру» з цим агресором бути не може.

13. Перехідні та амбівалентні наративи. Між світлом і тінню інформаційної війни є також сірі зони – наративи, які не однозначно конструктивні чи деструктивні, а можуть бути *амбівалентними*, залежно від того, хто і з якою метою їх використовує. До прикладу, критика влади: в демократичному суспільстві нормальна і може вести до виправлення помилок (позитив), але якщо вона надмірна або інспірована ворогом – деморалізує (негатив). Заклики до економії ресурсів і життя в умовах війни: з одного боку, потрібні (готують людей до труднощів), з іншого – можуть підкреслювати втому і жертви (підсилюючи

наратив «втоми»). Обговорення втрат на фронті: чесна розмова про великі втрати може стимулювати більше зусиль для перемоги (народ усвідомлює ціну і ще завзятіше допомагає армії), але може і пригнічувати, якщо подати без контексту («стільки наших гине, це катастрофа»). В Telegram такі теми теж присутні і подаються по-різному. Амбівалентні наративи часто характерні для поміркованих незалежних каналів чи блогерів, які намагаються зберігати баланс – і підтримують Україну, і не замовчують проблем. Наприклад, вони можуть писати: «Так, у нас є корупція і помилки, але ми боремось із цим і все одно переможемо, бо іншого виходу немає». Такий балансований меседж і критику включає, і патріотизм зберігає. На противагу, ворог спробує цю ж думку або перевернути (залишити тільки «у нас є корупція і помилки» без позитивної частини), або висміяти, мовляв «самі признають, що все погано, але вперто лізуть на рожен». Отже, багато що залежить від контексту і акцентів. Слід пам'ятати, що не кожна негативна новина – це ворожий наратив. Потрібен тонкий аналіз: чи веде ця інформація до покращення ситуації, чи до її погіршення? На війні правда теж буває гіркою, але її подача має значення. В українському Telegram є канали, які примудряються говорити правду про проблеми без деморалізації – навпаки, з закликом їх вирішувати. Саме за такими джерелами – майбутнє здорового інформаційного простору.

14. Канали і механізми поширення наративів. Важливо розуміти, як ті чи інші наративи розповсюджуються Telegram-мережею. Значною мірою інформаційне середовище складається з кластерів каналів, що перегукуються між собою [11; 13; 30]. Російська пропагандистська екосистема, наприклад, має чітку ієрархію: є центральні канали (з великою аудиторією), які генерують основні тези, і периферійні (менші, часто регіональні чи тематичні), що їх підхоплюють і тиражують. Якщо якийсь канал запустив потрібний Кремлю фейк, то протягом годин десятки інших його слово в слово перепощують, створюючи у читача враження: «Всюди про це пишуть – значить, правда». Такий лункий ефект дозволяє миттєво охопити мільйони. Був випадок напередодні вторгнення, коли за кілька годин десятки проросійських Telegram-каналів видали

однотипні повідомлення про нібито диверсію ЗСУ в ОРДЛО – очевидний фейк, покликаний дати привід для агресії. В українському сегменті також спостерігається певна мережевість: незалежні волонтерські канали зв'язані між собою, медіа-канали обмінюються новинами, місцеві адміни діляться інформацією з колегами з інших регіонів. Така горизонтальна комунікація прискорює обмін корисною інформацією, але одночасно може сприяти й поширенню чуток (якщо один каналу помилився, інші можуть цю помилку підхопити, думаючи що це вже перевірено кимось). Ще один механізм – боти та коментарі. У Telegram окремого поля коментарів до каналу немає за замовчуванням, але багато хто додає чат для обговорення або постить скріншоти реакцій. Росіяни використовують ботоферми, щоб масово писати в такі чати однотипні меседжі («все пропало», «скільки можна терпіти Зеленського» і т.д.), створюючи видимість настроїв. Також, як зафіксовано дослідниками, вони часто генерують *скріншоти неіснуючих коментарів* і розганяють їх: картинка, де нібито український боець пише «все, нас кинули» – і такого роду провокація може розійтися навіть без реальної людини. Є й «інформаційні вкиди» через фіктивні новинні канали, що швидко з'являються і зникають. Наприклад, створюється канал «Новости Украины 24/7», набирає якихось підписників, але його пости вкидають у великі чати – через півгодини РТ чи «Известия» цитують його як «українське видання повідомило...», і далі вже ця брехня живе у медіапросторі як нібито новина з України. Таке було з фейковими «визнаннями» українських командирів про величезні втрати – джерелом була якась невідома Telegram-сторінка, яку тут же ліквідували після того, як росЗМІ її процитували. Українська сторона також навчилася воювати в інформаційному полі Telegram. Підрозділи стратегічних комунікацій ЗСУ і волонтерські спільноти ведуть десятки патріотичних каналів, що оперативно доносять офіційну позицію до користувачів месенджера, а також іронізують над ворогом, створюють вдалий контр-наратив. Наприклад, з'явився термін «kremlingram» – на позначення ворожої діяльності в Telegram, і проекти з протидії їй (моніторинг, блокування через Apple/Google). Одночасно, керівництво країни, розуміючи впливовість

месенджера, вирішило не залишати його ворогу: майже всі ключові посадовці завели власні канали, включно з президентом, міністром оборони, головою розвідки, які дають інформацію з перших рук і «заповнюють ефір» позитивними меседжами швидше, ніж це зробить ворожа пропаганда. Як підсумовують експерти, Telegram наразі – це справжнє інформаційне поле бою (а деякі дослідники називають його й «цифровим фронтом» війни) [29; 30].

15. Узагальнюючі спостереження. Розглянувши основні наративи, можна зробити кілька висновків. По-перше, у Telegram триває безперервна боротьба конструктивних та деструктивних змістів. Жодна зі сторін не має абсолютної переваги: якщо в офіційному медіапросторі проукраїнський голос сильніший, то в анонімному сегменті – ворожий. По-друге, психологічний вимір надзвичайно важливий. Більшість деструктивних наративів б'є не стільки по фактах, скільки по емоціях – страх, гнів, відчай. Тому завдання українських комунікацій – підтримувати позитивні емоції (віру, згуртованість, гордість), аби збити хвилю негативу. По-третє, меми та жарти – не просто розвага, а теж зброя. Вдалий мем про росіян може розвіяти їхню брехню краще, ніж сухе спростування [25; 26]. По-четверте, російська інформаційна стратегія еволюціонує: якщо спочатку вони робили ставку на залякування («паніка», «вас зрадили»), то згодом більше на втому і сумніви – тонші матерії, які важче відразу відкинути. По-п'яте, українське суспільство теж вчиться: люди стали критичніше ставитися до анонімних вкидів, зростає медіаграмотність (цьому сприяють і спеціальні просвітницькі програми, і гіркий досвід гібридної війни) [14; 43].

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи, Telegram-наративи визначають, у яких категоріях громадськість сприймає війну. Вони формують настрій від розпачу до ейфорії і впливають на готовність суспільства чинити спротив або, навпаки, капітулювати. Різні актори – держава, волонтери, ворог – постійно змагаються за домінування своїх наративів у цьому популярному месенджері. А пересічному українцю залишається складне завдання: фільтрувати потік інформації, відокремлювати правду від маніпуляцій і берегти власну інформаційну гігієну.

Аналіз функціонування Telegram-каналів під час російсько-української війни показав, що цей месенджер став одним із ключових елементів національного інформаційного простору, докорінно змінивши способи комунікації та споживання новин українцями. Telegram виконує двоїсту роль: з одного боку, він слугує потужним ресурсом суспільної стійкості, з іншого – є джерелом нових інформаційних загроз.

По-перше, Telegram забезпечив безпрецедентну оперативність і всеохопність інформування в умовах кризи. Він став головною платформою для передачі екстрених сповіщень, координації дій між владою, військовими та громадськістю, а також майданчиком взаємодопомоги між громадянами [22; 23]. Через Telegram-канали населення отримувало критично важливу інформацію про ситуацію на фронті і в тилу, що часто рятувало життя та підтримувало порядок в умовах хаосу. У цьому сенсі месенджер фактично виконував роль альтернативної інфраструктури інформаційної взаємодії, коли традиційні ЗМІ або фізично не могли забезпечити покриття (через руйнування, відключення), або не встигали за темпом подій. Цей досвід продемонстрував, наскільки цифрові платформи можуть зміцнити суспільну резильєнтність (стійкість) під час війни.

По-друге, Telegram-екосистема виявилася неоднорідною і потребувала детального типологічного аналізу. Було виокремлено низку груп каналів – від офіційних і медійних до анонімних і мемних – кожна з яких виконує свою функцію в інформаційному просторі. Офіційні та інституційні канали, попри всі

складнощі, стали наріжним каменем інформаційної безпеки, оперативно доносячи перевірені відомості та спростовуючи фейки. Натомість найбільшу загрозу становили неінституціоналізовані анонімні канали, які завойовували довіру частини аудиторії відсутністю цензури та «інсайдами», але часто слугували провідниками ворожих впливів. Аналіз типів каналів показав, що саме анонімні «зливні бачки» та псевдо-регіональні ресурси потребують особливої уваги з боку держави і суспільства, адже вони стали основним інструментом деструктивної пропаганди. Водночас волонтерські, тематичні та культурні канали проявили себе як фактор згуртування, допомоги людям і навіть терапії (меми як психологічна підтримка) [25; 26; 27]. Багато каналів виявилися гібридними за формою, що ускладнює їхню однозначну оцінку і вимагає гнучких підходів до моніторингу.

По-третє, дослідження ключових наративів Telegram-каналів у воєнний час висвітлює постійну боротьбу змістів. Позитивні наративи – патріотизм, єдність, віра в перемогу, героїзація захисників – істотно сприяли піднесенню морального духу нації і підтримці громадської згуртованості [1; 22; 23]. Негативні ж – паніка, «зрада», проросійські меседжі, конспірологія – були направлені на розкол, деморалізацію та підрив довіри до інституцій [17; 20; 21]. Телеграм виявився зручним середовищем для масштабування останніх через анонімність та брак модерації. У підсумку, український інформаційний простір переживає конкуренцію смислів: різні актори змагаються за те, як громадяни інтерпретують події війни. Це змагання має не абстрактні, а цілком відчутні наслідки – від настроїв на фронті (де воїни теж читають Telegram і реагують на новини) до рівня підтримки державних рішень (наприклад, мобілізаційних хвиль чи дипломатичних кроків). Наративний аналіз підтвердив, що російська дезінформація адаптується та комбінує різні прийоми – від відверто брехливих фейків до напівправди і мови ворожнечі – аби досягти своєї мети. Водночас українська сторона теж активно використовує Telegram для прокламу в контрпропаганді і доносить правду до аудиторії, хоча й стикається з викликами поширення ворожих меседжів.

По-четверте, Telegram постає як арена, що вимагає зусиль на різних рівнях для забезпечення інформаційної стійкості. На державному рівні вже зроблено кроки (Стратегія інформаційної безпеки, законодавчі ініціативи, кіберполіцейські операції) [25], але їх слід розвивати – зокрема, у напрямку ідентифікації адміністраторів великих каналів і відповідальності за навмисне поширення дезінформації. На рівні громадянського суспільства дуже важливі проєкти з медіаграмотності та незалежного моніторингу – такі, як ініціативи Інституту масової інформації чи “Детектор медіа”, що відстежують фейки і інформують про них громадськість [43]. Нарешті, на індивідуальному рівні кожен користувач Telegram має підвищувати свою критичну медіаграмотність – перевіряти підозрілі новини, не довіряти сліпо анонімним «інсайдерам», співставляти інформацію з різних джерел [14; 41]. Лише поєднання цих зусиль дозволить ефективно використовувати переваги Telegram як сучасного каналу зв’язку, мінімізувавши ризики від його використання ворогом.

Отже, в другому розділі роботи було всебічно розкрито, як Telegram-канали впливають на формування громадської думки в Україні під час війни. Отримані висновки підтверджують, що Telegram – це не просто нейтральний майданчик, а активний чинник інформаційного протистояння. Він може слугувати і щитом, і мечем: захищати суспільство через швидку комунікацію, але й бити по ньому через маніпуляції та фейки. Такий двоїстий характер потребує зваженого підходу: замість панічних закликів «заборонити все» варто сконцентруватися на підвищенні стійкості – як технологічної (модерація, блокування ворожих ботів), так і ментальної (просвіта, критичне мислення). Лише тоді Telegram залишатиметься нашим союзником, а не перетвориться на приховану загрозу.

Напрацювання цього розділу створюють основу для переходу до практичної площини – дослідження конкретних механізмів і стратегій протидії деструктивному впливу Telegram-каналів, що стане предметом розгляду у третьому розділі роботи.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОТИДІЇ ДЕСТРУКТИВНОМУ ВПЛИВУ TELEGRAM-КАНАЛІВ

3.1. Державні та міжнародні програми протидії дезінформації

Поширення дезінформації через анонімні Telegram-канали стало одним із ключових викликів інформаційної безпеки України під час російсько-української війни. Особливості Telegram – анонімність адміністраторів, відсутність прозорої модерації та гнучкий формат каналів – створили сприятливе середовище для інформаційно-психологічних операцій, маніпулятивних кампаній і масштабного розповсюдження фейків [1]. У відповідь держава за підтримки громадянського суспільства й міжнародних партнерів вибудувала багаторівневу систему протидії, що охоплює нормативно-правові механізми, аналітичні структури, інструменти інформаційної протидії, програми медіаграмотності, міжнародну координацію та розвиток освітніх ініціатив. Такий комплексний підхід покликаний виявляти та нейтралізувати ворожі інформаційні впливи, зокрема в середовищі Telegram.

Нормативно-правова база інформаційної безпеки. Вихідною точкою стало оновлення державної стратегії у сфері інформаційної безпеки. У вересні 2021 року була ухвалена Стратегія інформаційної безпеки України (затверджена Указом Президента №685/2021). Цей документ визначив принципи державної інформаційної політики, окреслив головні загрози – насамперед дезінформацію та інформаційні операції (ІПО) агресора – а також сформулював завдання з розвитку спроможностей для протидії їм. Стратегія наголосила на необхідності створити систему виявлення та реагування на інформаційні загрози, підвищувати стійкість суспільства через розвиток критичного мислення та вдосконалювати законодавство щодо онлайн-ресурсів. Зокрема, серед стратегічних цілей визначено протидію дезінформації та інформаційним операціям, швидке виявлення і нейтралізацію загроз, а також налагодження ефективної взаємодії державних органів і громадянського суспільства в

інформаційній сфері. Стратегія прямо передбачає запровадження дієвих механізмів виявлення та видалення з українського сегмента інтернету протиправного контенту, а також посилення відповідальності за поширення дезінформації [7]. Окремий наголос зроблено на розвитку медіаграмотності: підвищення рівня медіакультури суспільства розглядається як ключовий чинник стійкості до деструктивних впливів. Таким чином, на нормативному рівні Україна створила рамкові умови для боротьби з дезінформацією, визнавши це завдання пріоритетним для національної безпеки.

Національні інституції та їхні функції. Для реалізації стратегічних завдань залучено низку державних органів, що спеціалізуються на інформаційній безпеці або інтегрують цю функцію в свою діяльність:

Центр протидії дезінформації (ЦПД) при РНБО. Створений у 2021 році, ЦПД став головним аналітичним центром з протидії інформаційним загрозам. Його завдання включають моніторинг дезінформаційних кампаній, аналіз ворожих наративів, підготовку аналітичних звітів та інформування громадськості. Центр відстежує тенденції в Telegram-каналах, ідентифікуючи проросійські та маніпулятивні ресурси, і регулярно публікує спростування фейків та рекомендації щодо інформаційної безпеки [10]. ЦПД також координує взаємодію з іншими органами та бере участь у міжнародних проєктах обміну інформацією. Залучення Центру дозволило систематизувати зусилля держави: наприклад, створено єдину систему раннього виявлення інформаційних атак, яка спирається на дані моніторингу ЗМІ та соцмереж [5]. Оперативні попередження ЦПД про фейки та ворожі вкиди підвищили обізнаність населення і допомогли запобігати паніці в критичні моменти.

Служба безпеки України (СБУ). Як провідний контррозвідувальний орган, СБУ відіграє ключову роль у нейтралізації деструктивних мереж, що діють через Telegram. Спецпідрозділи СБУ проводять кіберрозслідування і часто розкривають анонімні канали, пов'язані з російськими спецслужбами або їх агентурою. За даними відомства, Telegram активно використовується противником для розвідувально-підривної діяльності – від поширення фейкових

повідомлень про ситуацію на фронті до збору розвідданих через анонімні опитування та геолокацію користувачів. У відповідь СБУ здійснює блокування відверто ворожих каналів (через звернення до провайдерів, співпрацю з міжнародними партнерами або шляхом оперативних дій проти адміністраторів), а також затримання осіб, причетних до ведення таких каналів. Протягом 2022–2023 років СБУ неодноразово повідомляла про викриття мереж ботоферм, що накручували аудиторію й розганяли панічні чутки в українському сегменті Telegram. Хоча повністю подолати анонімність месенджера складно, окремі успіхи показують, що навіть у Telegram зловмисники не почувуються цілком безкарно. В публічному полі СБУ також підтримує власний канал, де спростовує найрезонансніші фейки та повідомляє про результати боротьби з інформаційними диверсіями, формуючи у громадян розуміння небезпеки анонімних «вкидів».

Міністерство оборони та Генеральний штаб ЗСУ. Оборонні відомства з перших днів повномасштабної війни розгорнули систему офіційних Telegram-каналів для прямої комунікації з населенням і військовими. Зокрема, оперативні зведення Генштабу, повідомлення Міністерства оборони, Держслужби з надзвичайних ситуацій тощо почали масово розповсюджуватися через Telegram, що стало відповіддю на лавину неперевіраних повідомлень у мережі. Ефективність цього кроку проявилася в оперативності – офіційні повідомлення часто з'являються швидше за новини в традиційних медіа, пропонуючи перевірену інформацію та спростування чуток. Наприклад, під час ракетних атак офіційні канали негайно інформують про небезпеку та дії для населення, попереджаючи паніку та дезінформацію. За даними опитувань кінця 2024 року, довіра до офіційних Telegram-каналів державних органів є вкрай високою: близько 47% українців вважають Telegram одним із найбільш надійних джерел інформації – вище, ніж телебачення чи радіо [14]. Такий рівень довіри вдалося досягти завдяки тому, що оборонні структури подають інформацію конкретно, правдиво і без зайвих емоцій, в той час як анонімні канали нерідко грішать панікерством. У результаті офіційні канали Міноборони та ЗСУ поступово

витіснили проросійські «інсайдерські» ресурси з інформаційного поля багатьох українців, ставши для них першоджерелом новин із фронту.

Міністерство цифрової трансформації України. Це відомство відповідає за цифрову інфраструктуру та впровадження інновацій, тож його роль у протидії дезінформації опосередкована, але важлива. Мінцифри курирує проекти з підвищення цифрової грамотності населення, зокрема через платформу «Дія.Освіта» та спеціальні курси з інформаційної безпеки. Крім того, Мінцифри взаємодіє з технологічними компаніями та соцмережами щодо верифікації офіційних ресурсів. У випадку Telegram, де немає представництва компанії, міністерство виступає радше комунікаційним мостом: популяризує офіційні державні канали в месенджері, аби спрямувати аудиторію на достовірні джерела, і водночас інформує про ризики користування анонімними ресурсами. Зусилля Мінцифри також спрямовані на кіберзахист – зменшення ризиків несанкціонованого втручання у роботу цифрових платформ, якими користуються українці для отримання новин. У 2024 році Національний координаційний центр кібербезпеки за участі Мінцифри навіть прийняв рішення обмежити використання Telegram на службових пристроях державних органів та військових, визнавши месенджер вразливим з погляду безпеки [15]. Цей крок підкреслює двоїстість підходу: для населення Telegram лишається цінним джерелом інформації, але в офіційній сфері держава мінімізує залежність від нього через ризики.

Програми медіаграмотності та просвітницькі ініціативи. Одним з найтриваліших та наймасштабніших напрямів протидії дезінформації стали проекти з розвитку критичного мислення і навичок роботи з інформацією. Держава й громадські організації ще до війни розгорнули численні програми з медіаосвіти, але після 2022 року їх значення зросло багаторазово. Такі ініціативи, як курс «Основи медіаграмотності» для школярів, тренінги для держслужбовців, освітні серіали від Мінцифри та громадських організацій, були інтегровані у всеукраїнський масштаб. Дослідження підтверджують ефективність подібних програм. Згідно з індексом медіаграмотності, який щорічно вимірює ГО

«Детектор медіа», українці поступово підвищують здатність критично сприймати новини та перевіряти факти. У 2024 році показник медіаграмотності зріс у порівнянні з довоєнним періодом, що частково пояснюється вимушеною необхідністю відрізняти правду від фейків в умовах війни [16]. Проте досі значна частина аудиторії залишається вразливою до маніпуляцій: лише 28% громадян однозначно не згодні з твердженням «Telegram-канали завжди публікують перевірену інформацію», тоді як майже половина (45%) фактично довіряє всьому, що читає в Telegram [17]. Це свідчить про те, що просвітницьку роботу треба продовжувати. У відповідь на такий виклик у 2023–2025 роках держава і донорські організації запустили нові хвилі кампаній: інформаційні ролики про небезпеку фейків, інтерактивні сайти та боти для перевірки новин, конкурси серед школярів на кращий проєкт з протидії дезінформації тощо. Telegram-канали теж стали майданчиком для просвіти – у месенджері діють спеціальні канали, що поширюють прості поради, «гайди» з інформаційної гігієни, приклади розвінчаних фейків. Наприклад, Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки веде рубрику «Брехня тижня», де щоп'ятниці у Telegram публікує спростовані за тиждень маніпуляції, вчить читачів розпізнавати їх. Подібні проєкти не лише підвищують медіаграмотність, а й зменшують панічні настрої, адже бачачи регулярне викриття фейків, люди більше довіряють перевіреним інформації і критичніше ставляться до анонімних «вкидованих» сенсацій.

Інформаційна протидія та співпраця з платформою. Враховуючи специфіку Telegram, українська держава робить ставку передусім на контентну протидію – тобто насичення інформаційного поля правдивими повідомленнями та контрнаративами швидше, ніж їх встигають перекрити фейки. По суті, Telegram використовується як зброя проти Telegram: офіційні канали та проукраїнські спільноти в тому ж месенджері конкурують за увагу аудиторії з ворожими джерелами. У критичні моменти це дозволяє «перебити» дезінформацію. Приміром, у перші години підриву Каховської ГЕС (червень 2023) саме через Telegram урядові канали оперативно повідомляли правду про

ситуацію та давали настанови населенню, тоді як анонімні проросійські ресурси намагалися посіяти паніку. Швидкість і достовірність офіційної комунікації в таких випадках стала запорукою суспільної стійкості. Як свідчать соціологічні дані, більшість українців тепер одержує новини з соцмереж і месенджерів, причому Telegram є найпопулярнішим джерелом інформації для 47% респондентів (станом на середину 2025 року). Це ставить перед державою завдання бути максимально активною саме на цьому майданчику.

Водночас Україна намагається налагодити діалог із компанією Telegram, хоч це і складно через відсутність офіційного офісу або представників. З іншими великими соцмережами (Facebook, YouTube, Twitter) держава та громадські організації мають канали комунікації з питань модерації контенту або позначення дезінформації. Але в випадку Telegram будь-які звернення щодо блокування каналів чи видалення контенту практично не отримують реакції [10]. Павло Дуров, засновник Telegram, неодноразово декларував прихильність до абсолютної свободи обміну інформацією, через що навіть явно фейкові чи пропагандистські канали залишаються доступними. Уряди деяких країн, стикаючись з такими проблемами, вдавалися до радикальних кроків – наприклад, блокування Telegram на своїй території (Іран, Китай) або примусового обмеження окремих функцій. Україна, як демократія, обрала м'якший підхід: не закривати платформу, яка водночас є важливим інструментом комунікації для громадян, а інтегрувати її в інформаційне поле, підсилюючи присутність офіційних джерел та підвищуючи обізнаність користувачів про ризики. Винятком стала сфера державних структур – з міркувань безпеки у 2024 році держслужбовцям та військовим наказано не використовувати Telegram на робочих пристроях [15], оскільки є підозри щодо вразливості месенджера для російських спецслужб. Водночас для широкого загалу Telegram залишається відкритим, а держава замість заборон акцентує увагу на верифікації офіційних каналів (через позначки «офіційний» у описах, поширення списків перевірених каналів від органів влади) і точковому блокуванні окремих ворожих ресурсів в Україні через рішення РНБО.

Міжнародні механізми протидії дезінформації. Розуміючи глобальний характер російської інформаційної агресії, Україна активно включилася в міжнародні програми та партнерства для спільної протидії пропаганді. Одним з ключових союзників є Європейський Союз, який ще з 2015 року реалізує проєкт East StratCom Task Force і платформу EUvsDisinfo для моніторингу та спростування кремлівських фейків. Після 2022 року робота ЄС на цьому напрямі тільки посилилась: були введені санкції проти російських державних медіа (Russia Today, Sputnik тощо), що обмежило їхній вплив у Європі, а також розгорнуто програми підтримки незалежних медіа та фактчекерів в Україні. Зокрема, українські проєкти StopFake, Детектор медіа, VoxCheck отримали грантову допомогу ЄС на розширення діяльності [21]. Європейські аналітичні центри теж уважно досліджують український інфопростір. У доповідях для Єврокомісії та Європарламенту регулярно аналізується роль Telegram у поширенні пропаганди на Сході Європи, що дозволяє виробити спільні підходи. Так, у 2023 році європейські дослідники відзначали, що українська модель комунікації – з потужними офіційними каналами та активним спростуванням фейків – значно ускладнила завдання російської дезінформації [22]. Цей досвід тепер рекомендують переймати іншим країнам регіону.

Україна також плідно співпрацює з НАТО у сфері стратегічних комунікацій. Центр передового досвіду НАТО зі стратегічних комунікацій (STRATCOM COE) неодноразово залучав українських експертів до досліджень і тренінгів. Дослідницькі проєкти НАТО присвячені аналізу російських наративів і методів їхнього поширення в різних медіа, включаючи Telegram. У звітах STRATCOM COE Telegram описується як «ключове поле бою за свідомість» під час війни, де змагаються дві стратегії – кремлівська «фабрика тролів» проти української мережі офіційних ресурсів та волонтерських ініціатив. Ці напрацювання допомагають союзникам зрозуміти специфіку месенджерів: приміром, у НАТО звернули увагу, що для успішної протидії потрібна не цензура, а контрнاراتиви і швидке реагування. Тому країни Заходу сфокусувалися на підтримці українських інформаційних операцій (забезпечення

обладнанням для кібербезпеки, навчання фахівців, обмін даними розвідки про інформаційні атаки). Показово, що наприкінці 2022 року в межах так званого Талліннського механізму ЄС з протидії дезінформації, Україна стала першим бенефіціаром: група європейських експертів прибула для допомоги у виявленні та нейтралізації масштабних інформаційних атак, які готувала РФ. Спільними зусиллями вдалося, зокрема, зірвати кілька спроб вкинути панічні повідомлення про ситуацію на фронті через великі анонімні Telegram-канали.

Активну роль відіграють міжнародні фактчекінгові спільноти. Українські фактчекери інтегровані у всесвітню мережу IFCN (International Fact-Checking Network), що дозволяє швидко поширювати спростовані фейки різними мовами. Наприклад, коли російські пропагандисти через Telegram запустили фейк про «біолабораторії США в Україні», український StopFake його розвінчав і передав матеріали колегам по IFCN, тож уже за добу спростування вийшли англійською, німецькою та іншими мовами, знецінюючи цей наратив глобально. Окрім того, проводяться спільні навчання: українські журналісти й держслужбовці беруть участь у тренінгах із протидії дезінформації від британських, американських, європейських експертів. У 2023 році було започатковано кілька академічних обмінів, зокрема курс для українських студентів у США по цифровій безпеці та фактчекінгу. Ці заходи закладають основу довгострокової співпраці, адже інформаційна війна виходить далеко за межі України, і тільки об'єднаним фронтом демократичні країни можуть їй протистояти. Український досвід тут слугує важливим практичним кейсом, який вивчають по всьому світу: від Польщі та країн Балтії, що межують з Росією, до США, де також стурбовані поширенням дезінформації у месенджерах [23].

Таким чином, на кінець 2025 року в Україні сформувалася цілісна система протидії дезінформації, що поєднує державні заходи та міжнародну підтримку. В центрі цієї системи – розуміння, що Telegram як канал комунікації неймовірно популярний і впливовий, отже, «лікувати» інформаційне середовище потрібно в тому числі і через Telegram. Держава створила нормативну базу та інституції, що займаються моніторингом і реагуванням; розвиває медіаграмотність, щоб

громадяни самі були менш уразливі; співпрацює з союзниками, щоб отримати додаткові ресурси і знання; а також намагається тиснути (хоч і обмежено) на саму платформу Telegram для позначення офіційних джерел. Цей багатогранний підхід вже приніс результати – масштаби паніки від ворожих вкидів значно менші, ніж могли б бути, а частка населення, що *сліпо* вірить кожному «інсайду», поступово зменшується [17]. Попереду залишається багато роботи, але фундамент для інформаційної стійкості закладено доволі міцний. Українська модель, за оцінками експертів ЄС, стала своєрідною «пілотною версією» системи інформаційного захисту, яку надалі перейматимуть інші країни, що стикаються з хвилями дезінформації [23].

3.2. Досвід урядових і неурядових структур у протидії Telegram-пропаганді

Надзвичайні умови повномасштабної війни призвели до тісної співпраці між державними органами та громадянським суспільством у протидії деструктивному інформаційному впливу. Зусилля урядових структур доповнюються ініціативами незалежних організацій, журналістів, волонтерів, що разом утворює багаторівневу систему інформаційної оборони. Досвід показує, що жоден окремий сектор – чи то держава, чи медіа, чи науковці – не спроможний самотійно охопити весь спектр викликів, які постають у динамічній екосистемі Telegram. Тільки синергія офіційних інституцій та неурядових ініціатив дозволила вибудувати відносно ефективну модель протидії дезінформації, яка еволюціонувала протягом 2022–2025 років.

Загальна стратегія та напрями діяльності. Усі заходи можна умовно поділити на кілька взаємопов'язаних напрямів: (1) моніторинг і аналітика – безперервне відстеження Telegram-контенту, виявлення фейків, аналіз наративів; (2) фактчекінг і спростування – оперативна перевірка сумнівної інформації та публічне її заперечення; (3) контрконтент і комунікаційні кампанії – створення та поширення правдивої інформації, що нейтралізує пропаганду; (4) освітні та просвітницькі програми – навчання аудиторії критично мислити та розпізнавати

маніпуляції; (5) розслідування та викриття – виявлення мереж ботів, фінансування, організаторів ворожих каналів; (6) взаємодія з платформою – спроби впливати на політику Telegram (від офіційних запитів до неформального тиску через громадську думку); (7) міжнародна координація – обмін досвідом і інформацією з іноземними партнерами. Кожен з цих компонентів реалізується як державними структурами, так і громадськими організаціями у власний спосіб, але всі разом вони формують цілісну систему реагування.

Досвід урядових структур. З боку держави ключові зусилля зосереджено на двох площинах: офіційна комунікація для населення та оперативна робота спецслужб у невидимому фронт-енді. Вже згадувані офіційні Telegram-канали органів влади стали центральним елементом інформаційної політики під час війни. Так, з перших днів вторгнення Офіс Президента та особисто Президент Володимир Зеленський почали щоденно звертатися до громадян через Telegram, надаючи оновлення про ситуацію та заклики до злагоди. Цей прямий канал комунікації мав ефект протилежний бажаному ворогом: замість дезорієнтації й паніки українці отримували спокійні, впевнені меседжі від керівництва держави, що суттєво підвищило рівень довіри до офіційної інформації. За даними опитування Київського міжнародного інституту соціології у травні 2023 року, 65% українців читали новини через Telegram, при цьому більшість з них стежила за офіційними або перевіреними каналами [12]. Така масовість аудиторії вимагала від державних органів активної присутності – і вони її забезпечили. Десятки міністерств, обласних адміністрацій, міських рад відкрили свої канали, щоб на місцевому рівні доносити важливу інформацію про безпеку, евакуацію, гуманітарну допомогу тощо. Практика показала, що своєчасне офіційне повідомлення здатне нейтралізувати фейк або принаймні зменшити його поширення. Наприклад, коли влітку 2022 року анонімні Telegram-канали почали ширити чутки про «брак пального і продуктів бунти», Міністерство інфраструктури та МВС негайно через свої канали спростували цю інформацію, навівши статистику запасів і запевнивши в контрольованості ситуації. Це спрацювало: паніки на заправках вдалося уникнути, а неправдиві чутки згасли.

Таких прикладів за час війни було безліч, і вони підкреслюють важливий урок: проактивна державна комунікація – найкращі «ліки» від інформаційної епідемії.

Паралельно спецслужби, зокрема СБУ, здійснювали неопублічні операції проти мереж дезінформації. СБУ розробила методики технічного трейсингу анонімних каналів, зокрема аналіз цифрових слідів адміністраторів, фінансових потоків (реклама, донати) та координації з іншими ресурсами. У низці гучних випадків 2022–2023 років вдалося встановити особи людей, які під виглядом «блогерів» або «інсайдерів» керували деструктивними Telegram-каналами. Так, у 2022-му на Закарпатті затримали адміністратора проросійського каналу, який поширював панічні вкиди про «здачу» українських міст – ним виявився місцевий мешканець, що діяв за завданням з РФ. Інший приклад – викриття ботоферми у Одесі, яка створювала тисячі фейкових акаунтів для штучного розкручування потрібних наративів у кількох популярних каналах області [25]. СБУ звітувала, що ця ботоферма координувалася російськими кураторами й мала бюджет у десятки тисяч доларів на місяць. Ліквідація мережі значно знизила інтенсивність поширення фейків у регіональних Telegram-каналах Одеси, про що свідчив аналіз Інституту масової інформації (ІМІ) [21]. Таким чином, силові органи працюють «на випередження», намагаючись позбавити ворога інфраструктури для інформаційних атак – хоча цілком вирішити проблему анонімних каналів поки що не вдається, точкові успіхи демонструють важливість цього напрямку.

Досвід неурядових ініціатив. Громадянське суспільство України під час війни показало надзвичайну гнучкість і креативність у боротьбі з пропагандою. Фактчекери, медіа-експерти, волонтери взяли на себе значну частину роботи з виявлення та спростування фейків, доповнюючи офіційні зусилля. Однією з найвідоміших організацій є Detector Media (ГО «Детектор медіа»), яка ще до війни моніторила український інформаційний простір, а після 24 лютого 2022 значно розширила діяльність. Detector Media щотижня публікує огляди пропаганди, аналітику наративів і так званий «Індекс медіаграмотності» громадян. У своїх дослідженнях організація не оминула й Telegram. Зокрема, аналітики зафіксували, що найпопулярніші новинні Telegram-канали України

часто грішать низькими журналістськими стандартами: значна частина їхніх дописів містить неперевірені чутки або емоційно маніпулятивні твердження. Такий висновок напрошується, наприклад, зі спільного дослідження Detector Media та Українського інституту медіа і комунікації (УІМК), презентованого в лютому 2023 року. Було показано, що «неінституціалізовані» (тобто не пов'язані з офіційними медіа) канали-мільйонники масово використовують мову ворожнечі, саркастичні меми, перебільшення і односторонні оцінки, що збирають багато переглядів, але дезорієнтують читачів щодо реальної картини [21]. Водночас, аудиторія Telegram часто не усвідомлює ці ризики: згадане дослідження УІМК виявило, що майже половина користувачів (45%) вірять, ніби навіть анонімні канали «публікують перевірену інформацію» [16]. Цей тривожний факт стимулював незалежні медіа активніше працювати над просвітою. Detector Media запустила спецпроект «Детектор Telegram», де регулярно розбирає кейси дезінформації у месенджері та пояснює аудиторії, як відрізнити факт від фейку. Ефект від такої роботи не миттєвий, але поступово в суспільстві формується більш критичне ставлення до сумнівних каналів.

Ще один яскравий гравець – StopFake (спільнота журналістів та експертів, що з 2014 року спростовує російські фейки). З початком великої війни StopFake створив окремий розділ, присвячений дезінформації в соцмережах, включно з Telegram. Волонтери цього проекту цілодобово приймають від користувачів повідомлення про потенційні фейки і перевіряють їх. В умовах, коли Telegram-канали поширюють новини швидше, ніж традиційні медіа, така модель дуже важлива: користувачі отримують можливість оперативно дізнатися, чи правдиве сумнівне повідомлення, побачене в каналі. Так, протягом 2022–2023 років StopFake спростував сотні найбільш резонансних «вкидів» – від фейкових указів і розпоряджень (які з'являлися спочатку саме в Telegram) до неправдивих «свідчень очевидців». Популярність ресурсу зростає: його Telegram-канал, де публікуються спростування, налічує вже понад 60 тисяч підписників, і ці люди далі поширюють правдиву інформацію, компенсуючи дію фейків.

Регіональні ініціативи та мережевий аналіз. Важливо відзначити роль локальних журналістських організацій і ініціатив. Інститут масової інформації (ІМІ) проводив дослідження регіональних Telegram-каналів, наприклад, в Одесі та на заході України [21]. Виявилося, що на рівні областей і міст діють десятки напіванонімних каналів, які подаються як «міські новини» чи «інсайди з мерії», проте часто ретранслюють кремлівські тези або сіють зневіру. ІМІ у 2023 році моніторив 10 найпопулярніших одеських Telegram-каналів і встановив, що понад 30% їхнього контенту мали ознаки маніпуляцій або дезінформації (емоційно забарвлені перебільшення про наслідки російських ударів, критика керівництва країни без фактів, розганяння чуток про «зраду»). Ці дані були передані місцевим органам влади та використані для більш точкового інформування населення. Наприклад, Одеська ОВА після цього започаткувала щоденну рубрику «Фейк/Правда» у своєму каналі, спростовуючи найбільш поширені неправдиві повідомлення за минулу добу. Такий зворотний зв'язок між аналітиками і чиновниками показав себе результативним: мешканці регіонів отримали зрозумілий сигнал, що влада відстежує інформаційний простір і готова комунікувати чесно, а не замовчувати проблеми. В ідеалі ця практика має поширитися на всі області.

Окремо варто згадати про внесок українських волонтерів-ІТ-фахівців. Із початком війни тисячі айтишників долучилися до так званої ІТ-армії України – спільноти, яка займається кіберсупроводом оборони. Частина цих спеціалістів сфокусувалася на аналізі даних з Telegram. Використовуючи свої навички, вони створили кілька корисних інструментів: боти для повідомлення про фейки, скрипти для збору статистики по каналах, навіть елементарні алгоритми machine learning для розпізнавання маніпулятивних дописів. Наприклад, команда ентузіастів на базі платформи Texty.org.ua у 2024 році навчила велику мовну модель аналізувати тексти з Telegram і знаходити в них ознаки маніпуляцій (емоційно забарвлені вислови, перебільшення, заклики до необґрунтованих висновків тощо). Модель проаналізувала сотні тисяч дописів найпопулярніших каналів і склала рейтинг за рівнем маніпулятивності. З'ясувалося, що канали

офіційних медіа (наприклад, «Суспільне Новини») містять мінімум перекручень – лише близько 2% дописів були визначені як маніпулятивні. Водночас у великих анонімних каналах показники набагато гірші. Зокрема, канал «Труха» (агрегатор новин) влітку 2024 року публікував у середньому 37 повідомлень на день, і майже 45% з них містили хоча б одну ознаку маніпуляції – найчастіше це була емоційно навантажена лексика[30]. А проросійський канал «Резидент», який маскується під український, взагалі маніпулював майже постійно: в 90% його дописів модель виявила маніпулятивні прийоми, причому у 67% дописів була спроба посіяти страх або розчарування – у владі, в ЗСУ чи в допомозі Заходу [31]. Ці приголомшливі цифри підтвердили, наскільки масштабною була проблема. Але вони також дали конкретний інструмент – тепер є можливість автоматично відстежувати рівень токсичності контенту і оперативно бити на сполох, якщо якийсь канал системно сіє паніку. Команда Texty передала результати державним структурам, і, за повідомленнями ЗМІ, вже розглядається питання про інституційне впровадження подібного моніторингу на рівні Центру протидії дезінформації чи Мінцифри.

Журналістські розслідування Telegram-мереж. Ще один аспект діяльності неурядового сектору – викриття прихованих зв'язків у середовищі Telegram-каналів. Українські журналісти-розслідувачі (зокрема з Bellingcat, «Схем», платформи Molfar) у співпраці з іноземними колегами з'ясовували, хто стоїть за популярними анонімними каналами, які мають відверто проросійський ухил. Через аналіз метаданих і контактів вдалося встановити, що деякі великі Telegram-«ком'юніті» координуються з Росії. Приміром, розслідування 2023 року виявило, що адміністраторами кількох каналів, які розганяли тему «зради» в українській політиці, були особи, пов'язані з оточенням проросійського діяча Віктора Медведчука [11]. Ба більше, фінансування цих ресурсів йшло через підставні компанії з РФ. Після оприлюднення таких фактів СБУ отримала підстави для відкриття кримінальних проваджень, а Рада нацбезпеки запровадила санкції проти згаданих осіб. Таким чином, розслідувальна журналістика стала своєрідним продовженням роботи спецслужб, але в

публічній площині. Вона не лише позбавляє анонімні канали ореолу непідзвітності, а й дає сигнал аудиторії: будьте обережні, за привабливою аватаркою може ховатися ворог. Нерідко після таких викриттів канали втрачали частину підписників, тобто зусилля журналістів мали прямий практичний ефект.

Академічна спільнота і експерти. Українські науковці та експерти з комунікацій теж не залишилися осторонь. У 2023–2025 роках захищено кілька дисертацій і видано чимало досліджень, присвячених інформаційній війні та ролі соціальних мереж. Приміром, Тетяна Гордієнко у своїй дисертації (2025) детально проаналізувала феномен Telegram під час війни – як платформи для офіційних сповіщень, волонтерських груп і одночасно інструменту ворожої пропаганди[32]. Дослідниця відзначає парадокс: з одного боку, Telegram став критично важливим для воєнного часу засобом комунікації (оперативні новини, оповіщення про загрози, згуртування суспільства навколо офіційних меседжів), а з іншого – найпроблемнішою ділянкою з погляду інформаційної безпеки (через анонімність і відсутність модерації контенту). Академічні праці пропонують і теоретичні концепти, які допомагають краще зрозуміти природу пропаганди. Популярності набула концепція «вірусу мислення» (meme-virus) – аналогія між інформаційною дезінформацією та вірусними епідеміями [33]. Російська пропаганда діє за принципом «firehose of falsehood» (шланг неправди) [34], створюючи величезний потік повідомлень, розрахованих на емоції аудиторії. Боротьба з цим потребує від суспільства певного імунітету, «щеплення медіаграмотності», що і намагаються забезпечити освітні програми.

Українські та закордонні університети започаткували курси і дослідницькі проєкти на тему виявлення дезінформації алгоритмічними методами. Публікуються статті, де описуються нові підходи: від пошуку ботів за аномальними шаблонами поведінки до семантичного аналізу текстів Telegram на наявність пропагандистських штампів. Наприклад, у праці Bazdyrev (2025) запропоновано методику автоматичного виявлення дезінформації у постах Telegram-каналів, яка поєднує лінгвістичні ознаки та метадані. Такі розробки поки що більше теоретичні, але вже випробовуються на практиці. Цікаво, що

університети й громадські організації часто співпрацюють: на базі вишів проходять хакатони з протидії фейкам, де студенти й молоді науковці пропонують свої IT-рішення проблеми. Це важливо для підготовки нового покоління фахівців із інформаційної безпеки, котрі зможуть системно займатися аналізом інформаційних загроз.

Ключові методи протидії деструктивним Telegram-каналам. Узагальнюючи досвід урядових і неурядових структур, можна виділити набір методів, які довели свою ефективність або, навпаки, висвітлили прогалини:

Цілодобовий моніторинг. Безперервне відстеження контенту топових Telegram-каналів, особливо анонімних, дозволяє вчасно виявляти хвилі дезінформації. Це роблять як державні центри (ЦПД), так і волонтери та медіа. Результатом є своєчасні попередження про загрозові вкиди.

Фактчекінг та спростування. Оперативна перевірка найбільш резонансних новин чи чуток. Якщо ворожий канал поширив фейк, дуже важливо протягом годин (а іноді й хвилин) надати спростування через офіційні канали або авторитетні медіа. Швидкість тут критична: за даними досліджень, фейкове повідомлення, не спростоване впродовж перших 2-3 годин, може охопити вдвічі більше людей[36]. Тому фактчекери часто працюють нон-стоп, особливо під час інформаційних криз.

Контрнаративи і правдива інформація. Просто заперечувати фейк – недостатньо; важливо дати людям альтернативну картину, яка заповнить вакуум. Урядові структури навчилися практикувати проактивні інформаційні кампанії. Наприклад, замість просто спростувати панічний «вкид» про відключення електрики, вони публікують розгорнуті пояснення: яка ситуація, які плани, що вже робиться, і дають поради населенню. Такий підхід знижує тривогу і підвищує довіру до джерела інформації, бо люди бачать поважне ставлення до їхніх потреб знати правду [22].

Співпраця держави з незалежними ініціативами. Дуже цінним виявився механізм, коли офіційні органи реагують на сигнали від журналістів чи волонтерів. Наприклад, після публікацій Detector Media про проблемні канали,

РНБО внесла кілька Telegram-каналів до санкційного списку, а провайдери їх обмежили на території України. Інший приклад – обмін даними: фактчекери часто передають держструктурам зведення про дезінформаційні атаки, які ті використовують для ситуаційних доповідей керівництву держави. Така співпраця руйнує бар'єри між «владою» і «суспільством», формуючи єдиний фронт проти пропаганди.

Алгоритмічна фільтрація та технічні рішення. Волонтерські ІТ-групи та науковці привнесли у процес сучасні технології. Уже діють (у тестовому режимі) чат-боти, які можуть автоматично видаляти сумнівні повідомлення з відкритих Telegram-чатів або попереджати адміністратора про підозрілий контент. Розробляються фільтри на рівні браузерів: наприклад, розширення, що позначають лінки на Telegram-канали з чорного списку. Все це – елементи майбутньої екосистеми, де штучний інтелект допомагатиме людям оперативно блокувати пропаганду. Хоча поки що такі технології на початковому етапі, Україна вже стала полігоном для їхнього випробування, що дає надію на прорив у найближчі роки.

Звичайно, наявні методи не позбавлені слабких сторін. Моніторинг охоплює не всі канали – неможливо відстежити тисячі груп і чатів, де теж може ширитися деструктивний контент. Фактчекери фізично не встигають перевірити кожен сумнівну «новину» – доводиться фокусуватися на найнебезпечніших кейсах. А ворожі ресурси цим користуються, цілеспрямовано розганяючи велику кількість дрібних вкидів, щоб розпорошити увагу фактчекерів [36]. Комунікаційні кампанії не завжди досягають аудиторії анонімних каналів – ті люди, що принципово більше вірять «інсайдерам», можуть ігнорувати офіційну інформацію. Алгоритмічні інструменти теж можуть помилятися – наприклад, позначати як маніпуляцію сатиричний пост або художнє перебільшення, що викличе претензії щодо цензури. Отже, система протидії залишається процесом постійного вдосконалення: урядові і неурядові структури вчаться на власному досвіді та на помилках, гнучко адаптуючи методи до мінливих тактик противника.

Сильні та слабкі сторони поточної моделі. На основі пережитого досвіду можна підбити певний баланс успіхів і проблем. Серед сильних сторін українського підходу:

1. *Синергія держави і громадянського суспільства.* Взаємодія офіційних органів з незалежними медіа, експертами, волонтерами стала безпрецедентно тісною. Це забезпечило широкий охоплення проблеми: поки держава закриває одні напрями, активісти беруться за інші, і навпаки.
2. *Оперативність та проактивність комунікації.* Українські офіційні канали навчилися працювати в режимі реального часу, не чекаючи, поки чутки розійдуться. Це дало змогу неодноразово гасити паніку на корені.
3. *Підвищення медіаграмотності населення.* Хоча проблема довіри до фейків досі актуальна, динаміка позитивна – дедалі більше людей усвідомлюють, що треба перевіряти інформацію. У критичні моменти 2022–2023 років (наприклад, блекауті взимку) українці демонстрували витримку і не піддавалися на відверті провокації в Telegram, що є показником певної інформаційної зрілості суспільства.
4. *Міжнародна підтримка.* Україна не одна у цій боротьбі: допомога технологіями, фінансами, обміном інформації від західних партнерів значно посилила можливості протидії. Зокрема, санкційний тиск ЄС на російські медіа та соцмережі зменшив вплив кремлівських майданчиків і в українському сегменті.
5. *Технологічні інновації.* Використання елементів штучного інтелекту, аналіз великих даних з Telegram – все це робить захист більш сучасним. Українські фахівці накопичили унікальний досвід застосування AI в умовах реальної інформаційної війни, що в перспективі дає конкурентну перевагу.
6. *Довіра до українських офіційних джерел.* Парадоксально, але факт: війна підвищила авторитет державних комунікацій. В умовах смертельної загрози багато громадян переоцінили цінність офіційної інформації. Згідно з дослідженнями, Telegram-канали органів влади стали одними з найпопулярніших джерел новин, що є унікальним явищем (у мирний час

офіційні сайти чи повідомлення рідко привертали таку увагу) [23]. Це свідчить про встановлення нового суспільного договору: люди довіряють державним повідомленням, якщо держава на практиці довела свою надійність.

Серед слабких місць і невирішених проблем варто назвати:

1. *Анонімність і відсутність підзвітності.* Основна проблема – більшість Telegram-каналів не прив'язані до реальних осіб чи організацій юридично. Немає редактора, якого можна притягти до відповідальності за брехню. Це дозволяє дезінформаторам почуватися безкарно. Законодавчо важко регулювати діяльність анонімних онлайн-ресурсів, не зачіпаючи свободу слова загалом [1].
2. *Мінімальна співпраця з боку Telegram.* Компанія фактично самоусунулась від модерації контенту українського сегмента. Немає механізму швидкого блокування каналів за скаргою держави чи спільноти, як це працює у Facebook чи YouTube. Навіть очевидно фейкові канали залишаються активними місяцями. Будь-які офіційні звернення до Telegram (щодо видалення проросійської пропаганди, позначення фейкового контенту) – ігноруються [10]. Це означає, що українській стороні доводиться покладатися лише на власні сили.
3. *Надшвидке поширення інформації.* Telegram побудований так, що новина розлітається за лічені хвилини по багатьох каналах через функцію репосту. Якщо ворог одночасно запускає повідомлення по десятках великих каналів, аудиторія миттєво вимірюється сотнями тисяч, а то і мільйонами переглядів. За таких умов навіть блискавичне спростування все одно запізнюється: фейк вже побачили, обговорили, він вплинув емоційно [36]. До того ж, поки не з'явиться спростування, люди можуть вжити певні дії (наприклад, побігти скуповувати продукти через фейк про дефіцит), які спричинять реальні наслідки. Тобто швидкість Telegram – це виклик, якому важко протиставити симетричне рішення.

4. *Великі аудиторії анонімних «інсайдерів».* Деякі проросійські Telegram-канали в Україні зібрали багатотисячні (а то й мільйонні) аудиторії ще до війни, спекуючи на «ексклюзивних» політичних чутках та скандалах. Під час війни вони переформатувалися під воєнну тематику і зберегли значну частину підписників. Це створює ситуацію, коли ворожа дезінформація одразу має доступ до великих мас людей*. До прикладу, канал “Legitimniy” або “Resident” (обидва анонімні) під час війни не раз опинялися в центрі уваги, поширюючи зневажливі меседжі про українське керівництво чи перебіг бойових дій. Кожен їхній допис міг збирати сотні тисяч переглядів, перш ніж його встигали спростувати. Повністю «відрізати» ці аудиторії від джерела отрути поки не вдалося.
5. *Конкуренція з емоційним контентом.* Офіційна мова та журналістські стандарти зазвичай стримані, зважені. Натомість пропагандисти навмисно використовують емоції – страх, гнів, сарказм – щоб зачепити читача. Дослідження підтверджують, що емоційно забарвлені повідомлення розходяться ширше і швидше. Це ставить офіційні джерела в конкурентно не вигідне становище: сухе спростування може програвати віральному мемові чи “кричущому” заголовку фейкового каналу за увагу аудиторії.
6. *Невиправдана довіра частини населення до анонімних джерел.* Попри всі зусилля, істотна кількість людей все ще вважає: «раз написали в популярному каналі – значить правда». Як згадувалось, майже половина опитаних у 2023 році погодилися з хибним твердженням, що Telegram-канали *завжди* дають перевірену інформацію [16]. Цей брак критичності особливо властивий молоді (18–29 років): серед них 59% довіряють Telegram-каналам, тоді як серед людей старших 60 – лише 16%. Парадоксально, але молоде цифрове покоління виявилось більш уразливим до маніпуляцій у месенджерах. Це сигнал про необхідність адаптувати програми медіаграмотності під різні аудиторії.
7. *Обмежені ресурси незалежних медіа.* Громадські організації часто залежать від грантів, волонтерської підтримки. Це означає, що іноді їм бракує людей

чи фінансів, щоб масштабувати свою роботу нарівні з обсягами дезінформації. Деякі проєкти (наприклад, волонтерські боти-фактчекери) були вимушено згорнуті через вигорання команди або вичерпання коштів. Держава не завжди може підстрахувати фінансово (хоча намагається – приміром, у 2023 р. вперше виділено з бюджету кошти на підтримку незалежних медіа). Без сталого фінансування важко гарантувати, що фактчекери працюватимуть довго і безперервно.

Отже, попри видимі успіхи, українська система протидії Telegram-пропаганді залишається вразливою в деяких аспектах. Але розуміння цих слабких місць – вже крок до їх усунення, і проєкти вдосконалення тривають.

3.3. Оцінка ефективності протидії Telegram-пропаганді: досягнення, проблеми, перспективи

Третій рік повномасштабної війни – вдалий момент підбити підсумки інформаційного протистояння в Telegram-просторі, оскільки за цей час склалася певна рівновага сил між українською системою протидії та російською пропагандистською машиною. Ефективність зусиль вимірюється як об'єктивними показниками (рівень охоплення фейків, динаміка довіри населення, кількість нейтралізованих ворожих каналів), так і більш тонкими критеріями – громадською думкою, психологічною стійкістю суспільства тощо. Telegram став одним із головних фронтів цієї боротьби. З одного боку, він забезпечує безпрецедентну швидкість та широту інформування під час війни (повідомлення про тривоги, втрати ворога, успіхи ЗСУ тощо), з іншого – через нього противник намагається вплинути на громадську думку, посіяти сумніви, страх, розкол. Нижче розглянуто основні досягнення, проблемні моменти та можливі перспективи розвитку протидії дезінформації в Telegram.

Досягнення та успіхи. Впродовж 2022–2025 років Україна досягла помітного прогресу у стримуванні ворожих інформаційних впливів, зокрема:

1. Розбудова інституційної спроможності. Створено та посилено нові органи і підрозділи, відповідальні за інформаційну безпеку. Центр протидії

дезінформації при РНБО, Управління стратегічних комунікацій в Мініоборони, підрозділи кібербезпеки в силових структурах – всі вони стали невід’ємною частиною воєнної машини країни. Наявність цих суб’єктів дозволила координувати розрізнені раніше зусилля. Якщо в 2014–2015 роках Україна здебільшого реагувала стихійно на інформаційні атаки, то станом на 2025 рік існує чітка вертикаль і горизонталь взаємодії: від урядового рівня (РНБО, міністерства) до локального (пресслужби ОВА, військкоматів, громад). Всі розуміють свою роль і завдання у спільній справі. Це інституційне зміцнення особливо помітне у Telegram: якщо на початку війни в месенджері панували анонімні канали, то тепер топ-10 українського сегменту включає кілька офіційних ресурсів, які успішно конкурують за увагу аудиторії [39]. Інституціоналізація боротьби з дезінформацією – можливо, найважливіший фундаментальний здобуток.

2. Оперативна офіційна комунікація та завоювання довіри. Ще ніколи державні органи України не комунікували з народом так часто і відкрито, як у ці роки війни. Telegram тут став каналом «першої лінії» – більшість важливих заяв владців спершу з’являється саме в їхніх Telegram-каналах (Президента, уряду, Генштабу), а вже потім розходиться по ЗМІ. Це дозволило прибрати інформаційний вакуум, яким зазвичай користується пропаганда. Наприклад, раніше, коли траплялася надзвичайна подія, люди могли годинами чекати коментаря від офіційних осіб, натомість читаючи припущення й чутки. Тепер перше повідомлення часто надходить від влади. Візьмемо ситуацію зі звільненням Херсона в листопаді 2022 року: буквально за хвилини після появи фото українських бійців у центрі міста, Президент опублікував підтвердження і звернення у своєму Telegram. Це випередило можливі вигадки ворога про «пастку» чи інсценування і задало правильний тон висвітлення історичної події. Така швидкість і відкритість породили безпрецедентний рівень довіри. За опитуваннями 2024 року, 47% українців висловили довіру до інформації з Telegram-каналів (мається на увазі здебільшого офіційних та якісних каналів) – це майже на рівні довіри до друзів та родини, і значно більше, ніж довіра до

телебачення. Таким чином, ворогу не вдалося досягти своєї мети – зруйнувати інформаційний зв'язок між державою та суспільством. Навпаки, цей зв'язок зміцнів. Українці у критичні моменти радше перевіряють офіційний канал, ніж повіряють сумнівному «інсайду». Звичайно, так є не всі і не завжди, але тенденція саме така, і це величезне досягнення у порівнянні з початком війни.

3. Розвиток і мережеве об'єднання фактчекінгу. Українські фактчекери, розпорошені раніше по різних редакціях і проектах, у воєнний час фактично стали єдиним фронтом. Вони координуються між собою, ділять теми (щоб не дублювати зусилля), спільно виробляють стандарти. У підсумку ефективність перевірки інформації значно зросла. Якщо на початку 2022 року багато фейків ширилися днями, перш ніж їх спростували, то тепер цикл життя більшості пропагандистських «качок» скоротився до кількох годин. Ба більше, деякі команди (як-от StopFake чи VoxCheck) почали працювати на наполеонівську перспективу: вони створюють бази даних фейків, класифікують їх за темами, відслідковують еволюцію наративів. Це перетворює боротьбу з дезінформацією із хаотичного «гасіння пожеж» на більш системну науково-аналітичну роботу. Результати таких досліджень потім стають у пригоді й державі, і журналістам, і освітянам. Можна сказати, формується науково підтверджена картина інформаційної війни, що дозволяє бити по больових точках пропаганди. Наприклад, проаналізувавши сотні випадків, фактчекери дійшли висновку, що головні теми російських вкидів – дискредитація армії, сіяння недовіри до західної допомоги та нагнітання паніки щодо економіки. Знаючи це, держава вживає превентивних заходів: наперед пояснює населенню складнощі на економічному фронті, регулярно звітує про успіхи ЗСУ та використання західної зброї. В результаті пропаганді важче «зачепитися» – суспільство вже підготовлене до типових маніпуляцій.

4. Використання передових технологій і мережевого аналізу. Як зазначалося, українські аналітики одними з перших у світі застосували до Telegram-каналів комплексні методи соціального мережевого аналізу. Було схематично зображено, як інформація перетікає між каналами, хто є «донорами»

контенту, а хто просто ретранслює, які канали утворюють кластери, майже не пов'язані з іншими (резервації пропаганди), а які – мости між різними аудиторіями. Це знання має не лише теоретичну цінність. Воно допомагає практично: приміром, виявилось, що значна частина фейків спершу з'являється в кількох джерелах – умовно, «первинних» проросійських каналах – і лише потім їх підхоплюють інші. Знищивши або нейтралізувавши ці «первинні» вузли, можна зменшити лавинний ефект дезінформації [31]. Саме так було зроблено з каналом «Резидент»: після викриття його кураторів та санкцій, він втратив значну частину аудиторії, а його «ексклюзиви» перестали так масово поширюватися у медіапросторі. Загалом впровадження наукового підходу дало значну фору: Україна перестала бути завжди у позиції того, хто наздоганяє. З'явилася можливість передбачати кроки ворога. Наприклад, за кілька тижнів до виборів в одній з європейських країн українські та балтійські аналітики спрогнозували, що росіяни спробують розкрутити через Telegram тему «втоми від України» саме в тих країнах. І справді, така кампанія почалася, але західні партнери були до неї готові й вжили контрзаходів. Отже, поєднання людського інтелекту і штучного AI-аналізу стало одним із сильних козирів української сторони.

5. Формування національної резильєнтності (стійкості). Мабуть, найвагоміший підсумок, який складно виміряти цифрами – це те, що українське суспільство попри весь тиск не піддалося масовій інформаційній паніці чи дезорієнтації. Навпаки, багато в чому завдяки правильній інформаційній політиці воно згуртувалося і зберегло холодний розум під ударами як ракет, так і фейків. Соціологи фіксують, що рівень довіри до базових державних інституцій та ЗМІ в Україні в 2024–2025 роках навіть вищий, ніж був до війни[22]. Це безпрецедентно: зазвичай війни й кризи підривають довіру до влади та інформації. Тут же бачимо протилежне. Це означає, що стратегія протидії дезінформації спрацювала на стратегічному рівні – суспільство залишилося єдиним у своєму баченні реальності, його не вдалося розколоти пропагандою. Бойовий дух українців високий, що визнають і іноземні спостерігачі [41]. Коли

люди на окупованих територіях, ризикуючи, слухають українське радіо чи заходять у українські Telegram-канали, коли мешканці прифронтових міст більше вірять повідомленням від українського Генштабу, ніж брехні окупантів – це і є показник ефективності нашої інформаційної боротьби.

Звісно, на тлі цих здобутків зберігаються й проблеми, про частину з яких ішлося вище. Варто виокремити кілька головних викликів, що наразі обмежують ефективність протидії:

Telegram залишається «сірою зоною» інтернету. Неврегульований юридично, з анонімною аудиторією, він продовжує бути зручним притулком для пропагандистів. Як зауважує українське дослідження з правових питань, на сьогодні Telegram не є суб'єктом у сфері медіа і фактично випадає з-під дії медійного законодавства. Новий український закон про медіа (2023) лише частково охоплює платформи спільного доступу до інформації, але Telegram і подібні все ще важко притягнути до відповідальності за поширення дезінформації. Це *структурна проблема*, яка потребує або змін у міжнародному праві (на рівні ЄС чи ООН вироблення правил для месенджерів), або ж нестандартних рішень. Україна поки обрала шлях не блокувати Telegram повністю, хоча деякі експерти (наприклад, юристи Самагальська і Шпуганич) прямо пропонують заборонити цю платформу як пов'язану з країною-агресором, за аналогією з Вконтакте[1; 44]. Натомість застосовується точкове обмеження окремих каналів рішеннями РНБО. Але і це, чесно кажучи, має обмежений ефект, бо заборонений канал легко заходить через VPN або створює дзеркало.

Безкінечний потік нових фейків. Російська пропаганда фактично перейшла на кількісну тактику: продукується така лавина різноманітних вкидів, що всіх не спростуєш. Причому ці вкиди часто суперечливі, але розраховані на різну аудиторію – для правих одні меседжі, для лівих інші, для патріотів свої («зрада»), для аполітичних свої («все погано, всі брешуть»). Це і є сумнозвісна тактика «Firehose of Falsehood» – «шланг брехні» [45]. Українські комунікаційники зіштовхнулися з нею сповна. Хоча вдалося навчитися швидко гасити великі

«пожежі», дрібніша «партизанська» пропаганда просочується. Наприклад, ботоферми створюють десятки локальних Telegram-чатів у різних громадах і там поволі сіють негатив, і це часто лишається за межами уваги центральних медіа. Ворогу достатньо, щоб хоч невелика частка людей почала сумніватися, і він вважає свою справу зробленою. Повністю закрити цю амбразуру – надскладне завдання, яке стоїть не тільки перед Україною, а й загалом перед демократіями.

Вплив емоцій і психологічна втома. Війна – марафон, і у людей накопичується втома, тривожність. Пропаганда вміло б'є в ці болючі точки. В Telegram нерідко розповсюджують відео з дуже жорстоким чи шоківим контентом (кадри воєнних злочинів, емоційні звернення тощо) – з метою викликати або шок і страх, або гнів та ненависть. Такий контент може навіть не містити явної брехні, але він поляризує суспільство, сіє зневіру чи агресію. Українським модераторам доводиться думати і про такі аспекти. Занепад морального духу через перенапруження – теж мета ворога. На щастя, поки що українці демонструють психологічну стійкість, однак проблема емоційного вигорання суспільства є. І Telegram тут – як лакмусовий папір: достатньо подивитися на тональність коментарів чи кількість «гнівних» реакцій під певними постами, щоб виміряти рівень напруги. Це виклик для післявоєнного періоду: потрібно буде зцілювати не лише фізично зранену країну, а й інформаційно і психологічно травмоване суспільство.

Перспективи та плани на майбутнє. Зважаючи на виклики, що залишаються, українська держава і громадськість окреслили для себе кілька стратегічних напрямів, аби підвищити ефективність інформаційної оборони, зокрема в Telegram:

1. Посилення міжвідомчої координації. Планується створити єдиний інформаційний центр реагування на дезінформацію, який акумулюватиме дані від ЦПД, СБУ, розвідки, медіа-організацій і швидко видаватиме рекомендації для всіх задіяних сторін. Фактично, йдеться про аналог центру управління обороною, але в інформаційній сфері. Це допоможе уникнути розрізненості, коли, скажімо, одне відомство вже спростувало фейк, а інше – ні. Такий центр

також координуватиме контент-політику: визначати, які теми треба просувати, щоб нейтралізувати основні пропагандистські меседжі тижня. Ідея на стадії опрацювання, проте відомо, що її підтримують і в Офісі Президента, і міжнародні партнери.

2. Розвиток технологічних засобів раннього виявлення. Необхідно впровадити автоматизовані системи моніторингу Telegram. Уже є прототипи, як згаданий проект Texty, але їх треба масштабувати. Ідеал – система, що у реальному часі сканує пости тисяч каналів, штучний інтелект відфільтровує підозрілі (за ключовими словами, емоційною лексикою, невідповідністю відомим фактам), а аналітики отримують сигнал «тут може бути фейк». Це дозволить реагувати ще швидше. Західні партнери (США, країни ЄС) згодні допомогти технологіями, оскільки для них це теж інвестиція у безпеку – відпрацювавши такий механізм в Україні, його можна буде застосовувати для захисту виборів і від впливу РФ у інших державах.

3. Міжнародний тиск на Telegram. Хоча дотепер платформа лишалася глухою до зауважень, ситуація може змінитися, якщо буде консолідована позиція кількох країн. Україна ініціює через ООН та інші майданчики питання відповідальності соцмереж у війнах. Якщо вдасться добитися прийняття резолюцій чи нових правил ЄС щодо месенджерів, Telegram змушений буде частково піти назустріч. Навіть позначки для офіційних джерел (які є, але не завжди діють коректно) – вже допомога користувачам відрізнити справжні канали державних органів від фейкових. Інший напрям – спільний кіберфронт. Відомо, що українські IT-спеціалісти в співпраці з хактивістами з інших країн періодично завдають ударів по інфраструктурі ворожих Telegram-каналів (наприклад, блокують боти, які ті використовують для адміністрування). Можливо, у перспективі вдасться створити міжнародну «кібер-доброволню» під егідою тих же НАТО чи ЄС, що допомагатиме Україні придушувати інформаційні атаки онлайн.

4. Поглиблення роботи з аудиторіями. В планах уряду та громадських організацій – зробити програми медіаграмотності ще доступнішими і

масовішими. Наприклад, інтегрувати уроки критичного мислення в навчальну програму шкіл (є намір впровадити окремий модуль у курс «Захист України»). Для дорослого населення – запуск тематичних шоу на телебаченні, активніше просування теми «не довіряй неперевереному» через лідерів думок, блогерів. Особливий фокус на молодь, адже саме молоді люди найлегше піддаються впливам у соцмережах [33]. Мають з'явитися молодіжні формати (гри, челенджі, відео на YouTube і TikTok) про те, як Telegram-канали можуть обманювати і чому це небезпечно. Поки частина молоді отримує ці знання через власний досвід (набивши гуль, повіривши у фейк і потім розчарувавшись), але краще навчати на чужих помилках.

5. Комунікаційні інновації. Щоб конкурувати за увагу аудиторії, українські офіційні джерела вже почали використовувати більш живу подачу інформації. З'явилися елементи сторітелінгу: сухі зведення чергуються з історіями реальних людей, героїв, простих громадян. Поширюються патріотичні меми і гумор: наприклад, асcount ЗСУ в Telegram нерідко «тролить» ворога чи виставляє дотепні картинки, що контрастує з офіційною серйозністю, але подобається аудиторії. Мем-культура взагалі стала важливою частиною інформаційного супротиву [46]. Як відзначають дослідники, в українському сегменті інтернету меми слугують для зняття напруги і висміювання ворога [19], і це працює краще за суху пропаганду. Тому очевидно, що і офіційні канали будуть гнучкіше підходити до контенту: більше мультимедіа, інфографіки, простих пояснень замість канцеляритів. Ціль – зробити правду «вірусною», щоб вона поширювалася не гірше, ніж фейки. Завдання непросте, але абсолютно необхідне в епоху кліпового мислення.

6. Вдосконалення законодавства. Після перемоги, ймовірно, доведеться повернутися до питання правового регулювання онлайн-платформ. Можливо, будуть прийняті закони, що встановлять відповідальність адміністраторів каналів за умисне поширення дезінформації (навіть якщо вони анонімні, є способи юридично визначити коло підозрюваних і внести їх у санкційні списки чи відкрити справи). Також обговорюється ідея ліцензування

або офіційної реєстрації великих Telegram-каналів. Наприклад, канал із аудиторією 500 тис. може вважатися мас-медіа і, відповідно, підпадати під закон про медіа з усіма наслідками (штрафи за неправду, зобов'язання публікувати вихідні дані тощо). Це дискусійні питання, бо важливо не нашкодити свободі слова. Але суспільство після війни, ймовірно, більш прихильно поставиться до деяких обмежень проти ворожої пропаганди, розуміючи їхню ціну.

Україна вступила у повномасштабну війну практично беззахисною перед лавиною Telegram-пропаганди – на початку 2022 року анонімні канали почувалися безкарно, а велика частина суспільства не мала імунітету до фейків. Проте вже станом на кінець 2025 року можна говорити про якісну трансформацію інформаційного простору. Зусилля державних органів, незалежних медіа, волонтерів та міжнародних партнерів у комплексі дозволили створити систему протидії дезінформації, що не має прецедентів у нашій історії. Ця система ще не ідеальна, але вона спрацювала за головним призначенням: не допустила дестабілізації суспільства під впливом ворожих наративів, зберегла єдність і віру громадян у свою державу [23].

Ключовим чинником успіху стало поєднання офіційних та неформальних каналів. Держава забезпечила нормативну базу (Стратегія інформаційної безпеки 2021 р. та інші документи), створила інституції (ЦПД, СтратКом, кіберцентри), які взяли на себе моніторинг і координацію, та налагодила безпрецедентно оперативну комунікацію через власні Telegram-канали. Громадянське суспільство – журналісти, фактчекери, експерти – своєю чергою, взяло на себе левову частку роботи з викриття та нейтралізації дезінформації: вони швидко спростовували фейки, досліджували природу їх виникнення, навчали людей медіаграмотності. Взаємодія між цими секторами стала настільки тісною, що подекуди стерлася грань – наприклад, у спільних інформаційних кампаніях чи в обміні даними між волонтерами й держструктурами, котрі раніше діяли окремо. Саме така синергія стала фундаментом стійкості.

Telegram-середовище, колись стихійне, зараз певною мірою структуроване: є широка мережа офіційних джерел, яким люди довіряють і

звіряють по них почуті новини; є спільноти волонтерських модераторів, які відловлюють відверто брехливий чи панікерський контент і сигналізують про нього; є розгалужена сітка фактчекінгу та аналітики, яка простежує ключові тенденції і не дає пропаганді захопити ініціативу. В результаті українське суспільство значно менш вразливе до інформаційних атак, ніж це планували у Кремлі. Так, окремі групи населення все ще потрапляють в пастки дезінформації, але загалом ворогу не вдалося посіяти масову істерію чи розкол – а це було його головною метою.

Безумовно, проблема анонімних Telegram-каналів залишається. Як і раніше, десятки з них поширюють фейки, і держава не може їх просто вимкнути. Однак змінилося середовище: тепер ці канали діють у більш ворожому для них кліматі. Їх викривають, над ними насміхаються, їх контент перевіряють і спростовують, аудиторія вже не така довірлива, як раніше [\[47\]](#). Це схоже на боротьбу з вірусом: повністю знищити збудника важко, але можна створити умови, за яких він не спричинить епідемію. Україна саме цим і займається – формує колективний імунітет проти інформаційної зарази. І як показують три роки війни, цей імунітет поступово міцнішає.

Досвід України в протистоянні дезінформації вже привертає глобальну увагу. Наші підходи вивчають у Європі як приклад того, як демократична держава може оборонятися від масованих інформаційних атак, не вдаючись до тотальної цензури [\[23\]](#). Особливо цінним є кейс Telegram, адже багато країн стикаються з аналогічною проблемою – як контролювати контент у зашифрованих месенджерах, не порушуючи прав громадян. Україна показала, що ставка на комунікацію, просвіту і технології може дати результат. Водночас, ми усвідомлюємо, що розслаблятися не можна: інформаційна війна триватиме і після завершення гарячої фази бойових дій. Росія, ймовірно, тільки посилюватиме зусилля на інформаційному фронті, намагаючись відіграти військові поразки у площині пропаганди. Тому попереду багато роботи – як на державному рівні (реформи в медіасфері, кіберзахист, нові стратегії), так і на

рівні кожного громадянина (критичне мислення, медіаграмотність, активна громадянська позиція в інфопросторі).

Підсумовуючи, можна впевнено сказати: українська модель протидії Telegram-пропаганді продемонструвала життєздатність. Вона базується на відкритості, правді та довірі між владою і народом – і це виявилось сильнішою зброєю, ніж анонімна брехня, підкріплена грошима. Кожен факт, кожне врятоване від фейку життя інформаційно – це маленька перемога. Сукупність цих перемог склала великий вклад у загальну оборону країни. Інформаційна безпека стала невід’ємною частиною національної безпеки. В українському суспільстві утвердилася думка, що «інформація теж зброя». А отже, вміння правильно нею користуватися і захищатися від ворожої інформаційної зброї – це запорука нашої свободи і незалежності. Україна вистояла в цій битві станом на 2025 рік, і продовжує вдосконалювати свою майстерність, щоб перемогти остаточно.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було здійснено комплексний аналіз механізмів протидії деструктивному впливу Telegram-каналів на громадську думку, а також оцінено ефективність державних, неурядових та міжнародних зусиль у цій сфері. Проведене дослідження засвідчує, що системна протидія Telegram-пропаганді стала одним із найважливіших напрямів інформаційної безпеки України в умовах російсько-української війни, оскільки Telegram перетворився на ключовий комунікаційний простір, де формується громадська думка, циркулюють життєво важливі повідомлення, здійснюється мобілізація населення та ведуться інформаційно-психологічні операції.

Встановлено, що Україна змогла створити цілісну багаторівневу систему протидії, у межах якої поєднуються діяльність державних інституцій, громадянського сектору, журналістських і аналітичних середовищ та міжнародних партнерів. Інституційна компонента охоплює функціонування

Центру протидії дезінформації при РНБО, Служби безпеки України, Міністерства оборони, Міністерства цифрової трансформації, інших органів, які не лише здійснюють моніторинг інформаційних загроз, а й ведуть активну комунікацію через офіційні Telegram-канали. Саме оперативність та достовірність офіційної комунікації стали важливим чинником зниження впливу ворожих наративів, зокрема панічних, конспірологічних і «зрадницьких».

Громадський сектор, зокрема фактчекінгові ініціативи – Detector Media, VoxCheck, StopFake, JTA, IMI – забезпечив багатовимірне дослідження Telegram-простору, розвінчання фейків, ідентифікацію проросійських мереж, картографування репост-кластера та з'ясування, як функціонують анонімні канали й ботоферми. Ці організації відіграли ключову роль у формуванні критичного сприйняття інформації населенням та вивченні медіаландшафту Telegram.

Досвід міжнародних партнерів, зокрема ЄС, НАТО та мережі STRATCOM COE, підтвердив глобальний вимір інформаційного протистояння. Співпраця з міжнародними інституціями сприяла формуванню спільних стандартів моніторингу та протидії дезінформації, обміну аналітичними матеріалами, а також розвитку спільних платформ для боротьби з інформаційними загрозами.

Водночас оцінка ефективності виявила й низку системних проблем, які потребують подальших рішень. Найсуттєвішими з них є анонімність Telegram-каналів, відсутність прямої правової підзвітності платформи в Україні, надвисока швидкість поширення контенту, конкуренція з анонімними «інсайдерськими» ресурсами, масштаб аудиторій, обмежені ресурси фактчекерів та недовіра частини суспільства до офіційних джерел. Ці обмеження знижують здатність держави оперативно реагувати на інформаційні атаки, особливо у разі комплексних ворожих операцій, спрямованих на дестабілізацію суспільства.

Перспективи розвитку системи протидії дезінформації полягають у посиленні інституційної координації, розвитку аналітичних і технологічних інструментів, розширенні міжнародного партнерства, цифровій сертифікації каналів, правовому вдосконаленні регулювання інформаційної сфери та

системному підвищенні медіаграмотності населення. Водночас успішне протистояння Telegram-дезінформації неможливе без формування зрілої критичної культури та активного залучення громадян до процесів інформаційної самооборони.

Отже, досвід України демонструє відносно ефективну модель протидії інформаційним загрозам у Telegram, що спирається на синергію державних та неурядових зусиль, аналітичну діяльність, технологічні інновації та підтримку міжнародної спільноти. Умови війни зробили Telegram полем стратегічної боротьби, де інформація стала ресурсом безпеки і зброєю впливу. Подальший розвиток національної системи протидії деструктивним наративам у Telegram має ключове значення для забезпечення інформаційної стабільності, збереження довіри до державних інституцій та підтримки мобілізаційного потенціалу українського суспільства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати вплив Telegram-каналів на формування громадської думки громадян України в умовах триваючої російсько-української війни. Визначено, що Telegram перетворився на одну з провідних інформаційних платформ українського медіапростору, яка поєднує функції соціальної мережі, месенджера й публічного медіаресурсу. Його структура, що базується на принципах анонімності, відсутності алгоритмічної фільтрації контенту та можливості швидкого створення каналів, робить Telegram одночасно ефективним засобом комунікації й уразливим середовищем для поширення дезінформації.

Доведено, що Telegram-канали стали важливим чинником формування суспільних настроїв, мобілізації громадян, а також об'єктом активного використання у межах інформаційних операцій. З одного боку, українські офіційні та волонтерські канали відіграють позитивну роль у зміцненні національної єдності, забезпеченні оперативного інформування населення та консолідації громадянського суспільства. З іншого – Telegram є платформою для діяльності проросійських інформаційних структур, які використовують його для поширення дезінформаційних меседжів, панічних настроїв і пропагандистських наративів, спрямованих на підрив довіри до державних інституцій і деморалізацію українського суспільства.

Під час дослідження встановлено, що механізми впливу Telegram-каналів на громадську думку базуються на поєднанні психологічних і технологічних факторів. Основними з них є швидкість поширення інформації, візуальна привабливість повідомлень, використання емоційно забарвленої лексики, створення ефекту “внутрішньої спільноти” та анонімність джерел. Усе це сприяє тому, що аудиторія часто сприймає повідомлення без критичного аналізу, а повторюваність певних тез формує когнітивний ефект “знайомості”, який підвищує їхню переконливість.

Розкрито, що в умовах війни Telegram виконує подвійну функцію – інформаційного щита і зброї. З одного боку, платформа стала головним

інструментом швидкої комунікації між владою, журналістами та громадянами; з іншого – знаряддям для проведення інформаційно-психологічних операцій з боку противника. Аналіз контенту Telegram-каналів показав, що російські пропагандистські мережі активно використовують тактики емоційної поляризації, створення фейкових “внутрішніх джерел”, а також маніпулятивні прийоми, пов’язані з підміною фактів інтерпретаціями. Через це формується штучна інформаційна турбулентність, яка знижує стійкість суспільства до дезінформаційних атак.

Дослідження також продемонструвало, що значна частина українських користувачів Telegram не має достатнього рівня медіаграмотності, що посилює вразливість до маніпулятивних впливів. Саме тому ефективна протидія інформаційним загрозам у цій сфері передбачає не лише технологічні заходи, але й розвиток критичного мислення, інформаційної культури та цифрової компетентності громадян.

Виявлено, що Telegram у період війни став альтернативною публічною сферою, у межах якої громадяни отримують і поширюють інформацію поза традиційними медіа. Це явище має як позитивні, так і негативні наслідки: воно сприяє демократизації інформаційного простору, але водночас послаблює стандарти журналістики, оскільки стирає межу між фактами, коментарями та емоційними судженнями.

Результати дослідження підтверджують, що Telegram-канали мають істотний вплив на процеси формування громадської думки в Україні. Вони здатні змінювати порядок денний, задавати пріоритети суспільних обговорень і створювати ефект масової підтримки або обурення. В умовах війни це може як зміцнювати національну згуртованість, так і створювати передумови для інформаційної дестабілізації.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що дослідження Telegram-простору дозволило виявити його як багаторівневу систему, у якій взаємодіють державні, волонтерські, журналістські й анонімні актори. Її динаміка визначається не лише змістом повідомлень, а й соціально-психологічними механізмами сприйняття

інформації. У результаті Telegram став одним із ключових полів інформаційного протистояння в російсько-українській війні.

Отже, головні результати роботи можна узагальнити таким чином:

1. Telegram є унікальним медіапростором, що поєднує функції новинної платформи, месенджера й соціальної мережі.
2. Його вплив на громадську думку базується на швидкості поширення, анонімності та візуальній комунікації, що робить його ефективним для маніпуляцій.
3. У період війни Telegram став інструментом не лише внутрішньої консолідації, а й зовнішнього інформаційного впливу.
4. Рівень критичного сприйняття інформації користувачами залишається недостатнім, що вимагає державної та освітньої політики з підвищення медіаграмотності.
5. Подальші дослідження мають бути спрямовані на створення систем моніторингу дезінформації, алгоритмів верифікації контенту та формування стратегій кіберстійкості.

Таким чином, Telegram-канали стали одним із найвпливовіших чинників сучасного українського інформаційного простору, а дослідження їхньої ролі у формуванні громадської думки є ключовим для розуміння інформаційної безпеки держави в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Афанасьєв, Д. М., Дзямко, І. М. Соціальні мережі у періоди соціальної кризи: війна, пандемія, революція. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2025, вип. 199. URL: http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/55_2025/31.pdf
2. Афанасьєв, І., Новохатько, Л., Сінько, А. Інформаційно-комунікаційна діяльність та аналітика під час російсько-української війни (на прикладі соціальних мереж). *Communications and Communicative Technologies*, 2023, № 23, с. 156–163. DOI: 10.15421/292320
3. Биркович, Т. І. Технології впливу на масову свідомість в умовах інформаційної гібридної війни: соціокультурний аспект. *Вісник НАКККиМ*, 2023. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/277625>
4. Вовк, С. О., Бадер, А. В. Стратегії дезінформації Росії в російсько-українській війні: типологія фейків. *Регіональні студії*, 2023, вип. 35, с. 53–59. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/35/8.pdf>
5. Горовий, В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації: монографія. Київ, 2015. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002151>
6. Гуржій, С. В. Сучасні загрозливі тенденції використання Telegram-каналів на шкоду державним інтересам. 2021. URL: <https://il.ippi.org.ua/article/view/249297/246565>
7. Даниляк, О. Використання Telegram: доступ до інформації vs загроза нацбезпеці. НІСД, 2024. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vykorystannya-telegram-dostup-do-informatsiyi-vs-zahroza-natsbezpetsi>
8. Данько-Сліпцова, А. Нові медіа як основні канали інформації під час війни. *Україна у просторі соціальних комунікацій*, Київ, 2023. URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ%3D%3D/5dfa316f6d113a202044b0c8557413f1.pdf>
9. Іванов, В. Ф., Волошенюк, О. В. Медіаосвіта та медіаграмотність. Київ, 2012.

10. Колотвін, П. Емоції, кепкування, фейки: як одеські телеграм-канали висвітлюють ситуацію. IMI, 2025. URL: <https://imi.org.ua/blogs/emotsiyi-kepkuvannya-fejky-yak-odeski-telegram-kanaly-vysvitlyuyut-sytuatsiyu-mizh-ukrayinoyu-ta-i67339>
11. Літвінчук, І. С. Вплив фейкових новин на громадську думку. *Європейські орієнтири*, Одеса, 2023. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/8c3ff8cd-d0e8-4f8e-be39-35d5c56a85c4/>
12. Мудра, І. Меми як важлива складова контенту ЗМІ під час війни. 2023. DOI: 10.23939/sjs2023.02.081
13. Осьодло, В. І. та ін. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс. Харків, 2024. URL: <https://library.dnu.dp.ua/vijni.pdf>
14. Патлашинська, І. В. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. *Регіональні студії*, 2022, вип. 28, с. 84–87. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/28/15.pdf>
15. Петрик, Л. В. Медіаграмотність як навичка XXI століття. Педагогічна освіта: теорія і практика (27). с. 100-103. 2017. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19799/>
16. Поляков, О. М. Особливості протидії поширенню деструктивного контенту. *Інформація і право*, 2023. DOI: 10.37750/2616-6798.2023.1(44).287775
17. Померанцев, П. Це не пропаганда. Київ: Yakaboo Publishing, 2021.
18. Путрашик, В. І., Марчук, Г. І., Плеханова, Т. М. Цифрова журналістика та вплив соціальних мереж на формування громадського уявлення про російсько-українську війну *Вчені записки ТНУ*, 2024, т. 35(74), № 2, ч. 2, с. 189–195. DOI: 10.32782/2710-4656/2024.2.2/30
19. Самагальська, Ю. Я., Шпуганич, І. І. Проблеми правового регулювання Telegram. *Науковий вісник УжНУ*, 2024, № 84. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.84.3.29
20. Семен, Н. Ф. Маніпулятивні прийоми в публікаціях українських ТГ-каналів. 2024. DOI: 10.32840/cpu2219-8741/2024.2(58).8

21. Смола, Л. Мем як інструмент інформаційної війни. 2019. DOI: 10.17721/BSP.2019.1(10).23
22. Сотников, А. В. Технології маніпуляції як елемент інформаційної війни. 2022. DOI: 10.26661/2414-1135-2022-88-15
23. Соціологічна група «Рейтинг». Опитування громадської думки. 2024. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/2024_euam_survey_results_ukr_for_website.pdf
24. Стеблина, Н. О. Аналіз емоційності українського цифрового політичного дискурсу під час повномасштабного вторгнення рф (за матеріалами найбільш популярних телеграм-каналів). 2022. DOI: 10.31558/2519-2949.2022.2.7
25. Стефанчук, У. Зміст поняття “громадська думка”: основні підходи до визначення та розуміння. 2007. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/handle/123456789/25350>
26. Указ Президента України «Про Стратегію інформаційної безпеки України» від 14.09.2021 № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>
27. Шевченко, І. С. Сценарії смислотворення в медіадискурсі: когнітивний і мультимодальний аналіз. *Науковий вісник ХДУ*, 2023, № 1, с. 99–106. DOI: 10.32999/ksu2663-3426/2023-1-14
28. Юрченко, О. А., Лисенко, Т. А., Сохацький, О. Ю. Роль Соціальних Мереж Та Інших Цифрових Платформ У Комунікації Під Час Війни. *Наукові інновації та передові технології*, 2024, № 7(35), с. 990–1001. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/13010>
29. Bawa, A. Kursuncu, U., Achilov, D., Shalin, V. L., Agarwal N., Akbas E. Telegram as a Battlefield. *ICWSM*, 2025. DOI: 10.48550/arXiv.2501.01884.
30. Bawa, A., Kursuncu, U., Achilov, D., Shalin, V. L. The Adaptive Strategies of Anti-Kremlin Digital Dissent in Telegram during the Russian Invasion of Ukraine 2024. DOI: 10.48550/arXiv.2408.07135.

31. Bazdyrev, A. Russo-Ukrainian war disinformation detection in suspicious Telegram channels. 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2503.05707>.
32. Beleziakou, M. Social Media and National Solidarity: Rise of Ukrainian Language Use on Telegram During the Russo-Ukrainian War. 2024. DOI: 10.2139/ssrn.5020796.
33. Benkler, Y., Faris, R., Roberts, H. Network Propaganda: Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics. Oxford University Press, 2018.
34. Blank, G., Boiko, N., Chernenko, E., Dembitskyi, S., Dutton, W. H., Goroshko, O. Media Use and Attitudes in Ukraine: Foundations of a Smart Nation. 2024. DOI: 10.2139/ssrn.4958986.
35. Börzsei, L. K. Makes a Meme Instead: A Concise History of Internet Memes. 2013. URL: <https://www.academia.edu/3649116>
36. Bradshaw, S., Philip, N. The Global Disinformation Order. 2019. URL: <https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2019/09/CyberTroop-Report19.pdf>
37. Brodie, R. Virus of the Mind. 1996.
38. Bystrytska, K. “Why does the air siren work?”: how telegram channels in ukraine use open source data about military danger for constructing knowledge about the war 2024. URL: <https://spir.aoir.org/ojs/index.php/spir/article/view/13912>.
39. Chernenko, L., Dutton, W. H. Who Trusts Telegram? The Dynamics of Trust and Use of Social Media in Wartime Ukraine 2025. DOI: 10.2139/ssrn.5227613.
40. Ciuriak, D. The Role of Social Media in Russia's War on Ukraine. 2022. DOI: 10.2139/ssrn.4078863.
41. Cole, E. Media Literacy: Empowering Critical Engagement in the Digital Age. *Global Media Journal*, 2024. URL: <https://www.globalmediajournal.com/open-access/media-literacy-empowering-critical-engagement-in-the-digital-age.pdf>
42. Dawkins, R. The Selfish Gene. Oxford: Oxford University Press, 1976.

43. Detektor Media. Індекс медіаграмотності українців за 2024 рік. 2024. URL: <https://detector.media/doc/images/news/archive/2021/240621/2024-mli-ukr-full.pdf>
44. Faggiano, M. P., Gallo, R. Content Analysis and Digital Data: Methodological Solutions between Tradition and Innovation. The Case of Digital Campaigns as Meeting Ground of Expertises and Research Perspectives *Italian Sociological Review*. DOI: 10.13136/isr.v11i4S.436.
45. Gordiienko, T. The Use Of Digital Platforms In A Crisis: The Case Of Telegram During The Full-Scale Invasion Of Ukraine 2022 Dissertation, 2025. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/cef6c95a-a2ae-4a1a-be0b-a0e4fb004cc5>.
46. Horska, K. ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАРЕСУРСІВ В ТЕЛЕГРАМІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД. Інтегровані комунікації, (1 (19), 8-16. 2025 DOI:10.28925/2524-2652.2025.11
47. JTA – Ukrainian NGO. How Non-Institutionalized News Telegram-Channels Operate And Capture The Audience In Ukrainian Segment 2023. URL: https://www.jta.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/Telegram-Channels-2023_EN.pdf.
48. Kęsek, R. Wojna, polityka, propaganda. *Przegląd Zachodni*, 2024. DOI: 10.60972/PZ.2024.4.69.
49. Libicki, M. What Is Information Warfare? 1995. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA367662.pdf>
50. Makhortykh, M., Kulichkina A., Maikovska K. Evolution of wartime discourse on Telegram: A comparative study of Ukrainian and Russian policymakers' communication before and after Russia's full-scale invasion of Ukraine. 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2510.11746>.
51. Merilehto, J. IT Army of Ukraine as Complex Adaptive System. 2024. DOI: 10.2139/ssrn.4733858.
52. Rogers, R. Digital Methods. MIT Press, 2013.
53. Rudyk, M. Вплив соціальних медіа на формування громадської думки. 2020. DOI: 10.30970/vjo.2020.48.10560.

54. Sanovich, S. Computational Propaganda in Russia: The Origins of Digital Misinformation. 2017. URL: <https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2017/06/Comprop-Russia.pdf>
55. Singer, P. W., Brooking, E. T. LikeWar: The Weaponization of Social Media. 2018.
56. Theisen, W., Yankoski, M., Hook, K., Verdeja, E., Scheirer, W., Weninger, T. An Avalanche of Images on Telegram Preceded Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine. 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2402.14947>.
57. Voinea, D. V. The migration of news to Telegram channels in the Ukraine – Russia conflict. 2022. URL: <https://sserr.ro/wp-content/uploads/2022/07/sserr-9-1-257-261.pdf>.
58. Volkohon, K. Framing the Russia-Ukraine war: The case of the most popular Russian and Ukrainian Telegram news channels. Master's thesis, 2022. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2%3A1713014/FULLTEXT01.pdf>.
59. Wardle, C., Derakhshan H. Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe, 2017. URL: <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html>
60. Yuskiv, B. The Structure of Strategic Communications during the War: the Case-Study of the Telegram Channel Insider Ukraine. 2022. URL: <https://www.redalyc.org/journal/6948/694873801003/694873801003.pdf>

SUMMARY

The conducted research made it possible to provide a comprehensive analysis of the impact of Telegram channels on the formation of public opinion in Ukraine under the conditions of the ongoing Russian-Ukrainian war. It was established that Telegram has transformed into one of the key information platforms of the Ukrainian media space, combining the functions of a social network, a messenger and a public news medium. Its architecture – based on anonymity, the absence of transparent algorithmic content filtering and the technical ease of launching channels – makes Telegram at the same time an effective communication tool and a highly vulnerable environment for the spread of disinformation and manipulative content.

The study proved that Telegram channels have become an important factor in shaping public moods, mobilising citizens and supporting social resilience, while simultaneously serving as a tool in information operations. On the one hand, official governmental, municipal and volunteer channels perform a constructive role: they provide rapid dissemination of verified information, contribute to national unity and strengthen trust in the defence effort. On the other hand, the platform is actively used by pro-Russian structures and other hostile actors that spread false narratives, sow panic, undermine confidence in institutions and seek to fragment Ukrainian society along political, regional or emotional lines.

It was revealed that the mechanisms of influence of Telegram channels on public opinion are grounded in the interplay between technological affordances and psychological vulnerabilities. The high speed of message circulation, the predominance of concise formats, the visual attractiveness of posts, the use of emotionally charged vocabulary and memes, the construction of the effect of “insider access” or “closed community”, as well as the perceived proximity of channel authors to the audience, all reinforce the persuasive power of such content. In these conditions users often do not resort to cross-checking, while the repeated exposure to the same claims creates a perception of their obviousness and normality, even when they are factually incorrect.

The analysis showed that in wartime Telegram performs a dual function – both as a shield and as a weapon. It is a central channel for rapid communication between state actors, media, volunteers and citizens, especially during emergency events such as shelling, blackouts or evacuations. At the same time, it is a convenient medium for information-psychological operations. Pro-Russian networks and affiliated ecosystems of channels employ strategies of emotional polarisation, staged “insider leaks”, selective presentation of facts and substitution of analysis with commentary. This generates a state of information turbulence, in which it becomes more difficult for citizens to distinguish between verified information, rumours and deliberate provocations.

The research confirmed that a considerable part of Ukrainian Telegram users still demonstrate an insufficient level of media literacy and critical digital skills. Many users tend to trust channels on the basis of personal recommendations, ideological affinity or habitual usage rather than transparent evidence of reliability. Consequently, effective counteraction to destructive information influences in Telegram cannot be limited to legal or technical measures alone. It requires systematic development of critical thinking, media and information literacy, and digital competence at the levels of formal education, non-formal learning and public communication.

It was also established that during the war Telegram has, to a large extent, acquired the features of an alternative public sphere, where citizens consume and produce information outside the framework of traditional media institutions. This process has ambivalent consequences. On the positive side, it contributes to pluralism of voices, facilitates horizontal communication and allows for rapid grassroots mobilisation. On the negative side, it weakens journalistic standards, blurs the boundaries between facts, opinions and emotions, and increases the role of anonymous actors that do not bear institutional responsibility for the consequences of their publications.

The results of the study demonstrate that Telegram channels have significant agenda-setting potential. They are able to prioritise specific topics of public discussion, to accelerate the spread of certain interpretations of events and to create an impression

of mass support or mass indignation. In a situation of war this potential can be used both to strengthen social cohesion, solidarity with the Armed Forces and readiness for self-organisation, and to provoke distrust, fatigue or apathy, depending on which actors dominate in the user's information environment.

Summarising the empirical and theoretical findings, Telegram space in Ukraine can be described as a multilayer system in which governmental, journalistic, volunteer, expert and anonymous participants interact and compete. The dynamics of this system is determined not only by the content of messages but also by the social and psychological mechanisms of their perception – trust, fear, hope, fatigue, a need for belonging and search for simple explanations of complex events. As a result, Telegram has become one of the key arenas of contemporary information confrontation in the Russian-Ukrainian war.

The main results of the study can be formulated as follows:

1. Telegram functions as a hybrid media environment that simultaneously performs the roles of a news platform, a messenger and a social network, and thus occupies a unique place in the Ukrainian information landscape.
2. Its influence on public opinion is based on speed, anonymity and visual-emotional communication, which together create favourable conditions both for rapid dissemination of socially important information and for manipulative practices.
3. In wartime Telegram has become a tool of internal consolidation and external influence: it strengthens horizontal ties within Ukrainian society, but is also used by hostile actors to conduct information operations against Ukraine.
4. The level of critical reception of Telegram content by users remains insufficient, which highlights the need for coherent public policy in the areas of media literacy, civic education and digital security.
5. Future research and practical initiatives should focus on building systems of disinformation monitoring, content verification and cyber-resilience, including the development of methodological recommendations for journalists, educators, public officials and civil society organisations.

In conclusion, Telegram channels have become one of the most influential factors shaping the contemporary Ukrainian information space. Understanding the logic of their functioning and their role in the formation of public opinion is essential for designing effective strategies of information security and for strengthening democratic resilience of Ukrainian society under the conditions of prolonged war.